

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

ERIKA GIRUTYTĖ

**EUROPOS SĄJUNGOS EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKA
MOLDOVOS IR UKRAINOS ATŽVILGIU – DIDESNĖ KOMPETENCIJA
VIDUJE LEMIA DIDESNĘ ĮTAKĄ UŽSIENYJE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas:

doc. dr. Ramūnas Vilpišauskas

Vilnius, 2008

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

R. Vilpišauskas
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Europos Sąjungos Europos kaimynystės politika Moldovos ir Ukrainos atžvilgiu – didesnė kompetencija viduje lemia didesnę įtaką užsienyje“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe;
4. Pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Erika Girutyte

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Girutytė E. Europos Sąjungos Europos kaimynystės politika Moldovos ir Ukrainos atžvilgiu – didesnė kompetencija viduje lemia didesnę įtaką užsienyje: Europos studijų magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas R.Vilpišauskas – V., 2008 – 90 p.

Reikšminiai žodžiai: europeizacija, Europos kaimynystės politika, Moldovos-ES ir Ukrainos-ES Veiksmų planai, prekybos režimai, susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos, ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija.

Šiame magistro darbe nagrinėjama ES įgyvendinamos Europos kaimynystės politikos rezultatai Moldovoje ir Ukrainoje. ES įtaka ir poveikis vertinamas, remiantis europeizacijos teorijos konstruojamais mechanizmais. Išvados apie ES įtaką ir poveikį Moldovos ir Ukrainos viešajai politikai daromos, pasitelkiant nuodugnią trijų atvejų studiją: ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimas, susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos bei ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija.

Magistriniame darbe europeizacijos teorija pritaikoma ES santykių su trečiosiomis šalimis analizei, pateikiama ES kompetencijų raida su prekybos režimu, sienų apsauga ir migracija susijusiais klausimais bei viso to pasekmės Europos kaimynystės politikos įgyvendimui. Galiausiai, pagal konkrečių viešosios politikos sričių reformų įgyvendinimo eigą Moldovoje ir Ukrainoje vertinamos ES galimybės turėti įtakos ar daryti poveikį Europos kaimynystės politikos programoje dalyvaujančioms valstybėms.

Turinys

Įvadas.....	7
1. Europeizacijos teorija	13
1.1. Europeizacijos procesas.....	13
1.1.1. Atitikties laipsnis ir adaptacinis spaudimas.....	16
1.2. Europeizacijos mechanizmai: Bendrijos metodas ir „gairės“.....	17
1.3. Valstybės reakcija į ES įtaką	19
1.4. Europeizacijos procesas Europos kaimynystės politikos programoje dalyvaujančiose valstybėse	20
1.4.1. Europeizacijos teorijos taikymo Europos kaimynystės politikos programos valstybėms pagrindimas	20
1.4.2. Horizontalaus europeizacijos mechanizmo taikymo Moldovoje ir Ukrainoje praktika.....	23
1.4.2.1. Keturių europeizacijos instrumentų taikymas Moldovoje ir Ukrainoje	25
1.4.2.1.1 Gairių nustatymas	25
1.4.2.1.2 Institucinių modelių perkėlimas	27
1.4.2.1.3 Finansinė ir techninė parama.....	29
1.4.2.1.4. Tarpvyriausybinių derybos.....	32
1.4.3. Moldovos ir Ukrainos reakcija į ES įtaką.....	33
2. Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatai.....	35
2.1 Pagrindinių veikėjų bendradarbiavimo motyvacijos	35
2.1.1. Oficiali ES narių, Moldovos ir Ukrainos pozicija.....	35
2.1.2. ES, Moldovos ir Ukrainos gyventojų nuomonė	37
2.2. Derybos dėl naujų prekybos režimų.....	39
2.2.1. ES kompetencija ir faktinė situacija	39
2.2.2. ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimas	40
2.2.2.1. Bendros tendencijos, įgyvendinant su patekimu į rinką ir ekonomikos valdymu susijusius reikalavimus	40
2.2.2.2. Pagrindiniai pasiekimai su prekybos režimu susijusiose srityse	45
2.3. Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė: du atvejai.....	48
2.3.1. ES kompetencija: laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės raida nuo Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo iki Europos kaimynystės politikos.....	48
2.3.2. Susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos.....	54

2.3.3. ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija	57
Išvados ir pasiūlymai	61
Priedai.....	66
Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	80
Summary.....	88

Terminų santrumpų sąrašas

AKM – Atvirojo koordinavimo metodas
ATP – autonominė preferencijų sistema
BUSP – bendra užsienio ir saugumo politika
EK – Europos Komisija
EKP – Europos kaimynystės politika
ENPI – Europos kaimynystės politikos instrumentas
ES – Europos Sąjunga
ESBO – Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija
ESGP – Europos saugumo ir gynybos politika
ET – Europos Ministrų Taryba
EUBAM – ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija
FTA – laisvos prekybos erdvė
GSP – generalizuota preferencijų sistema
NIF - investicijų skatinimo instrumentas
URM – užsienio reikalų ministerija
PCA – Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas
PPO – Pasaulio prekybos organizacija
SSRS – Sovietų socialistinių Respublikų Sąjunga
TACIS – Europos Sąjungos paramos Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalims programa
TAIEX – techninės pagalbos ir informacijos mainų programa
TVR – teisingumo ir vidaus reikalų erdvė
VP – Veiksmų planas
VRE – Vidurio Rytų Europa

Įvadas

Bendra charakteristika. Per pastaruosius metus Europos Sąjungoje (ES) įvyko daugybė pokyčių, kurie daugeliu atžvilgių sustiprino Vakarų Europos ryšius su Vidurio Rytų (VRE) ir Pietų Europos valstybėmis. O vėliausioji ES plėtra suformavo akstiną glaudesniai ES bendradarbiavimui su naujomis ES kaimynėmis.

Žlugus SSRS ES santykiai su Moldova ir Ukraina buvo įforminti pasirašius Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimus (angl. *Partnership and cooperation agreement - PCA*), kurie buvo ratifikuoti ir įsigaliojo dešimties metų laikotarpiui nuo 1998 metų. ES rengimasis priimti dešimt naujų narių, iš kurių dauguma buvo iš Vidurio Rytų Europos, ES paskatino atkreipti didesnę dėmesį į Moldovą ir Ukrainą, kurios po ES plėtros (2004 m. ir 2007 m.) tapo tiesioginėmis kaimynėmis. 2003 m. buvo priimtas „Platesnės Europos“ (angl. „*Wider Europe*“) komunikatas, kuris tapo Europos kaimynystės politikos (EKP) pradžia. Moldova ir Ukraina buvo tarp pirmųjų valstybių, su kuriomis ES sudarė individualius Veiksmų planus (VP) EKP programos rėmuose.

Neabejotinai ES yra vienas iš faktorių, darančių įtaką viešosios politikos procesams 15-oje¹ EKP programoje dalyvaujančių valstybių. Pasirinkimą apsiriboti rytine EKP dimensija, konkrečiai ES santykių su Moldova ir Ukraina analize, lėmė keletas priežasčių. Pirma, rytinė EKP dimensija yra viena iš prioritetinių sričių Lietuvos politikoje ES atžvilgiu. Antra, tarp visų į rytinę EKP dimensiją įtrauktų valstybių tik Armėnija, Gruzija, Moldova ir Ukraina aiškiai deklaravo siekį integruotis į ES. Trečia, ES gerai išplėtojo dialogo palaikymo ir bendradarbiavimo tarp ES ir EKP programos narių struktūrą ir instrumentus², tačiau tarp visų rytinės EKP dimensijos valstybių tik Moldovoje ir Ukrainoje galima įvertinti europeizacijos rezultatus pasibaigus 2005-2007 m. galiojusiems Veiksmų planams.

Tyrimo objektas. Šio magistrinio darbo objektas yra ES politika į EKP programą įtrauktų valstybių, konkrečiai Moldovos ir Ukrainos, atžvilgiu. Darbas yra skirtas išanalizuoti reformų eigą trejose viešosios politikos srityse Moldovoje ir Ukrainoje, kurios yra nurodomos Veiksmų planuose. Trys atvejai: ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimas, ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija (angl. *EU border assistance mission – EUBAM*) ir susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos. Minėtieji atvejai buvo pasirinkti dėl keletos priežasčių. Pirma, ES teikiamas prioritetas. Po 2003 m. birželį įvykusio ES Europos Ministrų Tarybos (ET) susitikimo parengtose išvadose apie Europos Komisijos (EK)

¹ Alžyras, Armėnija, Azerbaidžanas, Egiptas, Gruzija, Izraelis, Jordanija, Libanas, Libija, Moldova, Marokas, Palestina, Sirija, Tunisas, Ukraina.

² European Commission, „Communication from the Commission to the Parliament and the Council. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007.“ (COM(2008)164). Brussels: European Commission, 2008, 2.

parengtą „Platesnės Europos“ komunikatą buvo konstatuota, kad pagrindinis šios naujosios politikos tikslas yra sukurti bendrų vertybių ir gerovės erdvę, kuri būtų paremta laisva prekyba, gilesne ekonomikos integracija, intensyvesniais politiniais ir kultūriniais santykiais, aktyvesniu bendradarbiavimu tarp sienų ir bendra atsakomybe vykdant konfliktų prevenciją ar sprendžiant konfliktus³.

Antra, aiškiai identifikuojami rezultatai kiekvienoje iš sričių tiriamo laikotarpio rėmuose. Magistriniame darbe nagrinėjamas laikotarpis nuo 1998 m., kai įsigaliojo Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai iki 2008 m. balandžio 3 d., kai Europos Komisija išleido komunikatą „Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007“, įvertinantį EKP programos įgyvendinimą 2007 metais. Įvykiai, nepatenkantys į nurodytą laikotarpį nagrinėti tiek, kiek to reikia tyrimo laikotarpiu vykusių procesų paaiškinimui. Trečia, skirtinga ES kompetencija kiekvienu atveju, kas labai svarbu tikrinant darbo hipotezę. Užsienio prekybos santykių atveju Europos Komisija turi išimtinę kompetenciją, bendradarbiavimas saugumo srityje priklauso ES narių kompetencijai, o su migracija susijusių klausimų atveju egzistuoja bendra kompetencija, nors nelegalios migracijos sureguliuojimo klausimai buvo perduoti pirmajam ramsčiui pagal 1997 m. Amsterdamo sutartį.

Tyrimo problema – kas lemia, jog net ir taikant tik horizontalųjį europeizacijos mechanizmą, stebimas skirtingas reformų įgyvendinimo tempas Moldovoje ir Ukrainoje trejose viešosios politikos srityse, kurios įtrauktos į EKP programą. Nors ir rizikuojant supaprastinti kai kuriuos europeizacijos rezultatų aiškinimo aspektus, europeizacijos įtaka ar poveikis Moldovoje ir Ukrainoje aiškinamas vienu pagrindiniu veiksmu. Darbe analizuojama, kaip ES rekomendacijų perkėlimas ir įgyvendinimas Moldovoje ir Ukrainoje (priklausomas kintamasis) yra įtakojamas atitinkamos politikos srities harmonizavimo lygio ES viduje (nepriklausomas kintamasis). Politikos reguliavimo priklausymas išimtinėi ES kompetencijai laikoma aukštu harmonizacijos lygiu, o klausimo reguliavimas tarpvyriausybiniu lygmeniu – žemu.

Darbo hipotezė. Analizuojant Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatus keliami hipotezė, jog išimtinė ar bendra su valstybėmis narėmis kompetencija ES institucijoms sudaro galimybes EKP šalims pateikti konkretesnes rekomendacijas, kokius sprendimus priimti, kas sąlygoja sėkmingesnes reformas. Ir atvirkščiai, reformos turėtų vykti lėčiau ten, kur tarpvyriausybiniu lygmeniu nustatoma politika, ES institucijoms nesudaro galimybių parengti vieningų ir sistemingų rekomendacijų bei nustatyti, kas lauks už rekomendacijų (ne)įgyvendinimą,

³ William Wallace, „Looking after the neighbourhood: responsibilities for the EU-25.” London, 2003. <<http://www.lse.ac.uk>> Žiūrėta [2008 05 10].

o EKP valstybės įgauna didesnę apsisprendimo laisvę, kokias rekomendacijas ir koku mastu priimti.

Europeizacijos procesą ir ES santykius su EKP valstybėmis analizuojančių darbų įvertinimas. Europeizacijos procesą analizuojančios literatūros raidą galima suskirstyti į tris etapus. Pirmosios europeizacijos procesą aiškinančios studijos atsirado kaip atsakas į Europos integracijos priešasčių ir rezultatų tyrimus. Kitaip tariant, europeizacijos tyrinėtojams (T.Borzel, M.G.Cowles, J.Caporaso, T.Risse, A.Heritier, C.Knill, D.Lehmkuhl, Cl.Radaelli, K.Featherstone,) tapo svarbu atsakyti į klausimą kaip ES veikia valstybes, o ne kodėl vyksta Europos integracija. Būtent šiuo laikotarpiu buvo suformuoti pagrindiniai europeizacijos mechanizmai bei pradėtos sektorinės ES įtakos valstybėms narėms studijos.

ES rengiamasis plėtrai į Rytus dalį europeizacijos tyrinėtojų (H.Grabbe, F.Schimmelfennig ir U.Sedelmeier, K.Maniokas, V.Nakrošis) paskatino atkreipti dėmesį į ES poveikį kandidatėms. Iš esmės pagrindiniai tyrimai buvo sutelkti į ES taikomų europeizacijos mechanizmų ir europeizacijos rezultatų ES narėse ir kandidatėse palyginimą. Europeizacijos proceso ES narėse ir kandidatėse palyginimas parodė, kad ES ir kandidačių santykiai buvo asimetriški, kadangi jos negalėjo daryti įtakos ES sprendimams iš vidaus. Be to, kandidatės buvo atviros ES pasiūlymams bei noriai ir greitai įgyvendino didžiąją dalį ES rekomendacijų įvairiose srityse. O tyrinėjant, kas lėmė VRE šalių apsisprendimą priimti ES rekomendacijas buvo prieita prie išvados, jog įvairių veiksnių santykinė svarba priklausė nuo ES sąlygų pobūdžio.

Galiausiai po ES plėtros 2004 m. ir EKP programos inicijavimo dalis tyrinėtojų (M.Emerson, J.Kelley, O.Gutu, N.Wichmann, S.Buscaneanu, Florian Trauner ir Imke Kruse) iškėlė idėją, kad ES santykiai su EKP programos dalyvėmis taip pat gali būti analizuojami, pasitelkiant europeizacijos teorijos įžvalgas. Kol kas ES įtakos EKP šalims tyrimai yra sektoriniai, dažniausiai apsiribojantys ES ir EKP bendradarbiavimo prekybos ir TVR srityse analize, tačiau nesiekiant palyginti rezultatų skirtingose viešosios politikos srityse. [1999 m. TVR pervadinta laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, tačiau dėl paprastumo darbe bus naudojamas TVR(teisingumo ir vidaus reikalų) sutrumpinimas, vertinys iš angl. *Justice and home affairs* – E.G.] Be to, studijose pateikiama daug informacijos apie nacionalinių įstatymų derinimo su *acquis* rezultatus ar galimą naujo prekybos režimo poveikį šalių ekonomikoms, tačiau mažai analizuojama, kokie veiksniai turėtų įtakos europeizacijos rezultatams. Kitaip tariant, neatsakoma į klausimus kas lėmė lėtesnį ar spartesnį *acquis* perėmimą skirtinguose sektoriuose bei kodėl derantis dėl naujo prekybos režimo ES kaip svarbiausius iškėlė būtent tokius reikalavimus. O tarp išorinių veiksnių, galinčių turėti įtakos europeizacijos rezultatams, dažniausiai išskiriamas Rusijos veiksnys (glaudūs EKP šalių ir Rusijos santykiai bei ES ir EKP šalių santykių pobūdžio priklausomybė nuo ES-Rusijos santykių).

Moldovos užsienio politikos analizei skirtuose leidiniuose⁴ ES kompetencijos laipsnis, kaip išorinis europeizacijos rezultatus lemiantis veiksnys, taip pat neanalizuojamas. Moldovos periodikoje, skirtoje santykių su ES analizei, didžiausias dėmesys yra skiriamas situacijos po ES plėtros, Moldovos dalyvavimo regioninėse organizacijose (Pietryčių Europos bendradarbiavimo iniciatyva, Stabilumo Paktas Pietryčių Europai) ir vidinių Moldovos problemų, trukdančių glaudesniai bendradarbiavimui, aptarimui. Kalbant apie situaciją po ES plėtros, daugiausiai dėmesio yra skiriama Moldovos ir Rumunijos santykiams bei konstatuojama, kad Moldova atsidūrė tarp dviejų geopolitinių erdvių – Rusijos ir ES. Pagrindinės išvados dėl Moldovos dalyvavimo regioninėse organizacijose teigia, kad nominalus bendradarbiavimas vyksta labai lėtai, ypač kai egzistuoja nestabilus pagrindas bendradarbiavimui. Galiausiai, Padniestrės konfliktas, socioekonominis atsilikimas ir glaudūs prekybiniai ryšiai su Rusija įvardijamos kaip pagrindinės vidinės problemos, trukdančios plėtoti dialogą su ES.

Pats Moldovos-ES Veiksmų planas daugelyje straipsnių įvardijamas kaip žingsnis link Europos integracijos, tačiau išsakoma kritika dėl to, kad Plane neįvardijama narystės ES perspektyva bei išlieka neaiškumas, kaip toliau plėtosis Moldovos-ES santykiai. Straipsniuose teigiama, kad šiuo metu Moldova balansuoja tarp Rusijos ir ES, tačiau tuo pat metu šalis yra raginama imtis reformų, nepriklausomai nuo to taps ar netaps ES nare. Be to, pozityviai vertinamas prekybos režimo su ES gilinimas, nors atkreipiamas dėmesys, jog ES šalių interesų gynimas, taikant aukštus muitų tarifus, išlieka viena pagrindinių priežasčių, Moldovos prekėms bandant patekti į ES rinką.

Magistro darbo naujumas ir aktualumas. Ilgą laiką plėtros procesas buvo pagrindinis būdas, siekiant užtikrinti kaimyninių valstybių europietišku vertybių perėmimą, o kartu ir stabilumą bei saugumą. Tačiau šiuo metu ES negali pasiūlyti narystės perspektyvų daugeliui partnerių. Todėl po 2004 m. ir 2007 m. plėtros iškilo būtinybė išplėtoti ir taikyti naujus mechanizmus, skirtus stiprinti bendradarbiavimui su ES kaimynystėje atsidūrusiomis valstybėmis.

Siekiant sumažinti neigiamus plėtros efektus už naujų ES sienų likusioms valstybėms ir užtikrinti saugumą ir stabilumą kaimynystėje, dar 2002 m. atsirado „Platesnės Europos“ idėja, kuri palapsniui buvo išplėtotą į EKP. Paskatinta plėtros proceso sėkmės ES adaptavo plėtros proceso metodologiją ir instrumentus EKP programoje dalyvaujančių valstybių atžvilgiu. Visgi nepaisant ambicingų naujosios partnerystės tikslų, išlieka daug neaiškumų dėl EKP, kaip naujausios išorinės europeizacijos iniciatyvos efektyvumo.

⁴ Išvados apie Moldovos analitinius leidinius yra padarytos, remiantis Moldovos Valstybinio Universiteto Tarptautinių santykių ir administracijos fakulteto leidžiamu žurnalu „International studies views from Moldova“.

Šiame darbe pateikiamas europeizacijos rezultatų Moldovoje ir Ukrainoje aiškinimas yra naujas tiek teorinės argumentacijos, tiek empirinės medžiagos išsamumo atžvilgiu. Europeizacijos rezultatų priklausymas nuo ES kompetencijos laipsnio buvo pripažintas F.Schimmelfennig ir U.Sedelmeier atliktuose VRE europeizacijos tyrimuose, C.Knill ir D.Lehmkuhl analizavo skirtingų europeizacijos mechanizmų taikymą ES narėse, o N.Wichmann tyrinėjo horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentų turinį EKP šalyse TVR srityje. Tačiau niekas išsamiai nėra išanalizavęs kaip europeizacijos rezultatai EKP šalyse priklauso nuo atitinkamos politikos harmonizavimo lygio ES viduje bei koks yra ES taikomo horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentų turinys skirtingose srityse.

Tyrimo tikslai. Darbo tikslai yra ištirti kaip ES, naudodama horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentus, sugeba paveikti tris Moldovos ir Ukrainos viešosios politikos sektorius bei įvertinti, koks yra ES poveikio rezultatas ir kiek jis priklauso nuo atitinkamos politikos harmonizacijos lygio ES viduje.

Tyrimo uždaviniai. Šio darbo pagrindinis uždavinys yra išanalizuoti EKP programos įgyvendinimo rezultatus Moldovoje ir Ukrainoje trijose viešosios politikos srityse, pagrindinį dėmesį sutelkiant į ES keliamus reikalavimus, taikomus instrumentus bei pasiektų rezultatų pobūdį (politikos turinio ar instituciniai pokyčiai). Konkretūs magistrinio darbo uždaviniai yra tokie:

1. Įrodyti, kad europeizacijos teorijos sąvokos ir instrumentai gali būti pritaikyti analizuojant ES santykius su Moldova ir Ukraina.
2. Nustatyti europeizacijos poveikio mechanizmus ir nagrinėjant ES taikomų europeizacijos instrumentų turinį ištirti, kokio pobūdžio reikalavimai (konkretūs ar abstraktūs) kelti Moldovai ir Ukrainai analizuojamuose viešosios politikos sektoriuose.
3. Įvertinti, kaip keitėsi ES kompetencija prekybos, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės bei bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) srityse ir kaip tai įtakojo EKP programos turinį.
4. Išskirti svarbiausias europeizacijos poveikio sritis ir įvertinti ES kompetencijos trejose viešosios politikos sektoriuose įtaką europeizacijos rezultatų Moldovoje ir Ukrainoje pobūdžiui.

Tyrimo šaltiniai. Darbe naudojami ir pirminiai (tarptautinės sutartys, vyriausybių ataskaitos, interviu su politiką įgyvendinančiais asmenimis) ir antriniai (statistiniai duomenys, tarptautinių organizacijų vertinimai, publikacijos spaudoje bei analitikų darbai) tyrimo šaltiniai.

Siekiant išvengti netinkamo interpretavimo galimybės, EKP politikos įgyvendinimo rezultatų vertinimai pateikiami, remiantis keliais šaltiniais (Europos Komisija, analitiniai centrai ir

Moldovos bei Ukrainos institucijų oficialūs duomenys). Publikacijomis spaudoje remiamasi tiek, kiek jos cituoja statistinius duomenis ar pateikia tiesiogines politikos veikėjų kalbų citatas.

Tyrimo metodas. ES įtaka ir poveikis Moldovai ir Ukrainai trejose viešosios politikos srityse yra įdomus atvejis nagrinėjant išorinį europeizacijos aspektą, kadangi būtent 2008 m. tapo įmanoma apibendrinti ir įvertinti europeizacijos rezultatus 1998-2008 metais. Kitaip tariant, išsiaiškinti, kokių rezultatų buvo pasiekta per visą PCA susitarimų įgyvendinimo laikotarpį (1998-2008 m.) ir ypač per 2005 m. vasarį - 2008 m. vasarį, kai PCA rėmuose buvo įgyvendinami Veiksmų planai. Pagrindinis šiame darbe taikomas metodas yra loginis-analitinis, grindžiamas priešastinių ryšių tarp socialinių reiškinių identifikavimu ir analize⁵. Pagrindinis tyrimo įrankis yra priešastinių ryšių aiškinimas, grindžiamas europeizacijos teorijos teiginiais bei prielaidomis apie veikėjų elgseną ir motyvus.

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, teorinė dalis, pristatanti analizės modelį, empirinė dalis, kurioje analizuojamas ES įtaka ir poveikis Moldovos ir Ukrainos trims viešosios politikos sritims bei baigiamoji dalis, kurioje pateikiamos išvados, rekomendacijos ir prognozės.

Darbo pirmoji dalis „*Europeizacijos teorija*“ pristato kaip pagrindiniai europeizacijos teorijos teiginiai pritaikomi analizuojant ES santykius su trečiosiomis šalimis bei kokius konkrečius instrumentus ES taiko, vykdydama EKP programą Moldovoje ir Ukrainoje.

Antrojoje darbo dalyje „*Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatai*“ iš pradžių pristatoma faktinė santykių tarp ES, Moldovos ir Ukrainos situacija kiekvienoje iš nagrinėjamų sričių. Po ES kompetencijos kiekvienoje iš sričių aptarimo seka trumpas faktinės situacijos, kuri egzistavo iki 2008 m. balandžio 3 d. pristatymas, ir galiausiai pereinama prie gilesnės pasiektų rezultatų analizės.

Darbas baigiamas išvadomis, kuriose įvertinama, kiek empirinė analizė patvirtina darbo pradžioje iškeltą hipotezę.

⁵ Ramūnas Vilpišauskas, „Regioninė integracija: Baltijos šalių bendradarbiavimas integracijos į Europos Sąjungą kontekste.“ Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2000, 13.

1. Europeizacijos teorija

1.1. Europeizacijos procesas

Iki šiol tebevyksta diskusijos, kas yra europeizacijos procesas, kaip jį apibrėžti ar kas jį sudaro. 2007 m. apibendrinant europeizacijos studijas buvo prieita prie išvados, kad nors ši tyrimų sritis pradėta aktyviai plėtoti nuo 10 deš., europeizacijos konceptas evoliucionuoja ir keičiasi⁶. Magistriniame darbe tiriama viena iš naujausių ir kol kas mažiausiai išplėtotų krypčių europeizacijos koncepto evoliucionavimo kontekste, t.y. ES poveikis ne ES narėms arba išorinė (angl. *external*) europeizacija. Tačiau iš pradžių pristatoma bendra magistriniame darbe taikoma europeizacijos proceso schema, o po to pereinama prie išorinės europeizacijos analizės.

Šiame darbe europeizacija suprantama kaip procesas, kuris analizuoja kaip konstruojami, skleidžiami ir institucionalizuojami procesai, kurie pirmiausia apibrėžiami ir konsoliduojami, kuriant ES viešąją politiką [naudojant tiek „minkštuosius“ valdymo mechanizmus, tiek Bendrijos metodą –E.G.], o tik po to įdiegiami į nacionalinės logikos diskursą, politinę struktūrą ir viešąją politiką⁷. Schematizuotas europeizacijos proceso vaizdas pateikiamas 1.1 paveiksle. Apibrėžimo autoriaus (C.Radaelli) teigimu, toks apibrėžimas sudaro galimybes europeizacijos procesą nagrinėti tiek ES narėse, tiek kitose valstybėse⁸, tačiau apie europeizacijos teorijos taikymą plačiau 1.4 dalyje.

Bendriausia prasme galima išskirti tris pagrindines prieigas, skirtingai akcentuojančias, kas europeizuojama. Pirma didžiausią dėmesį skiria resursų, galimybių perskirstymui šalies viduje, antrai svarbiausia egzistuojančios įsitikinimų sistemos, o trečiai didžiausią dėmesį kreipia į tai, kaip narių institucijos prisitaiko prie ES pasiūlytų modelių. Tačiau dabartiniame ES santykių su EKP programos dalyvėmis etape perspektyviausia remtis trečiąja prieiga. Toks teiginys yra sąlygotas to, jog Moldovos ir Ukrainos interesų grupės praktiškai tiesiogiai nekontaktuoja su ES, Europos klausimų koordinavimas nacionaliniame lygmenyje yra sukurtas ant nereformuotos administracijos pamatų [taigi ES įtaka resursų perskirstymui praktiškai nejuntama – E.G.], o piliečių informavimo apie ES strategijos iš esmės dar tik pradedamos įgyvendinti⁹, todėl būtų sunku iškristalizuoti ES poveikio mechanizmus, o tuo labiau poveikio rezultatus.

⁶ Barbara Brink, „Europeanisation: New Research Agendas, P.Graziano ir M.P.Vink (sud.) Book Review.“ *Journal of Common Market Studies*, Volume 46, Number 2., 2008, 477.

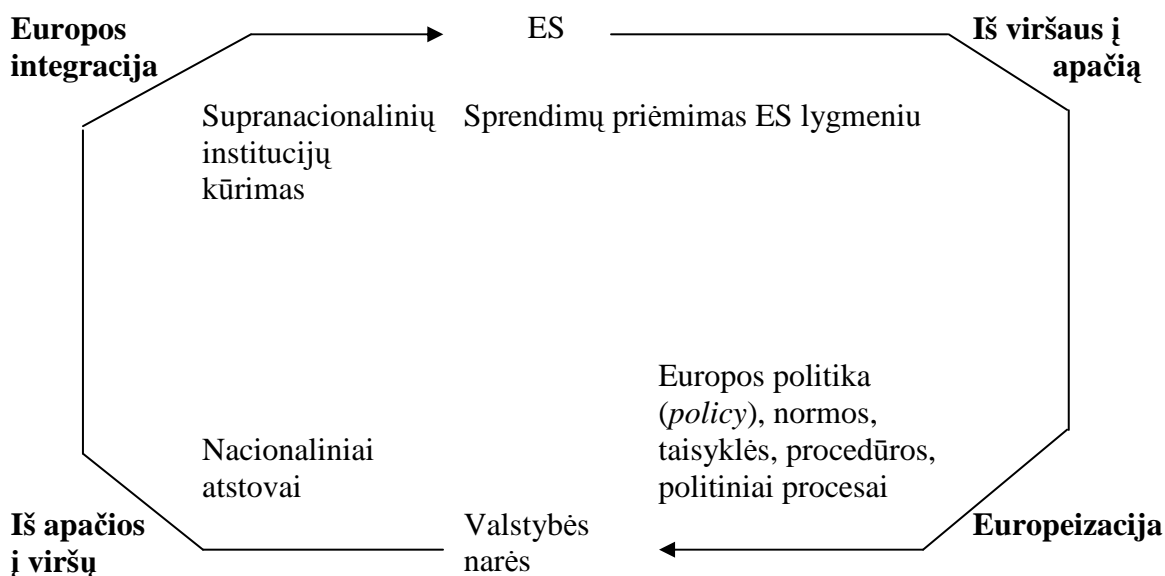
⁷ Claudio M. Radaelli, „Europeanisation: solution or problem.“ *European Integration online papers* Vol. 8, 2004. <<http://eiop.or.at/eiop>> [Žiūrėta 2007 03 18].

⁸ Kevin Featherstone ir Claudio M. Radaelli (sud.), *The politics of europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 30.

⁹ Ukrainos visuomenės informavimo strategija apie integraciją į ES ir NATO 2004-2007 m. ekspertų buvo įvertinta kaip kontroversiška ir neefektyvi, o naujoji visuomenės informavimo strategija 2008-2011 metams dar nėra patvirtinta

Kita vertus, tiek PCA susitarimuose, tiek Veiksmų planuose įvardijami ES reikalavimai visų pirma yra adresuojami Moldovos ir Ukrainos institucijoms, todėl darbe remiamasi detalesne europeizuojamų viešosios politikos dimensijų klasifikacija. T. Borzel ir T. Risse teigimu, viešosios politikos srityje gali būti europeizuojama valstybės politinė sistema (*polity**), politika (*policy**) ir politikos struktūra (*politics**)¹⁰. Magistrinio darbo rėmuose apsiribojama politikų (*policy*) analize, siekiant aptikti ES inicijuotus pokyčius institucijų organizacinėje struktūroje ar taikomuose standartuose, o politikos struktūra (*politics*), būtent egzistuojantys politinio elito ir interesų grupių interesai bei visuomenės nuomonė, pateikiami kaip bendras kontekstas.

1.1 paveikslas. ES santykiai su valstybėmis narėmis

Sudaryta pagal Cf. Schmidt 2001, Hix ir Goetz 2000, Kn. Simon Bulmer ir Christian Lequesne, *The member states of the European Union*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2005, 46.

Nagrinėjant ES poveikį EKP valstybėms, remtasi M. G. Cowles, J. Caporaso ir T. Risse sukonstruotais europeizacijos tyrimo elementais: atitikties laipsniu, adaptaciniu spaudimu ir struktūriniais pokyčiais valstybės viduje [autoriai taip pat išskyrė tarpinius veikėjus, tačiau magistriniame darbe jie neanalizuojami – E.G.]. Pagrindiniai tyrimo teiginiai suformuoti, remiantis Frank Schimmelfennig ir Ulrich Sedelmeier „išorinių iniciatyvų modelio“ elementais (plačiau 1.4.3 dalyje).

vyriausybės. Moldova strategija dėl visuomenės informavimo Europos integracijos klausimais buvo pradėta tik 2008 m. vasarį.

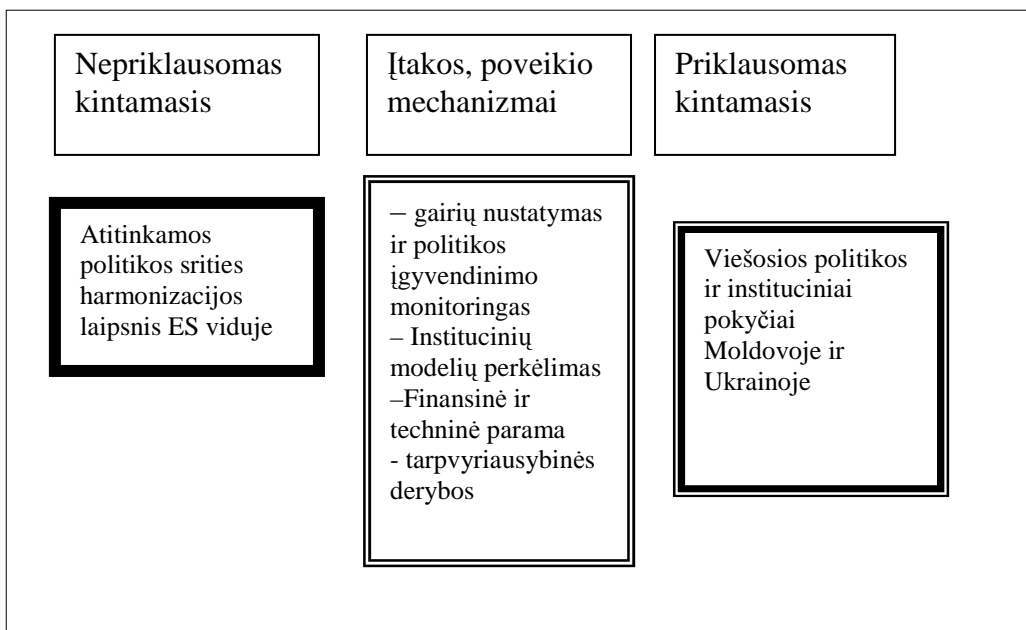
¹⁰ Tanja A. Borzel, „Europeanization: How the European Union Interacts with its members.“ Kn. Simon Bulmer ir Christian Lequesne, *The member states of the European Union*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2005, 49.

* Vertimas K. Manioko.

Nepaisant skirtingo europeizacijos proceso aiškinimo, dauguma tyrinėtojų sutaria dėl dviejų dalykų. Pirma, ES įtaka valstybėms narėms yra skirtinga, priklausomai nuo valstybės ir nagrinėjamos viešosios politikos srities. Antra, skirtingą įtaką lemia atitikties (angl. *goodness to fit*) lygis ir tarpininkaujančių veikėjų egzistavimas¹¹. Visgi tokie teiginiai yra labai bendro pobūdžio ir į vieną vietą suplakantys tiek nacionalinius, tiek viršnacionalinius faktorius, turinčius įtakos europeizacijos rezultatams. Magistriniame darbe teigiama, kad skirtingus rezultatus skirtingose viešosios politikos srityse gali paaiškinti išorinis faktorius – ES politikos harmonizacijos lygis ir turima ES institucijų kompetencija.

Reikia pastebėti, kad europeizacijos teoretikai makro lygmenyje nacionalinius veiksnius laiko tarpiniais kintamaisiais, o valstybės lygmenyje – nepriklausomais kintamaisiais. Moldovos ir Ukrainos atveju, interesų grupių traktavimas kaip tarpinių veikėjų būtų klaidingas, kadangi ES lygmeniu oficialiai nėra įregistruota nei Ukrainos nei Moldovos verslo atstovų, kurie užsiimtų lobistine veikla ES lygmeniu¹², todėl vienintelis būdas paveikti politikų sprendimus yra per nacionalinius kanalus. Tokiu būdu magistriniame darbe makro lygmenyje nepriklausomas kintamasis yra ES kompetencija atitinkamoje viešosios politikos srityje, o nacionaliniai veiksniai, kaip nepriklausomi kintamieji mikro lygmenyje, nėra analizuojami (žr. 2.1 paveikslą).

2.1 paveikslas. Europeizacijos procesas EKP programos valstybėse. Magistrinio darbo hipotezės schematinis vaizdas

Sudaryta E.G.

¹¹ Borzel, 50.

¹² Laima Andrikiene, asmeninis pokalbis, Vilnius, 2007 m. balandžio 2 d.

1.1.1. Atitikties laipsnis ir adaptacinis spaudimas

Nors ir neignoruojama kritika dėl statiškumo ar tinkamumo tik kai kurioms sritims, atitikties laipsnis yra išeities taškas, bandant atsakyti į klausimą, kodėl atsiranda poreikis keisti vidaus politiką pagal ES normas. Priežastinį ryšį tarp atitikimo ir spaudimo galima įvardinti taip: ES normų ir reguliavimų valstybės viduje sutapimas ar nesutapimas apsprendžia adaptacinio spaudimo lygį. Pats adaptacinis spaudimas yra suderinamumo laipsnis tarp Europos taisyklių, politikos formavimo stiliaus, kolektyvinio supratimo ir nacionalinių institucijų, jų administracijos stiliaus, teisinės kultūros, valstybės-visuomenės santykių, kolektyvinio identiteto ir t. t.¹³

Taigi teoriniame lygmenyje konstatuojama, kad esant dideliame atitikties laipsniui valstybei apskritai nereikia derintis prie ES, nes reguliavimai sutampa. Esant dideliame neatitikties laipsniui, galima laukti, kad valstybė atsisakys priimti ES normas, t. y. derinimosi kaštai būtų per dideli. Tačiau tokie kraštutinumai nėra dažni, todėl tarpinio varianto atveju, kuo mažesnė atitiktis tarp ES ir valstybės vidaus procesų, politikos ir institucijų, tuo didesnę adaptacinį spaudimą ES taiko valstybėms narėms¹⁴.

Tačiau praktikoje susiduriama su problema, kad toks priežastinis ryšys nėra visa apimantis ir viską paaiškinantis. Kaip rodo Ch. Knill, M.Lopez-Santana ir A.Heritier įvairių europeizuojamų politikos sričių tyrimai¹⁵, kartais pokyčiai įvyksta net ir nesant dideliame spaudimui arba atvirkščiai, valstybė nekeičia savo politikos, net ir patirdama didžiulį spaudimą. Apskritai adaptacinis spaudimas skirtingose valstybėse ir net skirtingose politikos srityse gali pasireikšti skirtingai arba kisti bėgant laikui. Dinaminis adaptacinio spaudimo pobūdis pasireiškia tuo, jog spaudimas gali kisti priklausomai nuo valstybės vykdomų reformų¹⁶. O magistriniame darbe kreipiamas dėmesys į tai, kaip keitėsi adaptacinis spaudimas, priklausomai nuo ES kompetencijos kaitos prekybos, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės bei bendros užsienio ir saugumo politikos srityse.

ES ir valstybių narių santykių kontekste Ch. Knill išskyrė dvi galimybes, kada pokyčiai įmanomi, net ir nesant stipriam adaptaciniam spaudimui, tačiau jos abi susijusios su nacionalinio lygmens faktoriais. Iš vienos pusės, pačios nusistovėjusios politikos žaidimo taisyklės gali atitikti ES normas, iš kitos pusės, reformas gali skatinti angažuotas politinis elitas.

¹³ Maria G. Cowles, James Caporaso ir Thomas Risse (sud.), *Europeanization and domestic change*. London: Cornell University Press, 2001, 223.

¹⁴ Borzel, 50.

¹⁵ Christoph Knill, *The Europeanisation of national administrations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. Andrienne Heritier et al., *Differential Europe. The European Union impact on national policy-making*. New York: Rowman and Littlefield, 2001, Mariely Lopez-Santana, „The domestic implications of European soft law: framing and transmitting change in employment policy“ *Journal of European Public policy*, 13(4), 2006, 481-499.

¹⁶ Knill, *The Europeanisation of national administration*, 47.

Nors neatmetama Ch.Knill išskirtų faktorių svarba, magistriniame darbe siekiama parodyti, kad adaptacinio spaudimo kaita gali priklausyti ne tik nuo valstybės viduje vykstančių procesų (elito pozicijų ar vyraujančių normų), bet ir nuo ES politikos harmonizacijos lygio augimo ES viduje ir šio proceso tiesioginių pasekmių išorės santykiuose su EKP narėmis. Moldovos ir Ukrainos atveju, nors atitiktis laipsnis su ES standartais nėra didelis, adaptacinis spaudimas iš ES palaiptiui auga. Todėl galima tikėtis, kad palaiptiui augančio adaptacinio spaudimo sąlygomis, geresnių rezultatų galima sulaukti tose srityse, kur ES institucijos turi daugiau įgaliojimų viršnacionaliniame lygmenyje. Per pastaruosius du dešimtmečius ES sistema tapo gilesnė ir brandesnė. Visi trys ramsčiai išsiplėtojo iki tokio lygmens, jog tapo ES išorinių santykių su kaimyninėmis šalimis subjektu ir sudarė sąlygas sudaryti visapusiškus visus ramsčius apimančius susitarimus¹⁷.

1.2. Europeizacijos mechanizmai: Bendrijos metodas ir „gairės“

Įvairių europeizacijos mechanizmų analizė bando atsakyti į klausimą, kokiais būdais ES gali daryti įtaką valstybei ir paveikti jos vykdomos politikos rezultatus. ES gali naudoti privalomus sprendimus, kurie konkrečiai nurodo, kokie turi būti padaryti instituciniai pokyčiai, valstybėms paliekant mažą pasirinkimo laisvę. Kitais žodžiais tariant, tokio pobūdžio ES poveikio valstybėms narėms mechanizmai vadinami Bendrijos metodu (angl. *Community method*). Kitu atveju, instituciniai pokyčiai įgyvendinami keičiant susidariusią pusiausvyrą tarp įvairių interesų grupių ir valstybės, tačiau nėra konkrečiai nurodoma, kokius institucinius pokyčius reikia įgyvendinti. „Gairių“ pobūdžio ES sprendimai yra neįpareigojantys, rekomenduojamojo pobūdžio, t.y. susiję su vertybių, įsitikinimų, politikos formavimo stilių pokyčiais, kurie vidaus pokyčius veikia mobilizuodami vidaus reformas¹⁸.

Cl.Radaelli aukščiau paminėtus mechanizmus suskirstė į vertikaliają ir horizontaliąją europeizaciją. Vertikalieji mechanizmai aiškiai nubrėžia, kur politika kuriama (ES lygmuo) ir kur turi būti įgyvendinta (valstybės lygmuo). Horizontaliųjų mechanizmų atveju spaudimo paklusti ES politikos modeliui nėra¹⁹. Privalomo pobūdžio nebuvimas suponuoja ir tai, kad horizontalaus mechanizmo taikymui nėra privalomas vykdomos politikos būdų ir institucijų vienodumas, t. y. europeizacija vyksta pripažįstant esamus skirtumus. Kita vertus, tampa sunku įrodyti, kad vidaus

¹⁷ Michael Emerson, „*Andora and the European Union*.“ Brussels: Centre for European Policy Studies, 2007, 87.

¹⁸ Christoph Knill ir Dirk Lehmkuhl, „How Europe matters. Different mechanisms of europeanisation.“ European Integration online papers Vol. 3, 1999. <<http://eiop.or.at/eiop>> [Žiūrėta 2007 05 07].

¹⁹ Claudio M. Radaelli, „The europeanization of public policy.“ Kn. Kevin Featherstone ir Claudio M. Radaelli (sud.), *The politics of europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 41.

politikos pokyčiai yra koordinavimo (nuomonių apsikeitimo) politikos rezultatas, o ne vidaus politikos pasekmė²⁰.

Nors santykiuose su ES narėmis naudojami tiek horizontalūs, tiek vertikalūs mechanizmai, magistriniame darbe teigiama, kad EKP valstybių atžvilgiu ES apsiriboja horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentais. Konkrečiai, EKP valstybėms taikoma neprivalomo pobūdžio bendrų programų koordinavimo sistema, kuri savo struktūra yra labai panaši į ES narėse taikomą Atvirojo koordinavimo metodą (AKM). Galima teigti, kad AKM yra vienas pažangiausių horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentų ES viduje. Todėl EKP šalyje taikomų horizontalaus europeizacijos mechanizmų instrumentų lyginimas su AKM procedūromis ES viduje (žr. 1.4.2 darbo dalį) gali padėti geriau suprasti EKP šalių europeizacijos procesą.

Nuo 10 deš. ES egzistuoja tokie nauji [tarpvyriausybinių koordinavimo – E.G.]valdymo būdai kaip lyginimas su geriausia praktika (angl. *benchmarking*), prioritetų išskyrimas (angl. *mainstreaming*) ar atvirojo koordinavimo metodas. Naujojo valdymo būdai, skirtingai nei Bendrijos metodas, yra paremti savanoriškais, atviromis, patariamais pobūdžio, informatyviomis ir konsensu pasiekiamomis procedūromis²¹. Tam, kad nekiltų abejonių, jog AKM kaip tarvyriausybinių metodas nepanaikino Europos Komisijos vaidmens, reikia pastebėti, kad 2005 m. peržiūrėjus Lisabonos strategiją Europos Komisija įgavo daugiau erdvės veikimui AKM procese, nors bendrų tikslų formavimas ir viso proceso koordinavimas išliko ET rankose. Europos Taryboje tvirtinami svarbiausieji AKM sprendimai, o Europos Komisijos generaliniai direktoratai dalyvauja koordinuojant AKM procesus ir rengiant įvairių dokumentų projektus²². Be to, VRE integracijos į ES tyrimai parodė, jog kol šalys nėra organizacijos narės, Europos Komisija daro žymiai didesnę įtaką procesams šalių viduje, net ir pagal AKM koordinuojamų politikų rėmuose.

Svarbu paminėti, kad 2000 m. AKM paskelbus pagrindiniu Lisabonos strategijos įgyvendinimo instrumentu šis metodas iš esmės į savo procedūras įtraukė kitus naujojo valdymo metodus. Tai pagrindinė priežastis, kodėl didžiausias dėmesys buvo skirtas būtent šiam metodui. 2000 m. parengtose Lisabonoje įvykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvadose paskelbta, jog pagrindiniai AKM bruožai yra, pirma, bendrų gairių nustatymas ir specialių planų trumpajam, vidutiniam ir ilgajam laikotarpiui rengimas. Antra, kur įmanoma, sukurti kiekybinius ir kokybinius indikatorius, kad būtų galima palyginti su geriausia praktika. Trečia, bendras gaires perkelti į nacionalinę ir regioninę politikas, sukuriant specifinius tikslus ir įgyvendinimo priemones, kurie

²⁰ Radaelli, „Europeanisation: solution or problem.”

²¹ James A. Caporaso ir Joerg Wittenbrinck, “The new modes of governance and political authority in Europe.” *Journal of European Public Policy*, 13(4), 2006, 471-472.

²² TSPMI tyrėjų grupė, vadovaujama Vitalio Nakrošio, „Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos atvirojo koordinavimo metodo procesuose įtakos viešajam administravimui ir viešajai politikai vertinimas.“ Vilnius. <<http://www.euro.lt>> [Žiūrėta 2007 04 19].

atsižvelgtų į nacionalinius ir regioninius skirtumus. Ketvirta, periodiškasis monitoringas, įvertinimas ir lyginimas, siekiant pasimokyti²³.

Taigi šio metodo esmė yra ES institucijų bandymai veikti tose srityse, kurios mažiau harmonizuotos ES viduje, taip bandant pasiekti didesnę konvergenciją. Kitaip tariant, nurodydama gerai vykdomos politikos pavyzdžius, vykdydama monitoringą bei rengdama ataskaitas apie pasiektus rezultatus ES siekia prisidėti prie sėkmingesnio įvairių politikų įgyvendinimo. Be to, AKM taikymas nėra vienalytis visose srityse ir neapsiriboja vien Lisabonos strategijoje išskirtų politikų koordinavimu. Keturiuos svarbiausios AKM procesų grupės: 1) į Lisabonos AKM ciklą integruotas; 2) į Lisabonos AKM ciklą neintegruotas; 3) nuo Lisabonos atskiros AKM sritys ir 4) į AKM panašūs koordinavimo procesai, kurių koordinavimas yra mažiau integruotas tarpusavyje tarp ES narių ir institucijų. Plačiau apie į AKM panašių procedūrų taikymą EKP šalyse 1.4.2. dalyje.

1.3. Valstybės reakcija į ES įtaką

Iki šiol didžioji dalis analizės buvo skirta išsiaiškinti, kokias būdais ES bando paveikti valstybių politiką. 1.3 darbo dalyje analizuojama, koks gali būti europeizacijos poveikis, t. y. kokios valstybės reakcijos galime sulaukti

Cl.Radaelli išskyrė tris būdus, kaip ištirti, ar pokyčius sukėlė europeizacija. Pirma, europeizacija turi įvykti anksčiau nei pokyčiai valstybės viduje. Antra, reikia atsakyti į klausimą, ar pokytis būtų įvykęs ir be europeizacijos. Trečia – alternatyvios hipotezės tikrinimas, t.y. kokį pokytį sukeltų kiti faktoriai, pvz., globalizacija ir vidaus politika²⁴. Žinoma, reformos ekonominėje, muitinės, sienos apsaugos ir migracijos srityse Moldovoje ir Ukrainoje prasidėjo po nepriklausomybės paskelbimo, tačiau magistriniame darbe nagrinėjami atvejai yra tiesiogiai susiję su ES. Nei Moldova nei Ukraina negalėjo vienašališkai pasirinkti, koks bus prekybos režimas su ES ar kiek supaprastintas bus šalių piliečių keliavimas į ES šalis ar tai, kad ES sutiks su kvietimu prisidėti prie Moldovos-Ukrainos sienos kontrolės stiprinimo.

Taigi neabejotinai ES yra vienas iš faktorių, darančių įtaką politikos procesams Moldovoje ir Ukrainoje. Visgi svarbiausi tikslai magistriniame darbe yra išsiaiškinti, koku lygmeniu iš tikro (ne)keičiasi valstybės vykdoma politika. A.Herritier išskyrė politikos (angl. *policy*) ir struktūros pokyčio valstybėje dimensijas. Pokyčiai politikoje yra susiję su problemos sprendimo priegios ir instrumentų, taikomų sprendžiant problemas (kaip veikėjai veikia) kaita. Struktūros pokyčiai yra

²³ European Council, „Presidency conclusions.“ Brussels: European Council, 2000. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2007 03 20].

²⁴ Radaelli, „Europeanisation: solution or problem.”

susiję su administracinės struktūros, galimybių ir interesų kaita²⁵. Pavyzdžiui, perėjimas nuo planinės ekonomikos prie rinkos ekonomikos principų. Žinoma, neatmestina galimybė, jog valstybės gali ne tik pasyviai ar aktyviai priimti, bet ir atmesti ES iniciatyvas. Visgi nagrinėjamuose trejuose sektoriuose nebuvo užfiksuota labai ryškaus ES rekomendacijų atmetimo atvejo, todėl magistriniame darbe siekta kiek įmanoma detaliau išanalizuoti europeizacijos įtakos ir poveikio pavyzdžius. 1.4.3 darbo dalyje pristatoma kaip buvo matuojamas europeizacijos rezultatas.

1.4. Europeizacijos procesas Europos kaimynystės politikos programoje dalyvaujančiose valstybėse

1.4.1. Europeizacijos teorijos taikymo Europos kaimynystės politikos programos valstybėms pagrindimas

Didžioji dalis europeizacijos reiškinio tyrinėjimų nagrinėja santykius tarp ES ir jos narių bei valstybių kandidačių. O abejonių dėl europeizacijos teorijos taikymo ne ES narėms visų pirma kyla dėl pačios europeizacijos teorijos neapibrėžtumo. Tačiau europeizacijos teorijos ir EKP programoje dalyvaujančių valstybių atvejų susiejimas tampa įmanomas dėl plėtėjančios europeizacijos teorijos poveikio sampratos ir taikymo ne tik ES ir narių ar kandidačių santykių tyrimui, bet ir platesniame kontekste.

Pavyzdžiui, K.Maniokas apibendrinamas europeizacijos teorijos nagrinėjimus teigia, kad vienas dalykas yra aiškus visiems, kad europeizacija siejasi su Europos integracijos ir šio ryšio rezultato, Sąjungos kartu su visomis jos formaliomis ir neformaliomis institucijomis bei sprendimais, poveikiu valstybėms narėms ar net valstybėms už ES ribų²⁶. O Cl.M.Radaelli teigė, kad ES horizontaliuosius mechanizmus naudoja ne tik ES ribose, bet ir už jų²⁷. Nicole Wichmann, analizuodama TVR politikos įgyvendinimą EKP valstybėse, europeizacijos teorijos taikymą grindė tuo, kad EKP nagrinėjančioje literatūroje yra paplitęs konsensusas, jog ES siekia kopijuoti sąlygiškumo prieigą [vienas svarbiausių elementų europeizacijos teorijoje, žr. 1.1.1. dalį– E.G.] bei socializacijos instrumentus santykiuose su EKP²⁸.

Galiausiai H.Grabbe analizuodama VRE kandidačių europeizaciją [H.Grabbe knyga tyrinėja laikotarpį nuo 1989 m. iki 2004 m. – E.G.] siekė ne ieškoti panašumų tarp procesų VRE ir ES narėse, o pasinaudoti europeizacijos teorijos sąvokomis, idėjomis ir metodais. H.Grabbe

²⁵ Andrienne Heritier et al., *Differential Europe. The European Union impact on national policy-making*. New York: Rowman and Littlefield, 2001, 15.

²⁶ Klaudijus Maniokas, *Europos Sąjungos plėtra ir europeizacija. Vidurio ir Rytų Europos valstybių jungimasis į Europos Sąjungą*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 71.

²⁷ Claudio M. Radaelli, „Europeanisation: solution or problem.“

²⁸ Nicole Wichmann, „The Intersection between justice and home affairs and European Neighbourhood policy: taking stock of the logic, objectives and practices“ CEPS Working document no. 275, 2007, 8-9.

argumentas, kodėl tai įmanoma buvo tas, jog tiek ES narės tiek VRE kandidatės yra veikiamos to paties nepriklausomojo kintamojo – *acquis communitare*²⁹. Iš esmės būtų sunku surasti pagrindimą, kodėl tokia pati logika negalėtų būti pritaikoma ES santykių su EKP valstybėmis analizei. Galima pateikti dar kelias priežastis, kodėl Moldovos, Ukrainos ir ES santykius galima nagrinėti, remiantis europeizacijos teorija.

Pirma, augantis dvišalių santykių reglamentavimas leidžia teigti, jog EKP valstybės vis dažniau susiduria su ES normomis ir ES viduje egzistuojančiomis dvišalių santykių reguliavimo tradicijomis. Augančio santykių reglamentavimo pavyzdžiai, Moldova ir Ukraina buvo vienos iš pirmųjų, su kuriomis 2005 m. buvo sudaryti Individualūs Veiksmų planai pagal EKP programą. 2005 m. ES išitraukė kaip stebėtojas į bandymus išspręsti Padniestrės konflikto sureguliuvimą bei pradėjo monitoringo misiją prie Moldovos-Ukrainos sienos, 2007 m. balandį Kišiniove atidarė pirmąjį per visą ES istoriją, bendrą Vizų į ES šalis išdavimo centrą bei 2007 m. baigė derybas dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos. 2007 m. ES su Ukraina pradėjo derybas dėl naujojo (angl. *Enhanced*) susitarimo, kuris turėtų pakeisti 1998 m. įsigaliojusį Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą, o 2008 m. vasarį ES ir Ukraina pradėjo oficialias derybas dėl laisvos prekybos zonos sukūrimo. 1.4.2.1.3 darbo dalyje plačiau aptariamas ES teikiamos finansinės, techninės ir ekspertinės pagalbos tinklas EKP šalių atžvilgiu, skirtas perkelti ES normas ir skatinti bendradarbiavimą.

Antra, tolesnė ES ir EKP programos dalyvių santykių raida, pasibaigus Veiksmų planų galiojimui rodo ES pasirengimą toliau gilinti dvišalius santykius. Tačiau tuo pat metu reikia atkreipti dėmesį, jog ES neskuba pasirašyti naujų susitarimų, kol Moldova ir Ukraina neįgyvendino visų Veiksmų plane įvardintų įsipareigojimų. 2007 m. gruodį Europos Komisijos priimtame komunikate dėl EKP politikos stiprinimo buvo konstatuota, kad reikia labiau gilinti bendradarbiavimą prekybos, ekonomikos integracijos, mobilumo ir regioninių konfliktų sprendimo srityse, o Ukrainai, Moldovai ir Izraeliui 2008 m. pasibaigiantys ES planai turėtų būti pratęsti dar vieneriems metams, laukiant kaip baigsis derybos dėl naujų susitarimų³⁰. 2008 m. vasarį pasibaigus Veiksmų planų galiojimo laikui Europos Komisija išsakė aiškesnes gaires, kaip turėtų klostytis santykiai su Moldova ir Ukraina. 2008 m. ES ir Ukrainos parengtame bendrame Veiksmų plano vertinime buvo konstatuota, kad, atsižvelgiant į vykstančias derybas dėl Naujojo susitarimo, Veiksmų planas išliks Ukrainos ir ES bendradarbiavimą palaikančiu instrumentu maksimaliai dar

²⁹ Heather Grabbe, *EU transformative power. Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, 4.

³⁰ European Commission, „Communication from the Commission. A strong European Neighbourhood policy.“ (COM(2007)774 final). Brussels:European Commission, 2007, 11.

vieneriems metams. 2008 m. pabaigoje – 2009 m. pradžioje abi pusės parengs naują dokumentą, kuris atsižvelgs į derybų dėl naujo susitarimo rezultatus³¹.

Moldovos atveju išlieka aišku, kad 2009 m. įvyksiantys parlamento rinkimai bus svarbus veiksnys, sprendžiant kokie bus tolimesni Moldovos-ES santykiai. 2008 m. vasarį Kišiniove viešėjusi ES išorės santykių komisarė B.F.Waldner pareiškė, kad ES ir tarptautinė bendruomenė įdėmiai stebės rinkimų eigą. O kalbėti apie naują susitarimą, kuris savo turiniu turėtų būti panašus į šiuo metu rengiamą Ukrainos-ES naująjį susitarimą, bus galima tik tada, kai bus įgyvendintos visos Moldova-ES Veiksmų plano sąlygos³². 2008 m. kovą įvykusios tarptautinės konferencijos metu Europos Komisijos atstovybės Moldovoje vadovas Cesare de Montis patikslino, kad EK jau turi mandatą pradėti derybas su Moldova dėl naujo susitarimo, tačiau susitarimo turinys priklausys nuo Moldovos-ES Veiksmų plano įgyvendinimo rezultatų įvertinimų [lyginant su 2006 m. gruodžio mėnesio EK įvertinimu, 2008 m. balandžio mėnesio EK įvertinimas labai palankiai įvertino Moldovos pasiekimus – E.G.], kaip efektyviai Moldovos vadovybė įgyvendins priimtus įstatymus, kaip bus organizuoti 2009 m. parlamento rinkimai bei koks bus Moldovos įvaizdis Europos Žmogaus Teisių Teisme³³. Kalbant apie Moldovos įvaizdį Europos Žmogaus Teisių Teisme, reikia pastebėti keletą svarbių aspektų. Žinoma, Moldova dažniausiai pralaimi bylas Teisme, tačiau Moldovos ekspertai atkreipia dėmesį, jog lieka neaišku, kodėl Teismas taip dažnai nagrinėja su Moldova susijusias bylas, nors žymiai daugiau ieškinių yra iš Italijos, Turkijos ar Rusijos³⁴.

Trečia, EKP yra politikos (angl. *policy*) mokymosi ir plėtros patirties pritaikymo rezultatas³⁵. Pavyzdžiui, po ES plėtros 2004 m. nemaža dalis ekspertų iš Europos Komisijos Plėtros generalinio direktorato perėjo į EKP direktoratą Išorės santykių generaliniame direktorate. Todėl analizuojant EKP galima stebėti, kaip europeizacijos mechanizmai (sąlygiškumo principas, raportai apie valstybių pasiekimus) perkeliama į sąlyginai naujas erdves. EKP erdvės skirtumai, lyginant su VRE, yra dar didesnis tarpusavio skirtingumas bei stiprios kitų išorės faktorių (JAV ir Rusijos) pozicijos³⁶. Visgi po 2004 m. ir 2007 m. ES plėtros Moldovos ir Ukrainos tapimas tiesioginėmis ES kaimynėmis, išaugęs santykių institucionalizavimas, inicijavus EKP programą bei pasirašius Veiksmų planus leidžia teigti, kad europeizacijos procesą už ES ribų galima nagrinėti ne tik kaip

³¹ European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.” Brussels, Kyiv, 2008. <<http://www.delukr.ec.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 04 16].

³² Ольга Павлова, “Молдова на пороге нового этапа развития отношений с ЕС.” *Независимая Молдова*, 2008 m. vasario 19 d., no.23(404), 1.

³³ E-journal, „Democracy and governing in Moldova“ year VI, issue 114, March 16-31, 2008.

³⁴ Už šią pastabą dėkinga „JAV kriminalinės procedūros“ dėstytojui V.Orindas

³⁵ Judith Kelley, „New wine in old wineskins: promoting political reforms through the new European Neighbourhood policy.“ *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, number 1, 2006, 30.

³⁶ Heather Grabbe, „How the EU should help its neighbours.“ *Center for European reform Policy brief*, 25, 2004. <http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_eu_neighbours.pdf> [Žiūrėta 2007 04 28].

„bet kokios rūšies įtaką“, bet taikant tuos pačius instrumentus, kurie naudojami analizuojant ES ir jos narių santykius.

1.4.2. Horizontalaus europeizacijos mechanizmo taikymo Moldovoje ir Ukrainoje praktika

Moldova ir Ukraina turi labai apribotas galimybes daryti įtaką ES institucijoms ir sprendimams iš vidaus, kadangi EKP įtvirtina principą „bendradarbiavimo gilinimas neįtraukiant į ES institucijas ir nežadant narystės“. Vadinasi, skirtingai nei ES narių atveju, EKP ir ES santykiai iš esmės yra asimetriniai bei apsiriboja tik horizontalaus mechanizmo taikymu. Be to, būtent per ES taikomas horizontalaus mechanizmo priemonės ES gali išreikšti kiek jos pažadai ar grėsmės yra realios. Asimetriškumą suformuoja ir tai, jog VRE vykstantis institucijų perėjimas nesuteikia joms galios atsispirti ES politikai, procesams ir institucijoms³⁷. Lyginant su ES narėmis, EKP valstybių atžvilgiu egzistuoja skirtingi ES įsipareigojimai ir naudojami europeizacijos mechanizmai (išskirtinai tik horizontaliojo europeizacijos mechanizmo priemonės), todėl galima tikėtis skirtingų ES poveikio narėms ir EKP šalims rezultatų. ES vykdomos programos, taikydamos vien horizontaliojo mechanizmo priemonės, Moldovai ir Ukrainai leidžia išlaikyti aukštą autonomijos ir žemą įsipareigojimų lygį. Visgi geresnių rezultatų turėtų būti pasiekta tuose sektoriuose, kur ES kompetencija yra labiau konsoliduota, kas sudaro galimybes aiškiau išreikšti savo sąlygas ir imtis konkrečių skatinančių ar baudžiančių veiksmų.

VRE rengimosi narystei tyrimai parodė, jog derybų procese ypač svarbų vaidmenį atliko Europos Komisija, be to, kandidačių ir ES institucijų santykiai buvo asimetriški. Tai, jog dalį AKM procedūrų Europos Komisija pradėjo taikyti VRE šalims, kai jos dar tik buvo kandidatės, o naujausios ES iniciatyvos EKP programos rėmuose svarstė galimybes kaip EKP programoje dalyvaujančios valstybės galėtų prisijungti prie ES agentūrų ir ES viduje vykdomų programų įvairiose srityse (žr. priedo 7.1 Blentelę) parodo, jog ES neinicijavo specialiai EKP skirtų priemonių, o siekė pasinaudoti turimais resursais ir sukurtais sąveikos su valstybėmis narėmis mechanizmais (žr. 3.1 lentelę). Iš 4.1 lentelės galima pamatyti, jog AKM procesas ES narėse ir politikų koordinavimas EKP programos valstybėse turi akivaizdžių panašumų savo struktūra. Visgi akivaizdžiai mažiau integruota struktūra leidžia tikėtis, kad bendrų politikų koordinavimas susidurs su dar daugiau problemų nei išryškinama, kai kalbama apie į Lisabonos AKM ciklą integruotų politikų koordinavimą ES viduje.

³⁷ Borzel, 52.

3.1 lentelė Lietuvos (iki narystės) ir EKP valstybių (Moldovos ir Ukrainos) dalyvavimas AKM procesuose

	Lietuva iki narystės (iki 2004 m. vidurio)	Moldova ir Ukraina pagal EKP programą
Dalyvavimo AKM procesuose pobūdis	Pasiruošimas AKM procesams (ypač užimtumo, socialinės aprėpties procesuose)	Inicijavus EKP programą pradėtas į AKM panašių procesų taikymas [žr. 4.1 lentelę]
Santykiai su Europos Komisija ir šalimis narėmis	Stipresnė tiesioginė Europos Komisijos įtaka, intensyvesnis dvišalis bendradarbiavimas (per dvynių projektus)	Lyginant su Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimais, Europos Komisijos įtaka tampa svarbesnė ir pastebimesnė, nors ne su tokiais plačiais įgaliojimais kaip VRE atveju. Intensyvus dvišalis bendradarbiavimas (per dvynių projektus)
AKM procesų įpareigojimų laipsnis	Labiau įpareigojantis pobūdis (dėl sąlygiškumo principo)	Tai, kad artimiausiu laikotarpiu nėra būtinybės šalis parengti narystei ES, o politikų koordinavimo procesas yra mažai išplėtotas parodo, jog įpareigojimo laipsnis yra neįpareigojantis

Šaltinis: adaptuota remiantis TSPMI tyrėjų grupė, vadovaujama Vitalio Nakrošio, „Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos atvirojo koordinavimo metodo procesuose įtakos viešajam administravimui ir viešajai politikai vertinimas.“ Vilnius.

4.1 lentelė AKM procedūros ES narėse ir EKP programos koordinavimo palyginimas

<p>Europos užimtumo strategijos įgyvendinimas→Narės rengia nacionalinius veiksmų planus, kaip įgyvendinti strategijos tikslus→Europos Komisijos ataskaitos kaip įgyvendinami nacionaliniai veiksmų planai, užimtumo gairių rengimas→kasmet žiūrima kaip šalys įgyvendina bendrai užsibrėžtus tikslus taip darant neprivalomojo pobūdžio spaudimą įgyvendinti Europos užimtumo strategiją</p>
<p>EKP programos įgyvendinimas→kartu su Europos Komisija yra parengti individualūs Veiksmų planai→planuose nustatytų gairių įgyvendinimas aptariamas Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimu sukurtų bendrų institucijų rėmuose→kas du metus Europos Komisija pateikia įvertinimus, kaip sekasi įgyvendinti veiksmų planus ir kuriose srityse būtinas spartesnis progresas→matydamos įvertinimus šalys turi galimybę palyginti savo padėtį su kitomis programos dalyvėmis ir daryti korekcijas Europos Komisijos kritikos susilaukiančiose srityse</p>

Sudaryta E.G.

1.4.2.1. Keturių europeizacijos instrumentų taikymas Moldovoje ir Ukrainoje

Kaip jau buvo minėta, EKP valstybių atveju ES institucijos apsiriboja tik horizontaliaisiais mechanizmais. Europos Komisija pažymi, kad tematinė prieiga turėtų sukurti horizontalią Bendrijos sistemą tarp ES veikėjų, trečiųjų šalių ir tarptautinių veikėjų, kas turėtų prisidėti prie geresnio supratimo ir subalansuotumo bei abipusiai naudingų sprendimų³⁸. Žvelgiant detaliau, galima išskirti keturis horizontalaus mechanizmo instrumentus, kuriais ES siekia, kad jos siūlomos rekomendacijos būtų įgyvendintos EKP šalyse. Pirma, gairių nustatymas ir politikos įgyvendinimo monitoringas. Antra, institucinių modelių perkėlimas. Trečia, finansinė ir techninė parama [papildant prie šios srities galima priskirti EK 2006 m. gruodį išsakytą pasiūlymą EKP šalis įtraukti į ES agentūras bei dalį programų – E.G.] ir, ketvirta, tarpvyriausybines derybas³⁹. Tolesnės dalys yra skirtos aptarti kaip įvardinti instrumentai taikomi, ES įgyvendinant Europos kaimynystės politikos programą.

1.4.2.1.1 Gairių nustatymas

Pirmasis aptariamas instrumentas yra gairių nustatymas ir politikos įgyvendinimo monitoringas. ES periodiškai pateikia visų EKP valstybių vertinimus apie pasiektą pažangą pagal Veiksmų planuose įvardintas sritis (įgyvendinamų politikų monitoringo sistema pateikiama 4.1 lentelėje). Bendriausia prasme PCA ir Veiksmų planai yra pagrindinės gairės EKP valstybėms, koku būdu įgyvendinti reformas, kurių reikalauja ES kiekviename iš analizuojamų viešosios politikos sektorių. 2008 m. kovą parengtame bendrame Ukrainos ir ES Veiksmų plano įvertinimo raporte buvo teigiama, kad Veiksmų planas buvo kaip įrankis, kasdien vadovaujant ir prižiūrint ES-Ukrainos bendradarbiavimą bei instrumentas, skatinantis reformas⁴⁰.

Moldovos-ES VP yra įvardijama 80 tikslų ir 294 priemonės tiems tikslams pasiekti⁴¹, o Ukrainos-ES VP yra numatyta 71 tikslas ir 276 priemonės⁴². Be to, Ukraina ir ES yra pasirašiusios atskirą VP TVR srityje. Visgi galima teigti, kad EKP valstybių atžvilgiu ES yra pateikusi labai panašaus pobūdžio reikalavimus, nors stengiamasi atsižvelgti į kiekvienos valstybės specifinius reikalavimus. Be to, neproporcingai daugiau priemonių nurodoma įgyvendinti EKP programos

³⁸ European Commission, „Communication on thematic programme for the cooperation with partner countries in areas of migration and asylum“. COM (2006) 26 final, Brussels: European Commission, 2006.

³⁹ Nicole Wichmann, 10-11, 13.

⁴⁰ European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.“

⁴¹ ADEPT ir „Expert group“, „Realizarea Planului de Actiuni UE-Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)“. Chisinau: ADEPT, Expert-group, 2008, 24.

⁴² National security and defence, „EU-Ukraine Action Plan and “Road Map” for 2005“. No. 7 (61). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2005, 3.

dalyvėms, o ne pačiai ES. Pavyzdžiui, Moldovos-ES VP 14 priemonių turėtų būti priimti ES, 40 – tiek Moldova, tiek ES, o likusios priemonės turėtų būti vienašališkai įgyvendinamos Moldovos⁴³.

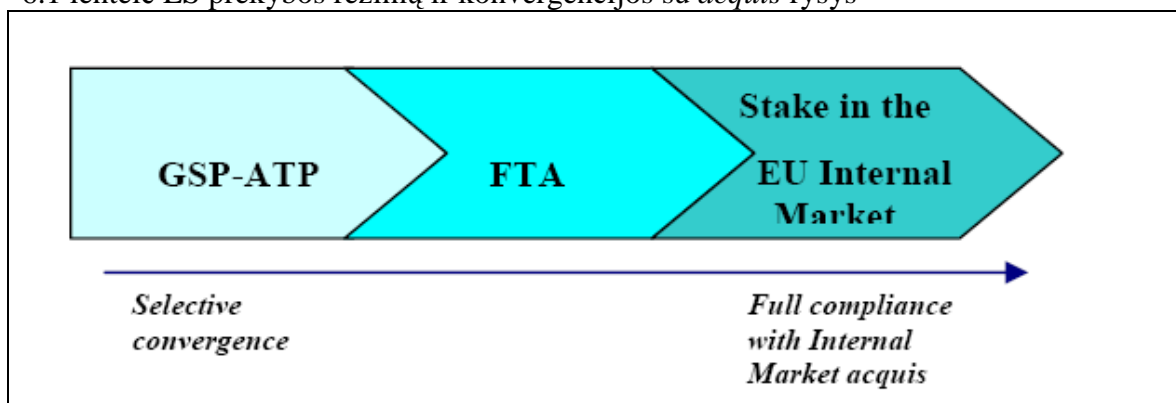
Iš priede pateiktų 5.1, 5.1 A ir 5.1 B lentelių galima pamatyti, kaip kito trijų sektorių apibrėžtumas ir detalizavimas nuo PCA susitarimo iki Veiksmų planų. Palyginus PCA ir Veiksmų planuose išdėstytus ES reikalavimus galima pastebėti keletą aiškių tendencijų. Pirmia, tiek PCA, tiek Veiksmų planų atveju žymiai detaliau ir konkrečiau yra išsakomi reikalavimai ekonomikos srityje, nei TVR srityje. Apskritai PCA susitarimuose TVR sritis nėra išskiriama, kaip atskiras sektorius, o tiesiog tam tikrus trečią ramstį liečiančius straipsnius galima aptikti su ekonomika susijusiose susitarimo dalyse. Be to, tik tarp su ekonomika susijusių reikalavimų galima aptikti tokius žodžių junginius kaip „struktūriniai pokyčiai“.

Antra, supaprastinto vizų režimo klausimas PCA nėra minimas. Pirmą kartą vizų klausimas yra paminimas 2001 m. priimtame Ukrainos-ES VP TVR srityje, o Moldovos atveju – 2005 m. pasirašytame Veiksmų plane. Trečia, lyginant su PCA, Veiksmų planai labiau atsižvelgia į kiekvienos iš šalių specifiką. Jeigu Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimuose Ukrainos ir ES bendradarbiavimas buvo papildytas dvejomis sritimis (kosmosas ir civilinis branduolinis sektorius), tai Veiksmų planuose daugumoje atvejų po vienodomis antraštelėmis paslepiami skirtingi reikalavimai ir rekomendacijos. Ketvirtas pastebėjimas yra susijęs su atitinkamų politikų raida ES viduje bei jų aktualumu santykiuose su Moldova ir Ukraina. Jeigu PCA susitarimuose daugumos bendradarbiavimo sričių aptarimas baigdavosi vienu straipsniu, tai Veiksmų planuose atskiriems sektoriams skiriamas didesnis dėmesys, pavyzdžiui laisvės, saugumo ir teisingumo erdvei, ar transporto, energetikos, informacinės visuomenės ir aplinkos sritims.

Kalbant konkrečiai apie prekybos susitarimus, 6.1 lentelė pateikia galimus prekybos režimų su ES variantus. Iš esmės lentelė aiškiai parodo, jog Ukraina ir Moldova gali gana aiškiai prognozuoti, kokie galimi prekybos santykiai su ES vidutiniu laikotarpiu ir tuo pačiu tikėtis, kad kaskart gerinant prekybos režimą iš jų bus pareikalauta didesnės konvergencijos su *acquis*. Tai, kaip Moldova ir Ukraina įgyvendino ES reikalavimus, susijusius su palankesnių prekybos režimų įvedimu, pristatoma 2.2.2. dalyje.

⁴³ Sergiu Buscaneanu, “How far is the European Neighbourhood policy a substantial offer for Moldova.” Leeds, 2006. <<http://www.e-democracy.md/files/enp-moldova.pdf>> [Žiūrėta 2008 05 10].

6.1 lentelė ES prekybos režimų ir konvergencijos su *acquis* ryšys

Šaltinis: Oxana Gutu, „Moldova’s convergence with the *acquis*. A pro-growth and pro-integration strategy.“ CEPS Working document No. 238. Briuselis: Center for European policy studies, 2006, 1.

Kalbant apie gairių nustatymą ir politikos įgyvendinimo monitoringą TVR srityje, 2006 m. gegužę EUBAM misija parengė Poreikių įvertinimo ir rekomendacijų pranešimą, kuriame pateikė 41 pasiūlymą, kaip pagerinti sienos apsaugą bei muitinių darbą Moldovoje ir Ukrainoje. Moldova EUBAM kas mėnesį siunčia informaciją, kaip sekasi saugoti Moldovos-Ukrainos sieną, o Moldovos ir Ukrainos Muitinės tarnybos štabuose yra suformuotos darbo grupės, į kurias įeina EUBAM ir EKP šalių pareigūnai.

Be to, 2007 m. birželio 18 d. ES ir Ukrainos pasirašytas susitarimas dėl supaprastinto vizų režimo numatė sukurti Monitoringo komitetą skirtą stebėti, kaip įgyvendinamos susitarimo sąlygos. Oficialiai Monitoringo komitetas pradėjo veikti nuo 2008 kovo mėnesio⁴⁴. Taigi galima konstatuoti, jog ES sukūrė gairių nustatymo ir monitoringo vykdymo tinklą, kuris apima daugumą sričių, kuriose vykdomi bendri projektai tarp ES bei Moldovos ir Ukrainos.

1.4.2.1.2 Institucinių modelių perkėlimas

Kalbant apie institucinių modelių perkėlimą, turima omenyje ES siekį į EKP šalis perkelti ES viduje taikomus standartus bei kai kurių procesų valdymo logiką, pavyzdžiui, užtikrinant maisto saugumą ar skatinant EKP šalis liberalizuoti ekonomiką. Praktiškai šį procesą EKP šalyse reguliuoja sukurti už nacionalinės teisės harmonizavimą su ES *acquis* atsakingi padaliniai, kurie nacionalines strategijas, įstatymus ar standartus koreguoja, atsižvelgiant į ES šalių praktiką ar ES direktyvas. Iš esmės šis procesas įgyvendinamas, vadovaujantis įstatymu dėl nacionalinės teisės suderinimo su *acquis*, kurį Ukraina priėmė 2004 m. kovą, o Moldova – 2006 m. birželį. Be to, nacionalinių įstatymų derinimo su *acquis* procedūra yra nuolat stebima Europos Komisijos,

⁴⁴ Forum, „Ukraine and EU to simplify visa regime.“ Kiev: Forum, 2008. <<http://en.for-ua.com/news/2008/02/27/123524.html>> [Žiūrėta 2008 02 27].

Europos Tarybos bei Ukrainos-Europos politikos ir teisinių patarimų centro [vienintelis tokio pobūdžio centras tarp visų EKP programos dalyvių – E.G.]. Pavyzdžiui, 2008 m. kovą Ukrainos-Europos politikos ir teisinių patarimų centras baigė rengti Ukrainos įstatymų derinimo su *acquis* informacinę duomenų bazę. 2005-2007 m. visi Moldovos parlamento parengti įstatymai buvo įvertinti Europos Tarybos, Venecijos Komisijos ir ESBO⁴⁵.

Moldovos ir Ukrainos Veiksmų planai tiesiogiai nekalba apie *acquis* perėmimą migracijos srityje [migracijos politikos *acquis* nėra išplėtotas, todėl labiau remiamasi abipusio pripažinimo principu. 2006 m. EK dar tik ragino ET priimti direktyvą dėl legalios migracijos – E.G.], tačiau pabrėžiama būtinybė priimti tarptautines sutartis. ES pasiūlymas dėl paketinių susitarimų migracijos srityje su nenarėmis buvo priimtas tik 2005 m. lapkritį, kai buvo priimta globali prieiga migracijos klausimu. Tolesnis idėjos plėtojimas bei perkėlimas į Rytų Europos regioną prasidėjo tik 2007 m., kai gegužę EK priėmė komunikatą dėl nuolatinės migracijos bei komunikatą dėl globalios prieigos taikymo kaimynėms Rytuose ir Pietryčiuose. Komunikate dėl nuolatinės migracijos rašoma, kad ES pasižada suteikti techninę pagalbą, stiprinti šalių pajėgumus, supaprastinti vizų režimą bei bendradarbiauti migracijos politikos ir mobilumo srityje, jeigu šalys pagerins legalios migracijos į ES kanalus, sukurs mechanizmus, kurie suderintų darbo paklausą ir pasiūlą, išduos daugkartines visas bei stiprins turimus pajėgumus migracijos srityje⁴⁶.

Konkrečiai EUBAM atveju antrasis instrumentas yra susijęs su ES institucinių modelių perkėlimu, t.y. siūlymai reformuoti šalių sienos apsaugos bei muitinės struktūras pagal ES praktiką bei priimti tarptautinius standartus vizų ir prieglobsčio srityse. Bendriausia prasme ES siekis yra iš hierarchizuotų viduje bei autonomiškų tarpusavyje Moldovos ir Ukrainos pasienio struktūrų sukurti modernias ir integruotas sienos kontrolės sistemas. Būdai, kuriais siekiama šio tikslo yra rekomendacijos atitinkamoms agentūroms keistis informacija, paslaugų teikimo kultūrą padaryti kuo patrauklesnę klientui, bei dalyvavimas rengiant Moldovos ir Ukrainos įstatymų projektus. Pavyzdžiui, Moldovai rengiant sienos apsaugos koncepciją 2007-2010 m., EUBAM turėjo galimybę išstudijuoti projektą ir pateikti pastabas ir pasiūlymus⁴⁷. Be to, dalis pasiūlymų Poreikių įvertinimo ir rekomendacijų pranešime buvo susiję su būtinais struktūriniais pokyčiais.

⁴⁵ Foreign ministry of Moldova, „EU-Moldova Action Plan implementation. February 2005 - February 2008.” Chisinau: Foreign ministry of Moldova, 2008, 2.

⁴⁶ Nicole Wichmann, 10-11, 14.

⁴⁷ Expert-grup and ADEPT, „Euromonitor 7. European Union – republic of Moldova Action plan: Assessment of progress in second quarter of 2007” Issue 1 (7), Moldova: ADEPT and Expert –grup, 2007.

1.4.2.1.3 Finansinė ir techninė parama

Nors didžia dalimi ES iškeltus reikalavimus EKP valstybės turi priimti vienašališkai, remiantis savais ištekliais, finansinė, ekspertinė ir techninė parama iš ES pusės yra rimta parama, perkeliama ES praktiką į EKP valstybes. Nuo 2007 m. sausio 1 d. iki tol atskirai taikytos programos rytinėms ir pietinėms ES kaimynėms (TACIS ir MEDA) buvo sujungtos į vieną finansinį instrumentą – Europos kaimynystės politikos instrumentą (angl. *European Neighbourhood policy Instrument* – ENPI). Šioje dalyje bus išanalizuota ENPI struktūra, o ES teikiama ekspertinė ir techninė parama bei Moldovos ir Ukrainos dalyvavimas ES agentūrose ir programose trejose viešosios politikos srityse aptariama 2.2.2, 2.3.2 ir 2.3.3. dalyse.

Prieš pereinant prie ENPI struktūros analizės reikia pastebėti, kad lyginant su anksčiau galiojusia TACIS programa, projektų finansavimui pagal ENPI yra skiriama žymiai daugiau lėšų. 2000-2006 m. TACIS programos įgyvendinimui ES skyrė 3,14 mlrd. eurų⁴⁸, o 2007-2013 m. ENPI planuojama skirti 12 mlrd. USD⁴⁹. Tiesa, reikia turėti omenyje, kad iš ENPI lėšų finansuojami tiek EKP šalių, tiek ES-Rusijos bendradarbiavimą liečiantys projektai. ENPI yra sudėtinis finansinis instrumentas, kurį sudaro keturi elementai. Pirmasis, tai tarpregioniniam, regioniniam ir bendradarbiavimui tarp sienų skirtos programos. Antrasis, į gerą valdymą ir investicijų skatinimą nukreipti instrumentai. Trečiasis, tiesiogiai EKP programos valstybei skirta programa, kurioje detalizuojama, kokioms sritims bus skiriamas didžiausias prioritetas (žr. priedo 7.1 lentelę) ir, ketvirta, techninės ir ekspertinės pagalbos teikimas (žr. priedo 7.1 A, 7.1 B lenteles).

Tiek tarpregioninė, tiek regioninė programa visų pirma akcentuoja, kokie prioritetai turėtų būti teikiami regioniniu ir tarpregioniniu lygmeniu. Pavyzdžiui, tarpregioniniu lygmeniu pagrindiniai prioritetai yra teikiami reformų, studentų mobilumo, bendradarbiavimo tarp ES ir EKP šalių pareigūnų ir investicijų skatinimui bei Rusijos-ES strateginės partnerystės stiprinimui⁵⁰. Regioninė programa rytinei EKP dimensijai buvo patvirtinta 2007 m. kovą. Programoje buvo išskirtos penkios prioritetinės regioninio bendradarbiavimo kryptys: pirma, tinklai (transporto, energetikos bei mažų ir vidutinių įmonių regioninis bendradarbiavimas), antra, aplinkosauga ir miškininkystė, trečia, sienos ir migracijos valdymas, kova su organizuotu nusikalstamumu bei muitinė, ketvirta, žmonių kontaktų skatinimas ir penkta, priešpėstinių minų ir lengvosios ginkluotės

⁴⁸ Klaudijus Maniokas, Ramūnas Vilpišauskas, Darius Žeruolis (red.), *Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas, 2004, 501.

⁴⁹ European Commission, „European Neighbourhood Policy funding.“ Brussels: European Commission, 2008. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].

⁵⁰ European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. ENPI Interregional programme. Strategy paper 2007-2013 and Indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].

svarbos regione mažinimas⁵¹. Visgi šios programos kol kas tik įvardija ES prioritetus, tačiau didžia dalimi užsibrėžti tikslai bus įgyvendinami per likusius ENPI elementus, tiesiog suteikiant papildomą finansavimą regioniniu ir tarpregioniniu lygmeniu.

Iš visų regioninį bendradarbiavimą skatinančių programų, bendradarbiavimui tarp sienų skirta programa yra toliausiai pažengusi. Šiuo metu šios programos rėmuose yra įgyvendinama 15 projektų, iš kurių Moldova ir Ukraina yra įtrauktos į keturis: sausumos sienos programa (Lenkija/Baltarusija/Ukraina; Vengrija/Slovakija/Ukraina/Rumunija; Rumunija/Moldova/Ukraina) bei Juodosios jūros baseino programa, kur dalyvauja ir Moldova, ir Ukraina⁵²

ENPI rėmuose veikiančios gero valdymo (angl. *Governance Facility*) ir investicijų skatinimo instrumentai (angl. *Neighbourhood Investment Facility* – NIF) yra pačios naujausios iniciatyvos, pradėtos įgyvendinti 2007-2008 metais. 2008 m. gegužės 6 d. pradėtas NIF bus skirtas investicijų skatinimui energetikos, transporto ir aplinkosaugos sektoriuose EKP šalyse. Siekiant efektyvumo NIF bus kontroliuojama ES finansinių institucijų (Europos Investicijų Banko ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko), kurios atrinks ir rengs projektus⁵³. Akivaizdžiai matomos valstybių pastangos gero valdymo ir reformų srityje yra pagrindiniai kriterijai, kuriais remiantis ES nusprendžia, ar EKP šalims suteikti finansavimą pagal gero valdymo instrumentą. Pasinaudojant gero valdymo instrumentu, 2007 m. buvo pradėti įgyvendinti du pirmi projektai Ukrainoje ir Maroke. Taigi kol kas naujausio ENPI elemento gilesnis įvertinimas išlieka problematiškas.

Iš tiesioginių EKP valstybėms skirtų programų (angl. *Indicative program*) aiškiai matyti, kad pagrindinis dėmesys tiek Moldovos, tiek Ukrainos atžvilgiu yra skiriamas įvairių reformų skatinimui (žr. 7.1 lentelę). Tiesioginės programos gana proporciškai išskirsto finansavimą trims prioritetiniams sektoriams. Palyginus Moldovos ir Ukrainos tiesiogines programas matyti, kad du iš trijų prioritetinių sektorių sutampa (*demokratijos plėtra ir geras valdymas; reguliavimo reformos ir administracinių gebėjimų stiprinimas*). Kita vertus, vienas iš pagrindinių EKP programos tikslų yra atsižvelgimas į kiekvienos šalies specifiką, todėl Ukrainos atveju didžiausia dalis ES lėšų skiriama infrastruktūros plėtrai, o Moldovos atveju – skurdo mažinimui ir ekonomikos augimui.

Didžioji dalis ES teikiamos techninės ir ekspertinės pagalbos EKP šalims yra susijusi su trimis projektais: dvynių programa (angl. *twining*), techninės pagalbos ir informacijos mainų programa (angl. *Technical Assistance and Information Exchange* – TAIEX) ir ES iniciatyva EKP šalis įtraukti į dalies ES agentūrų ir programų veiklą. Sprendimas TAIEX instrumento taikymą

⁵¹ European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. ENPI Eastern regional indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].

⁵² European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. Cross-border Cooperation. Strategy paper 2007-2013. Indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].

⁵³ Commissioner Ferrero Waldner, „Neighbourhood Investment Facility.“ Speech on the first meeting of the Governing Board, Brussels, 2008 May 6. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].

išplėsti į EKP šalis ET buvo priimtas 2007 metais. TAIEX suteikia trumpalaikę techninę ir ekspertinę pagalbą, siekiant nacionalinius įstatymus suderinti su *acquis* o dvynių projektai yra orientuoti į ilgalaikį bendradarbiavimą tarp EKP šalių ir ES narių administracijos⁵⁴.

Iš priedo 7.1 A lentelės, kuri pristato EKP programos rėmuose įgyvendinamų TAIEX ir dvynių programų rezultatus 2005-2007 m. galima padaryti keletą išvadų. Pirma, didesnis ilgalaikių projektų skaičius buvo įgyvendintas pietinėse EKP programos valstybėse, tačiau bendras su EKP tematika susijusių renginių skaičius didesnis rytinėse EKP programos valstybėse. Iš esmės tai parodo, kad techninės ir ekspertinės pagalbos teikimas nėra subalansuotas tarp rytinės ir pietinės EKP dimensijų. EK pateikiami duomenys parodė, kad 2004-2007 m. daugiausiai dvynių projektų tarp ES narių įgyvendino pietinės ES narės. Prancūzija – 27 projektus, Italija – 9 projektus, Ispanija – 4 projektus, kai Danija – 11 projektų, Austrija – 5 projektus, o Didžioji Britanija – 4 projektus⁵⁵.

Antra, tarp visų EKP šalių, Moldovoje ir Ukrainoje buvo daugiausiai prašymų suorganizuoti su EKP susijusių renginių, ekspertų misijų ir ES delegacijų apsilankymo. Be to, 2005-2007 m. Moldovoje ir Ukrainoje buvo įgyvendinama didžioji dalis rytinei EKP dimensijai skirtų dvynių projektų (12 iš 15). Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, kad Moldova ir Ukraina buvo tarp pirmųjų, su kuriomis buvo pasirašyti Veiksmų planai ir pradėtas taikyti ENPI [ES yra įvedusi nuostatą, jog dalis ENPI elementų gali būti pradėti taikyti, tik kai pasirašomi VP – E.G.]. Be to, šalys aktyviai siekė dalyvauti ES programose. Trečia, dauguma iniciatyvų TAIEX projekto rėmuose kyla iš pietinių EKP programos dalyvių, o rytinėje EKP dimensijoje daugiau projektų yra pasiūloma pačios Europos Komisijos. Greičiausiai tokią tendenciją galima paaiškinti patirties stoka, kadangi ES ir Viduržemio jūros šalių bendradarbiavimas plėtojamas žymiai daugiau laiko nei su rytinėmis ES kaimynėmis.

2006 m. gruodį Europos Komisija pateikė įvairius pasiūlymus, kaip patobulinti EKP programą bei pasiūlė EKP šalis įtraukti į dalies ES agentūrų ir programų veiklą. Atsižvelgiant į magistriniame darbe nagrinėjamas sritis, priedo 7.1 B lentelėje pateikiama informacija, kokios agentūros ir programos buvo pasiūlytos EKP šalims. Galima teigti, kad tyrinėjamo laikotarpio rėmuose Moldovos ir Ukrainos prisijungimas prie ES agentūrų veiklos kol kas yra pirminėje stadijoje ir geriausiu atveju apsiriboja dvišalių bendradarbiavimo susitarimų pasirašymu (plačiau 2.3.3. dalyje). Pavyzdžiui, Moldovos užsienio reikalų ministerija (URM) tik 2008 m. balandžio pradžioje paskelbė, kokiose programose norėtų dalyvauti. Prioritetas bus suteiktas šešioms

⁵⁴ European Commission, „European Neighbourhood Policy funding.“

⁵⁵ European Commission, “Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007”. Sectoral progress report” (SEC(2008)403)Brussels:European Commission, 2008, 48.

programoms tarnautojų kompetencijos kėlimo, kovos su sukčiavimu ir klastojimu, kovos su narkotikais, sveikatos, vartotojų apsaugos ir technologijų plėtros srityse⁵⁶.

Taigi ENPI struktūros analizė aiškiai rodo, jog lyginant skirtingų regionų finansavimą, didesnis dėmesys yra skiriamas pietinei, o ne rytinei EKP programos dimensijai. Visgi tarp rytinės EKP dimensijos valstybių, projektų skaičius Moldovoje ir Ukrainoje buvo pats didžiausias 2005-2007 metais. Tuo pat metu reikia pastebėti, kad lyginant su pietine EKP programos dimensija, rytinėje dimensijoje pirmieji programų iniciatoriai buvo ne EKP šalys, o EK institucijos. Nors ENPI susideda iš daug sudėtinių elementų, šiuo metu aktyviausiai naudojamos tiesioginės programos ir techninė bei ekspertinė parama, o likusios iniciatyvos šiuo metu yra pirminėje įgyvendinimo stadijoje, todėl sunku įvertinti jų efektyvumą.

1.4.2.1.4. Tarpvyriausybinių derybos

Reformų įvairiuose sektoriuose įgyvendinimo eiga yra aptariama Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimu sukurtų atskirus sektorius nagrinėjančių komitetų rėmuose (žr. 8.1 lentelę). 1.4.2.1.1 dalyje padarytas pastebėjimas, kad PCA ir VP žymiai daugiau ir detaliau įvardija ekonominius reikalavimus, atsispindi ir sukurtų komitetų struktūroje, kurių dauguma visų pirma skirti aptarti ekonominio bendradarbiavimo aspektus.

8.1 lentelė ES ir EKP valstybių pakomitečių sistema

Ukraina	Moldova
1. Prekyba ir investicijos	1. Prekyba ir investicijos
2. Ekonominiai ir socialiniai reikalai, finansai ir statistika	2. Finansiniai ir ekonominiai klausimai, statistika
3. Įmonių politika, konkurencija, bendradarbiavimas priežiūros srityje	
4. Energetika, transportas, aplinkosauga ir branduolinis saugumas	3. Muitinė ir bendradarbiavimas tarp sienų, Teisingumas ir vidaus reikalai
5. Muitinė ir bendradarbiavimas tarp sienų	
6. Teisingumas, laisvė ir saugumas	4. Energetika, aplinkosauga, transportas ir telekomunikacija, švietimas, mokslas ir technologija
7. Mokslas ir technologija, R&D, švietimas, kultūra ir sveikatos apsauga, informacinė visuomenė ir žiniasklaida	

Šaltinis: European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Sectoral progress report“ (SEC(2008)403) Brussels: European Commission, 2008.

⁵⁶ Ministerul Afacerilor externe si integrarii Europene, „Expune-te asupra oportunității participării Republicii Moldova la programele comunitare.” Chisinau: Ministerul Afacerilor externe si integrarii Europene, 2008.

Be to, tarpvyriausybinių derybų ir valstybių vadovų susitikimai leidžia palaikyti politinį dialogą, atlieka socializacijos funkciją bei sudaro galimybes aptarti bendrų politikų įgyvendinimo rezultatus aukščiausiu lygmeniu. TVR klausimai dažnai tampa dvišalių susitikimų tarp ES institucijų ir ES narių bei EKP šalių atstovų dalimi. Vienas iš stambiausių tokio pobūdžio renginių įvyko 2007 m. rugsėjį, kai Briuselyje buvo surengta konferencija, skirta aptarti EKP programą, kurioje dalyvavo ET, EK, įvairių ES valstybių narių bei EKP programoje dalyvaujančių valstybių atstovai. Be to, rezultatai TVR srityje aptariami trišaliuose Moldovos-Ukrainos-ES susitikimuose, kuriuose dalyvauja EK, ET bei Moldovos ir Ukrainos URM bei sienos apsaugos ir muitinės pareigūnai [2007 m. gruodį įvyko šeštasis tokio pobūdžio susitikimas – E.G.].

Kas tris mėnesius susirenkanti EUBAM Patariamoji taryba kas kartą aptaria rezultatus, susijusius su rekomendacijų įgyvendinimu, EUBAM ir Moldovos bei Ukrainos pareigūnų bendradarbiavimu bei pateikia siūlymus, kaip gerinti misijos darbą. Įdomu atkreipti dėmesį į EUBAM Patariamąsios tarybos sudėtį, kuri parodo, kad šioje TVR srityje Europos Komisija, kuri atsakinga už projekto įgyvendinimą, turi bendradarbiauti su daug partnerių. Į tarybos sudėtį įeina aukšti Moldovos ir Ukrainos muitinės ir pasienio tarnybų pareigūnai, Europos Komisijos, JT Plėtros programos, ES pirmininkaujančios valstybės, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO), Tarptautinės Migracijos organizacijos atstovai bei ES specialusis atstovas Moldovai [paskirtas 2005 m. kovą, 2007 m. vasarį Andriaanas Jacobivits de Szegedas buvo pakeistas Kalnamu Mizsei 'jumi– E.G.]⁵⁷.

1.4.3. Moldovos ir Ukrainos reakcija į ES įtaką

1.1 dalyje buvo apsibrėžta, jog tiriamas ES poveikis Moldovos ir Ukrainos viešajai politikai, o 1.2 ir 1.4.2. darbo dalys parodė, kaip ES siekia savo tikslų, t.y. tokiais mechanizmais naudojasi. Tačiau hipotezės patikrinimui taip pat svarbu atsakyti į klausimą, koks yra europeizacijos rezultatas.

F.Schimmelfennig ir U.Sedelmeier atlikti Vidurio Rytų Europos valstybių tyrinėjimai parodė, kad valstybių naudos ir kaštų skaičiavimas, svarstant ar priimti ES sąlygas priklausė nuo keturių veiksnių: ES sąlygų apibrėžtumo, atlygio dydžio ir jo gavimo greičio, grasinimo ir pažadų patikimumo bei adaptacijos kaštų dydžio. Analizė parodė, kad veiksnių santykinė svarba priklausė nuo ES sąlygų pobūdžio, t.y. su *acquis* perkėlimu ir įgyvendinimu susijusios sąlygos turėjo didesnę poveikį, nei sąlygos, susijusios su demokratija⁵⁸. Todėl atsižvelgiant į tyrinėtojų išvagas,

⁵⁷ EUBAM, „Annual report.“ Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

⁵⁸ Klaudijus Maniokas, *Lietuviškosios gerosios praktikos perdavimo prielaidos ir ribos: europeizacijos nuotykiškai už Vidurio ir Rytų Europos ribų*. „Politologijai“ rengiamo straipsnio neredaguotas variantas, 2007, 2-3.

magistriniame darbe analizuojant tris viešosios politikos sritis didžiausias dėmesys buvo kreipiamas į tai, kokio pobūdžio sąlygos (konkrečios ar abstrakčios) buvo keliamos Moldovai ir Ukrainai ir ar konkrečiausias ir aiškiausias sąlygas ES iškelė tose srityse, kur egzistuoja didžiausia politikos harmonizacijos lygis ES viduje.

Taip pat svarbu paaiškinti, kaip magistriniame darbe buvo suprantamas ir matuojamas europeizacijos rezultatas arba Moldovos ir Ukrainos reakcija į ES pasiūlytas sąlygas. Bendriausia prasme, analizuojant Veiksmų planų įgyvendinimo rezultatus buvo ieškoma europeizacijos poveikio apraiškų trejose viešosios politikos srityse. Skirtis tarp europeizacijos įtakos ir europeizacijos poveikio buvo daroma, atsižvelgiant į K.Manioko teiginį, kad įtaka yra potencialus poveikis, kaip spaudimas, skatinantis keistis. O poveikis – realizuota įtaka arba spaudimo rezultatas⁵⁹.

Tikrinant hipotezę ir siekiant kuo aiškiau suprasti, kokio pobūdžio rezultatų buvo sulaukta įgyvendinant EKP programą, europeizacija kaip poveikis trejose viešosios politikos srityse buvo vertinama, naudojant tokius kriterijus kaip ES rekomendacijų perkėlimas į EKP šalių vykdomą politiką, ES rekomendacijų įgyvendinimas, politikos turinio ir instituciniai pokyčiai. Magistriniame darbe teigiama, kad geriausi europeizacijos rezultatai pasiekiami, kai ES rekomendacijų įgyvendinimas yra susijęs su instituciniais pokyčiais, o mažiausi – kai ES rekomendacijų perkėlimas yra susijęs su politikos turinio pokyčiais (atkreipti dėmesį į priedo 15.1 lentelės struktūrą. 15.1 lentelės turinys aptariamas 2.1 dalyje, kur pristatoma EKP programos įgyvendinimo rezultatų analizė). Tokiu būdu hipotezė pasitvirtintų, jeigu atlikus ES rekomendacijų įgyvendinimo trejose viešosios politikos srityse analizę paaiškėtų, kad šalys įgyvendino su instituciniais pokyčiais susijusias ES rekomendacijas tose srityse, kur ES kompetencija pati didžiausia. Įvertinimas, kuris iš tarpinių variantų (su instituciniais pokyčiais susijusių reikalavimų perkėlimas ir su politikos turiniu susijusių rekomendacijų įgyvendinimas) įrodo geresnių europeizacijos rezultatų egzistavimą nėra šio magistrinio darbo objektas.

⁵⁹ Klaudijus Maniokas, Ramūnas Vilpišauskas, Darius Žėruolis (red.), *Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje*, 81.

2. Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatai

2008 m. balandžio mėnesio EKP programos įvertinime Europos Komisija konstatavo, kad sektorinis politinis dialogas yra pagrindinė platforma „partnerystei dėl reformos“, kas yra EKP programos esmė. Be to, sektorinis politinis dialogas EKP programos valstybėms padeda reformuoti ir modernizuoti administracines ir viešąsias institucijas⁶⁰. Magistrinio darbo rėmuose šie EK teiginiai yra svarbūs dėl kelių priežasčių. Pirma, sektorinio politinio dialogo buvimas pagrindine EKP programos vykdymo platforma pagrindžia, kodėl ES ir EKP valstybių santykių analizė vykdoma, tiriant tris viešosios politikos sektorius, ypatingą dėmesį skiriant politikos turinio ir instituciniams pokyčiams. Antra, aiškiai matyti, jog ES labiausiai suinteresuota reformomis viešojoje politikoje, todėl Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatų analizė (pasiekimai trejuose sektoriuose, perkelti ir įgyvendinant ES rekomendacijas) gali padėti įvertinti, kaip ES sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.

Europeizacijos teorija teigia, jog įtakos europeizacijos rezultatams turi tiek išoriniai, tiek vidiniai faktoriai. Nors darbe nesiekama išanalizuoti vidinių faktorių Moldovoje ir Ukrainoje, trumpai pateikiamos ES, Moldovos ir Ukrainos oficialios pozicijos ir gyventojų nuomonė eurointegracijos klausimais, taip siekiant pristatyti bendrą kontekstą, kuriame įgyvendinama EKP programa.

2.1 Pagrindinių veikėjų bendradarbiavimo motyvacijos

2.1.1. Oficiali ES narių, Moldovos ir Ukrainos pozicija

Iš ES parengtų dokumentų galima aiškiai matyti, jog ES yra pasirengusi palaikyti glaudžius santykius su EKP programos dalyvėmis įvairiose viešosios politikos srityse ir prisidėti prie vidaus reformų vykdymo. Visgi be oficialiai deklaruojamo noro palaikyti kuo glaudesnius santykius, egzistuoja ES valstybių narių grupės, kurioms EKP programa yra nevienodai svarbi bei matomi skirtingi tolesnių santykių su EKP šalimis scenarijai. Prancūzija yra suinteresuota, kad EKP programa nebūtų siejama su tolesne ES plėtra, šalis daug dėmesio skiria pietinei EKP programos dimensijai bei strateginę partnerystę su Rusija laiko suderinama su EKP programos vykdymu. Kitaip nei Prancūzija, Vokietija pozityviau vertina galimą ES plėtrą į Rytus, nors ir suvokia su kokiomis problemomis šiuo metu susiduria šis regionas, aktyviai vykdo į Rytus orientuotą politiką,

⁶⁰ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007”. Sectoral progress report”, 2.

tačiau tuo pat metu dažnai laikomasi strategijos „pirmiausia Rusija“⁶¹. Neabejotinai aktyviausiomis Moldovos ir Ukrainos advokatėmis ES viduje galime laikyti naujas ES nares iš VRE, kurios labai aktyviai palaiko dvišalį dialogą bei stengiasi pasidalinti eurointegracine patirtimi.

2007 m. rugsėjo 3 d. pirmą kartą istorijoje suorganizuota konferencija, kurioje dalyvavo ES ir EKP programos valstybių ministrai, taip pat parodė egzistuojant skirtingas vizijas, koks turėtų būti EKP tikslas. Didžiosios Britanijos, Lenkijos ir Baltijos valstybių atstovai pasisakė už tai, kad EKP būtų traktuojama kaip parengiamasis etapas prieš ES narystę, o Vokietijos atstovai pareiškė, kad EKP neturi nieko bendra su ES plėtra⁶². Taigi kaip matyti nuo pat EKP programos inicijavimo pradžios ES viduje egzistuoja skirtingos vizijos, kaip turėtų plėtotis EKP programa (tik gilesnė ekonominė integracija vs pasirengimas narystei). Kita vertus, bent jau trumpuoju laikotarpiu dauguma ES narių sutaria dėl glaudesnės ekonominės erdvės su artimiausiomis kaimynėmis sukūrimo.

Ukrainos atveju, dabartinė J.Timošenkos vyriausybė aktyviai siekė kuo labiau spartinti santykius su ES. 2008 m. sausį Ukrainos ministrė pirmininkė Julija Timošenko pareiškė, kad pirmą kartą šalies istorijoje vyriausybės programoje įvardintas eurointegracijos siekis tapo ne tik užsienio politikos, bet ir vidaus politikos prioritetu⁶³. Be to, kaip ir Moldovos atveju, neretai Ukrainos oficialūs asmenys išsakė savo reikalavimus ES pareigūnams arba išreiškė nepasitenkinimą dėl ES neryžtingumo. Pavyzdžiui, nors vėliau Ukraina priėmė ES iniciatyvą dėl dalyvavimo EKP programoje, iš pradžių Ukrainos URM kritiškai įvertino tokią ES iniciatyvą, kuri nenumatė narystės perspektyvos, tuo pačiu kritiškai buvo sutikti 2008 m. balandžio 3 d. Europos Komisijos pateikti Ukrainos pasiekimų įvertinimai, vykdant EKP programą. Iš viso to galima matyti, kad lyginant su Moldovos oficialiųjų pareigūnų išsakomomis pozicijomis, žymi dalis Ukrainos oficialiųjų asmenų yra labiau angažuota integracijos į ES klausimais. Kita vertus, reikėtų atlikti gilesnius tyrimus, siekiant išsiaiškinti, ar tokį angažuotumą labiau lemia „oranžinių“ jėgų (Ukrainos prezidento V.Juščenkos partija „Mūsų Ukraina“ ir J.Timošenkos blokas) siekis savo idėjomis išsiskirti nuo „Regionų partijos“ ar aiškus pasiryžimas šalies politiką kreipti integracijos į ES keliu. Tokios abejonės dėl „oranžinių jėgų“ ryžtingumo integruotis į ES yra grindžiamos keletu argumentų. Pirmiausia, paskutinės rinkimų kampanijos į Aukščiausiąją Radą metu (2007 m.) diskusijų dėl užsienio politikos prioritetų nebeliko nei „oranžinių“ jėgų, nei Regionų partijos rinkimų dienotvarkėje. Visos

⁶¹ Marco Overhaus, W.Maull ir Sebastian Harnisch, „Foreign policy in dialogue. The New neighbourhood policy of the European Union.“ Trier: University of Trier, 2006, 17-33.

⁶² Themoscowntimes, „EU meets to discuss neighbourhood policy.“ Moscow: Themoscowntimes, 2007. <<http://www.themoscowntimes.com>> [Žiūrėta 2008 05 02].

⁶³ Press office of CMU, „Yulia Tymoshenko: in the government program eurointegration is a priority of not only foreign but of home policy as well.“ Kiev: Press office of CMU, 2008.

jėgos sutarė, kad reikia „atsargiai“ artėti prie ES, nepakenkiant Ukrainos santykiams su Rusija⁶⁴. Susilpnėjusį aktyvumą integruotis į ES parodo ir sumažėję įstatymų derinimo su *acquis* tempai (žr. 11.1 D lentelę). Antra, dauguma su Europos reikalų koordinavimu susijusių institucijų buvo sukurta L.Kučmos valdymo laikotarpiu, o „oranžinių“ jėgų valdymo laikotarpiu buvo atlikti tik nežymūs pakeitimai, kurie leido išlaikyti iš esmės decentralizuotą ir mažai tarpusavyje sukoordinuotą su integracijos į ES klausimais susijusią sistemą.

Moldovos atveju pokalbiuose su ES pareigūnais Moldovos atstovai dažniausiai elgiasi dvejopai. Viena vertus, nuolat pabrėžiamas šalies siekis ir pasirengimas integruotis į europines struktūras. Kita vertus, neretai Moldovos pareigūnai vartoja reikalavimais pagrįstą toną, kuriuo siekiama įtikinti, jog turtinga Europa turėtų suteikti lengvatas Moldovai. Be to, skiriasi aukščiausiojo valstybės vadovo pozicijos, išsakomos vietos spaudoje ir esant su oficialiu vizitu užsienio šalyje. Būnant užsienyje Moldovos prezidentas V.Voroninas visada stengiasi pabrėžti šalies siekį kuo greičiau integruotis į europines struktūras, tačiau vietinėje spaudoje Moldovos intencijos integruotis į ES yra žymiai nuosaikesnės. Pavyzdžiui, 2008 m. vasario mėnesį įvykusio susitikimo su Gagaūzijos bendruomene nariais metu V.Voroninas pareiškė, kad Moldovai labiausiai priimtinas Šveicarijos modelis santykiuose su ES, o 2008 m. vasario mėnesį Kišiniove įvykusio susitikimo su ES išorės santykių komisare B.F.Waldner metu buvo išsakyta pozicija, kad „kiekvienas Moldovos įstatymas kokia tai prasme yra europietiškas standartas“⁶⁵. Galiausiai, 2008 m. kovą patvirtintoje naujojoje Komunistų partijos programoje integracija į ES nėra įtraukiama tarp penkių svarbiausių užduočių Komunistų partijai⁶⁶. Iš viso to galima daryti išvadą, kad Moldovos motyvacija bendradarbiauti su ES labiausiai yra skatinama pragmatinių išskaičiavimų ir yra mažai ideologiškai motyvuota.

2.1.2. ES, Moldovos ir Ukrainos gyventojų nuomonė

Kaip ir prieš tai pateikta oficialių pareigūnų nuomonė apie EKP programą bei ES santykius su kaimynėmis, gyventojų nuomonė įvairiose šalyse tais pačiais klausimais taip pat yra įvairialypė. Apibendrinimai apie gyventojų nuomonę yra pateikiami, remiantis naujausiomis gyventojų apklausomis.

⁶⁴ Kolektyvinė monografija, „Ukraina po oranžinės revoliucijos. Vidaus ir užsienio politikos tendencijos.“ Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007, 43.

⁶⁵ Ольга Павлова, 1. Informacija apie V.Voronino pasisakymą dėl Šveicarijos modelio tinkamumo buvo išsakyta „Tarpautinės komunikacijų sistemos“ metu, 2008 m. vasaris, Kišiniovas.

⁶⁶ PCRM, „New program of the party“, Chisinau: PCRM, 2008. <<http://www.pcrm.md/en/new-program.php>> [Žiūrėta 2008 05 01].

2007 m. gegužę-birželį atlikta ES gyventojų apklausa apie ES vykdomą Europos kaimynystės politikos programą parodė, kad ES gyventojai mažai žino apie ES vykdomą EKP programą, ES santykius su kaimynais vertina gerai ir gana aiškiai išskyrė prioritetus, kuriose srityse turėtų būti vykdomas glaudesnis bendradarbiavimas su kaimynėmis. ES gyventojų nuomone, labai svarbu, jog ES plėtotų ypatingus santykius su kaimynėmis kovos su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu (61 proc.), aplinkosaugos ir energetikos (48 proc.), ekonomikos plėtros (43 proc.), demokratijos (43 proc.), švietimo ir mokymosi (41 proc.) bei imigracijos srityse (38 proc.)⁶⁷. Kita vertus, nors ES piliečiai buvo įsitikinę, kad glaudesnis bendradarbiavimas turėtų užtikrinti ES gerovę (61 proc), dar daugiau apklaustųjų manė, kad teikiama pagalba ES labai daug kainuos (79 proc.)⁶⁸.

Apibendrintose Ukrainos gyventojų apklausoje aiškiai matyti, kad dauguma šalies gyventojų pritaria Ukrainos narystei ES (50,9 proc.), nors tuo pat metu didelė svarba suteikiama tiek integracijai į ES, tiek glaudiems santykiams su Rusija. 2008 m. vasario mėnesio gyventojų apklausos duomenimis, į klausimą „Kuri užsienio politikos kryptis turėtų būti prioritetinga Ukrainai?“ 36,1 proc. nurodė ES, 41,4 proc. – Rusiją, 8,1 proc. – kitas NVS nares ir 0,7 proc. – JAV⁶⁹. Kita vertus, skirtumai dėl prioritetingos užsienio politikos krypties išryškėja, ypač jeigu pradedama lyginti atskirus Ukrainos regionus. Pavyzdžiui, rytinės ir pietinės Ukrainos dalies gyventojai prioritetą visų pirma teikia Rusijai ir tik po to ES, o vakarinės ir centrinės dalies gyventojai atvirkščiai, didesnę prioritetą teikia ES nei Rusijai. 2008 m. vasario mėnesio gyventojų apklausos duomenimis, į klausimą „Kuri užsienio politikos kryptis turėtų būti prioritetinga Ukrainai?“ 58,1 proc. rytinės ir 55,6 proc. pietinės Ukrainos dalies gyventojų pasirinko Rusiją, ir atitinkamai 21,5 proc. ir 20,9 proc. – ES. Tuo tarpu 65,5 proc. vakarinės ir 40,7 proc. centrinės Ukrainos dalies gyventojai pasirinko ES ir atitinkamai 9,1 proc. ir 36,6 proc. gyventojų pasirinko Rusiją⁷⁰. Įdomu pastebėti, kad net ir pritariant šalies integracijai į ES, didesnę dalis ukrainiečių skeptiškai vertino mintį, kad integracija į ES galėtų tapti nacionaline idėja, kuri padėtų suvienyti visus regionus. Skeptiškai tokią mintį vertino 40,4 proc. ukrainiečių, 33,6 proc. pozityviai įvertino tokią idėją ir 26 proc. neturėjo aiškios nuomonės šiuo klausimu⁷¹.

Moldovoje kaip ir Ukrainoje visuomenė teigiamai vertino šalies siekius integruotis į ES, tačiau tuo pat metu paraleliai pasisakė už glaudžių santykių su Rusija palaikymą. 2008 m. balandžio

⁶⁷ European Commission, „The EU's relations with its neighbours. A survey of attitudes in the European Union.“ Special Eurobarometer 285. Brussels: European Commission, 2007, 21.

⁶⁸ European Commission, Special Eurobarometer 285, 44.

⁶⁹ National security and defence, „Information component of the European Union and Euro-Atlantic integration: public opinion“. No. 1 (95). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2008, 47.

⁷⁰ National security and defence, No. 1 (95), 2008, 48.

⁷¹ National security and defence, No. 1 (95), 2008, 52.

23 d. apklausos duomenimis, 71,7 respondentų pritarė Moldovos prisijungimui prie ES, kita vertus 52 proc. manė, kad strateginiu Moldovos partneriu turi būti Rusija, 20 proc. – ES ir 18 proc. – Rumunija⁷². Taigi iš esmės galima teigti, jog šiuo metu tiek Ukrainos, tiek Moldovos gyventojai integraciją į ES sieja su galima ekonomine nauda, mažai dėmesio kreipiant į galimus vertybinius skirtumus. Toks visuomenės nuomonės susidvejinimas sietinas su „giliai dvejopa pokomunistine“ sąmone, nematančia prieštaravimų tarp skirtingų vertybių, principų, politikų ir orientacijų. Savo ruožtu tai suteikia didelę pasirinkimo laisvę šalies politiniam elitui⁷³.

Be to, kaip ir Rytinė Ukrainos dalis, nepripažinta Padniestrės respublika taip pat aiškiai prioritetą teikia ne integracijai su ES, o su Rusija. 2006 m. rugsėjo 17 d. surengtame referendume Padniestrės gyventojai pasisakė už Padniestrės nepriklausomybę bei savanorišką prisijungimą prie Rusijos. Rusijos-Padniestrės analitinio centro atlikto 1600 respondentų apklausos duomenis, 84,7 proc. Padniestrės gyventojų Rusiją laiko pagrindiniu sąjungininku, 10,1 proc. – Ukrainą, 2,7 proc. – Moldovą. 45,5 proc. respondentų respubliką mato kaip savarankišką valstybę, 46,7 proc. kaip neatskiriama Rusijos dalį, o 5,5 proc. – laiko Moldovos dalimi⁷⁴.

2.2. Derybos dėl naujų prekybos režimų

2.2.1. ES kompetencija ir faktinė situacija

Jeigu Romos sutarties rėmuose pagrindinis ES tikslas buvo naikinti tarifinius ir netarifinius barjerus, tai 9-10 deš. žymiai išaugo ne tik reguliavimo detalumas, bet ir sektorių skaičius. ES reguliavimas geriausiai yra išplėtotas ekonomikos, ypač konkurencijos srityje, o Suvestinis Europos Aktas, Maastrichto ir Amsterdamo sutartys išplėtė ES reguliavimą į tokias sritis kaip darbuotojų sveikata ir saugumas, aplinkos apsauga, tyrimai, ekonominė ir socialinė sanglauda, vartotojų apsauga, švietimas, užimtumas ir socialinė politika⁷⁵. Šiuo metu ES išimtinėi kompetencijai priklauso tarifų, antidempingo, prekybos prekėmis ir subsidijų klausimai, tačiau ES ir valstybės narės dalijasi kompetencija investicijų, paslaugų ir intelektualinės nuosavybės srityse⁷⁶.

Trumpa apžvalga apie Moldovos bei Ukrainos prekybos režimų su ES raidą. ES Moldovai pradėjo taikyti generalizuotos preferencijų sistemos (angl. *generalised system of preferences* – GSP) režimą nuo 1993 metų. 2006 m. sausio 1 d. – 2008 m. gruodžio 31 d. Moldovoje galios GSP plius

⁷² Alina Turcanu, „Barometrul de Pasti.“ *Timpul*, 2008 m. balandžio 25 d., 8.

⁷³ Kolektyvinė monografija, „Ukraina po oranžinės revoliucijos. Vidaus ir užsienio politikos tendencijos.“, 102.

⁷⁴ Moldpres, „Transnistrians response to Juscenco plan.“ Kišiniovas: Moldpres, 2005. <<http://www.moldpress.md>> [Žiūrėta 2008 05 03].

⁷⁵ Jeremy Richardson, „European Union. Power and policy making.“ 2 leidimas. London: Routledge, 2001, 304-306.

⁷⁶ Helen Wallace ir William Wallace, *Policy-making in the European Union*, 4 leidimas. Oxford: Oxford University Press, 2000, 374-375, 377-378.

režimas, kuris suteikiamas valstybėms, atitinkančioms tam tikrus tvarios plėtros ir gero valdymo kriterijus. Ekspertų teigimu, sistema gali būti taikoma 87,7 proc. į ES eksportuojamų Moldovos prekių. Pagal GSP plus režimą Moldova į ES be importo mokesčio gali importuoti 7,2 tūkst. prekių, o dar 2 tūkst. prekių rūšių taikomi sumažinti importo mokesčiai⁷⁷. 2007 m. lapkritį Europos Komisija Moldovai pasiūlė taikyti autonominę preferencijų sistemą (angl. *autonomous trade preferences* – ATP), kuri įsigaliojo 2008 m. kovą. Numatoma, kad režimas galios iki 2012 metų, o Moldova į ES be muito mokesčio galės importuoti 97 proc. prekių⁷⁸.

1993 m. ES Ukrainai pradėjo taikyti GSP režimą. 1993 m. buvo pasirašytas ir 2000 m. atnaujintas Ukrainos ir ES susitarimas dėl prekybos tekstilės produktais. 1994 m. buvo pasirašytas susitarimas dėl kontaktinės grupės anglių ir plieno klausimais sukūrimo, o 1997 m. susitarimas dėl prekybos kai kuriais plieno produktais. 2003 m. buvo pasirašytas dvišalis protokolas dėl prekių ir paslaugų patekimo į rinką Ukrainos stojimo į PPO rėmuose⁷⁹. 2005 m. gruodį ES Ukrainai suteikė rinkos ekonomikos statusą, atsižvelgdama į tai, kad buvo įgyvendinta techninė įsipareigojimų pusė. 2007 m. kovą ES ir Ukraina pradėjo derybas dėl PCA pakeisiančio susitarimo, kuriame numatoma laisvos prekybos erdvės (angl. *Free trade area* – FTA) sukūrimo galimybė. Oficialios derybos dėl laisvos prekybos zonos sukūrimo prasidėjo 2008 m. vasarį, kai Ukraina baigė derybas dėl stojimo į Pasaulio Prekybos Organizaciją (PPO) [Ukraina oficialiai PPO nare tapo 2008 m. gegužės 16 d. – E.G.].

2.2.2. ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimas

2.2.2.1. Bendros tendencijos, įgyvendinant su patekimu į rinką ir ekonomikos valdymu susijusius reikalavimus

Siekiant iškristalizuoti tik tuos ES reikalavimus, kurie susiję su taikomu ar siūlomu prekybos režimu susiduriama su keletu problemų. Pirma, ES ir EKP šalių strateginiai dokumentai tiesiogiai nenurodo, kad būtent tam tikrų kriterijų įgyvendinimas leis pagerinti prekybos režimą su ES. Atvirkščiai, dauguma reikalavimų pateikiami kaip būtini, siekiant įgyvendinti ekonomines ir politines reformas šalyje, kur geresnio prekybos režimo suteikimas yra atlygis už reformas. Antra, ES reikalavimų sąrašas yra labai didelis, todėl juos būtina suskirstyti į grupes.

⁷⁷ Logos press, „За преференции не будет конкуренции.“ No. 43 (731). Kišiniovas: Logos press, 2007.

⁷⁸ Infomarket, „Moldova plans to considerably increase the export of its goods to the EU markets.“ Chisinau: Infomarket, 2005. <www.infomarket.md> [Žiūrėta 2008 01 10].

⁷⁹ ECORYS ir CASE, „Trade sustainability impact assessment for the FTA between EU and Ukraine within the Enhanced Agreement.“ TRADE06/D01, Rotterdam, 2007, 59.

Magistriniame darbe visi EKP valstybėms keliami ekonominiai reikalavimai buvo suskirstyti į dvi grupes: reikalavimai, susiję su ekonomikos valdymu, kur daugeliu atvejų ES kompetencija nėra išplėtotą ir reikalavimus, susijusius su patekimu į rinką, kur dauguma politikų priklauso pirmajam ramsčiui. Su ekonomikos valdymo *acquis* yra susijusios tokios sritys kaip konkurencijos politika, valstybės pagalbos kontrolė, kompanijų įstatymas, atsiskaitymai, viešieji pirkimai ir intelektualinės nuosavybės apsauga, o patekimo į rinką *acquis* daugiausiai reguliuoja muitinės, kilmės dokumentų, techninių taisyklių ir standartų, įskaitant ir sanitarinius bei fitosanitarinius reikalavimus, bei vartotojų apsaugos klausimus. Be to, tarp patekimo į rinką *acquis* galima išskirti procesą reguliuojančių *acquis* grupę, apimančių tokias sritis kaip darbo ir socialiniai standartai bei aplinkosauginiai reikalavimai⁸⁰.

Magistriniame darbe nesiekama aptarti visuose ekonomikos sektoriuose pasiektų rezultatų. Todėl iš pradžių pateikiamos bendros tendencijos dėl ES prekybos su Moldova ir Ukraina pobūdžio bei kaip įgyvendinami ES reikalavimai susiję su ekonomikos politikos valdymu ir patekimu į ES rinką. O 2.2.2.2. dalyje tiriami ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimo rezultatai.

Prieduose pateiktos 9.1, 9.1A, 9.1B ir 9.1C lentelės leidžia įvertinti bendras ES ir EKP šalių prekybos raidos tendencijas. Vienas iš akivaizdžiausiai matomų dalykų yra santykių asimetriškumas. Jeigu Moldovai ir Ukrainai ES kaip vieno svarbiausių prekybos partnerių svarba nuolat auga, tai Europos Sąjungai prekyba su šiomis EKP valstybėmis sudaro labai mažą visos prekybos dalį. Bendros dvišalės prekybos apimtys nuolat auga, tačiau į ES šalis daugiausiai eksportuojama plienas, žemės ūkio produkcija ir tekstilė, kam ES taiko griežtus reikalavimus ir kiekybinius apribojimus. ATP režimo rėmuose prekės yra suskirstytos į tris kategorijas. Pirmajai grupei netaikomi jokie importo mokesčiai, antroji kategorija – žemės ūkio produkcija, kuriai taikomas importo mokestis ir trečioji kategorija, kuriai taikomi ne importo mokesčiai, o kvotos⁸¹. GSP režimas netaikomas tokioms Ukrainos prekėms kaip geležis ir plienas, trąšos, žuvis produkcija, grūdai, sėklos, vaisiai ir augalai⁸².

Kita vertus, ES muitai nelabai skiriasi nuo EKP valstybių taikomų muitų (žr. 10.1 lentelę), o Moldova ir Ukraina nuolat mažina arba derina savo muitus su ES. 2008 m. balandį įvertindama Ukrainos pasiekimus, derantis dėl narystės PPO, EK konstatavo, kad 2006 m. lapkritį – 2007 m. liepą Ukraina priėmė įstatymus, kurie nacionalinius įstatymus harmonizavo su PPO reikalavimais

⁸⁰ Oxana Gutu, „Moldova’s convergence with the *acquis*. A pro-growth and pro-integration strategy.“ CEPS Working document No. 238. Briuselis: Center for European policy studies, 2006, 5-6.

⁸¹ Logos press, „За преференции не будет конкуренции.“ No. 43 (731).

⁸² CEPS, IFW ir ICPS, „The prospect of deep free trade between the European Union and Ukraine.“ Brussels: Center for European policy studies, 2006, 50.

bei išpareigojo palaiapsniui sumažinti eksporto mokesčius įvairioms prekėms. Ukrainos ir ES susitarimas dėl eksporto mokesčių buvo pasiektas 2008 m. sausį⁸³. Be to, ES didino kvotas pagrindinėms EKP šalių eksportuojamoms prekių grupėms. Pavyzdžiui, 2007 m. birželį Ukraina ir ES pasirašė susitarimą dėl plieno kvotų padidinimo (nuo 1 mln. tonų iki 1,32 mln. tonų)⁸⁴, o Ukrainai įstojus į PPO kvotos plienui greitai turės būti apskritai panaikintos. Tiesa, pagrindinėms Moldovos ir Ukrainos eksportuojamoms prekėms kvotos nustatomos mažesnės, nei šalys galėtų įgyvendinti. ATP prekybos režimo rėmuose kvota vyno produkcijai 2008 m. sieks 600 tūkst. dekalitru, 2009 m. – 700 tūkst. dekalitru, 2010m. – 800 tūkst. dekalitru, 2011 m. – 1 mln. dekalitru ir 2012 m. – 1,2 mln. dekalitru vyno⁸⁵. Tačiau vos per du mėnesius (nuo kovo 7 d. iki gegužės 7 d.) Moldovos vynu produkcijos eksportuotojai jau išnaudojo 26 proc. (153,4 tūkst.) kvotos⁸⁶.

10.1 lentelė Vidutiniai muitų tarifai pagal didžiausio palankumo statusą

Šalis	Visos prekės	Žemės ūkio produkcija	Pramoninės prekės
Ukraina	6,8 proc.	22,3 proc.	4,4 proc.
ES šalys	5,4 proc.	15,1 proc.	3,9 proc.
Moldova	5,2 proc.	11,6 proc.	4,2 proc.

Šaltinis: National security and defence, „Participating of in regional trade agreement: benefits and challenges”. No. 7 (91). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2007, 7.

2008 m. sausį Europos Tarybos priimtas reglamentas dėl ATP prekybos režimo suteikimo Moldovai puikiai parodo, kaip tiek su patekimu į ES rinką, tiek su ekonomikos valdymu susiję reikalavimai yra įtraukiami į vieną dokumentą. Antra, aiškiai išsakomos sąlygos tuose sektoriuose, kur ES institucijos turi didesnę kompetenciją. Moldova-ES Veiksmų planas apsiribojo teiginiu, jog ATP prekybos režimas bus suteiktas Moldovai iš pagrindų pagerinus kontrolės ir sertifikatų išdavimo sistemą bei ratifikavus pagrindinius tarptautinius susitarimus žmogaus, darbo, aplinkosaugos ir gero valdymo srityse. Kita vertus, Europos Tarybos reglamento 2 str. rašoma, kad siekiant Moldovai taikyti ATP režimą šalys turi:

1. Laikytis visų produkto kilmę nustatančių taisyklių (Europos Ekonominės Bendrijos reglamentas Nr. 2454/93)

⁸³ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Ukraine“ (SEC(2008)402) Brussels: European Commission, 2008, 8.

⁸⁴ National security and defence, „Ukraine-EU: towards a new phase of cooperation”. No. 5 (89). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2007, 3.

⁸⁵ The Council of the European Union, „Council regulation introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation No. 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC.“ (No.55/2008). Brussels: Official Journal of the European Union, 2008.

⁸⁶ Moldova-Azi, „Moldova exported 26 percent of wine quota and 24 percent of white sugar quota to EU.“ Chisinau:Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 10].

2. Sutikti su efektyvaus administracinio bendradarbiavimo metodais (Europos Ekonominės Bendrijos reglamentas Nr.2454/93)
3. Moldovos administracinis bendradarbiavimas su Bendrija, siekiant užkirsti kelią sukčiavimui
4. Susilaikyti nuo naujų mokesčių ar rinkliavų įvedimo bei naujų kokybinių apribojimų taikymo. Tolesnis Moldova-ES Veiksmų plano tikslų įgyvendinimas, ypač ekonominių reformų srityje.
5. Ratifikuoti ir laikytis tarptautinių konvencijų. [Reglamentas įvardija 27 tarptautinius susitarimus – E.G.]

Be to, konstatuojama, kad Europos Komisija stebės kaip Moldova laikosi tarptautinių susitarimų. Jeigu Moldova nesilaikys įvardintų sąlygų, Europos Komisija gali imtis priemonių ir suspenduoti preferencinių sąlygų taikymą⁸⁷.

Vertinant Moldovos ir Ukrainos rezultatus pagal ES reikalavimus dėl politikos valdymo ir patekimo į rinką sektorius buvo remiamasi Moldovoje ir Ukrainoje veikiančių analitinių centrų bei Europos Komisijos pateikiamais duomenimis (priedo 11.1, 11.1A, 11.1B, 11.1C 11.1D lentelės) ir tarptautinių organizacijų vertinimais (priedo 12.1, 12.1A, 12.1B, 12.1C ir 12.1D lentelės).

Moldovoje veikiančių analitinių centrų ekonominio sektoriaus vertinimai šalyje 2004-2007 m. parodė, kad dauguma rodiklių arba nežymiai pagerėjo arba išliko tokie patys. Geriausiai buvo įvertinti Moldovos veiksmai, gerinantys prekybos režimą su ES bei muitinės procedūrų tobulinimas, o blogiausiai – šalies veiksmai, skatinant eksportą bei įgyvendinant sanitarinius ir fitosanitarinius reikalavimus. Iš 7,2 tūkst. prekių, kurias Moldova gali eksportuoti į ES be maito mokesčių, Moldova į ES eksportuoja tik 700 rūšių, iš kurių dauguma priklauso „jautrių prekių“ kategorijai, kurioms taikomi dideli mokesčiai⁸⁸.

Ukrainos atveju, rengiamasis narystei PPO, su prekyba prekėmis susijusių PCA nuostatų įgyvendinimas bei Ukrainos derinimasis su reguliacine ir administracine praktika, rengiantis dalyvauti ES vidaus rinkoje pasirinktuose pramonės sektoriuose [gerus vertinimus šiame sektoriuje greičiausiai galima sieti su Ukrainos suinteresuotumu didinti konkurencingos metalo produkcijos eksportą į ES bei ES vykdoma konkrečia programa, skirta pramonės sektoriui – E.G.] buvo geriausiai įvertinti ES, Ukrainos vyriausybės ir Ukrainos ekspertų. O mažiausia pažanga buvo pastebėta įgyvendinant sanitarinius ir fitosanitarinius standartus bei užtikrinant prekių judėjimą, mažinant kiekybinius apribojimus ir šalinant diskriminacines priemones.

⁸⁷ The Council of the European Union, „Council regulation introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation No. 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC.“

⁸⁸ Logos press, „За преференции не будет конкуренции.“ No. 43 (731).

Tai, kad tiek Moldova tiek Ukraina susidūrė su problemomis, įgyvendinant su maisto saugumu susijusius reikalavimus lėmė kelios priežastys. Pirma, ES reikalavimų gausa. Iš 11.1 C lentelės galima matyti, kad lyginant su kitomis sritimis, Ukrainos nacionalinių įstatymų visiško suderinimo su *acquis* atvejų skaičius maisto saugumo srityje 2004 m. buvo vienas didžiausių. Tačiau jei vertiname pasiekimus tik maisto saugumo sektoriuje, žymiai daugiau įstatymų dar tik pradėti derinti su *acquis*. Antra, dideli įgyvendinimo kaštai. Pavyzdžiui, valstybinės įmonės „Moldova-Vin“ laboratorijai buvo suteikta teisė išduoti ES IV 1 sertifikatus, tačiau 2002 m. dėl neturėjimo tinkamos įrangos laboratorija prarado teisę išduoti sertifikatus. Tokiu būdu vynu eksportuotojai sertifikatus turi gauti tų šalių laboratorijose, kur eksportuojami vynai⁸⁹. Trečia, nemaži ES standartų skirtumai nuo iki šiol Moldovoje ir Ukrainoje egzistuojančių ir gausių SSRS GOST standartų.

Tačiau galima tikėtis, kad finansinė ES pagalba bei Moldovos ir Ukrainos dalyvavimas Europos Standartizacijos komiteto (angl. *European Committee for Standardization*) veikloje nuo 2007 m. prisidės prie spartesnio ES standartų įgyvendinimo. 2003-2005 m. Moldovos standartų sistemos harmonizacijai iš ES buvo skirta 1,8 mln. eurų⁹⁰. 2008 m. bendrai EK ir Ukrainos parengta VP įvertinimo ataskaita konstatavo, jog Ukraina įvykdė daugumą įstatyminių ir normatyvinių pokyčių [techninių standartų srityje – E.G.], o dabar prioritetas bus skirtas struktūrinėms reformoms, keičiant Ukrainos kokybės kontrolės sistemą⁹¹. Europos Komisija ir Ukraina parengė veiksmų planą 2005-2010 m., kuris šaliai turėtų padėti prisijungti prie pramoninių produktų atitikties įvertinimo ir pritarimo susitarimo (angl. *Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products - ACAA*)⁹². Moldovos atveju kol kas vyksta parengiamieji darbai, siekiant pradėti derybas dėl ACAA pasirašymo.

11.1 D lentelėje pateikiami Ukrainos įstatymų suderinimo su *acquis* rezultatai 2005-2007 m. daugelyje sričių užfiksavo, kad įstatymai yra ne tik perrašomi, bet ir įgyvendinami. Antra, išryškėjo, kad lyginant su 2005 m., 2007 m. absoliučioje daugumoje sričių sumažėjo Ukrainos aktyvumas, nacionalinius įstatymus derinant su *acquis*. Trečia, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad žymiai daugiau priemonių buvo skirta įgyvendinti politinius, o ne ekonominius kriterijus. Tačiau toks vaizdas turėtų pasikeisti, jeigu turėsime omenyje, kad TVR ir demokratinių reformų sritys buvo mažiau išskaidytos nei ekonominiai reikalavimai. Kitaip tariant, dauguma su politiniais kriterijais susijusių reikalavimų buvo pateikiami stambesnėmis grupėmis, o ekonominiai kriterijai išskaidyti į smulkesnes kategorijas, kas sukūrė klaidingą įspūdį apie ekonominių reikalavimų negausumą.

⁸⁹ Oxana Gutu, 15.

⁹⁰ Oxana Gutu, 7.

⁹¹ European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.”

⁹² CEPS, IFW ir ICPS, „The prospect of deep free trade between the European Union and Ukraine.“, 85.

Tarptautinių reitingų analizė leido padaryti dvi pagrindines išvadas. Pirma, nei Moldovos nei Ukrainos negalima vadinti pažangiomis, savo ekonomiką sparčiai liberalizuojančiomis valstybėmis, kadangi visuose reitinguose Moldova ir Ukraina užėmė vietas sąrašų antroje pusėje. Antra, tarptautinių vertinimų analizė leido aiškiai pamatyti, jog tiek Moldovos, tiek Ukrainos atveju prasčiausi vertinimai buvo susiję su ekonomikos politikos valdymu. Nors neatmetama galimybė, kad tokia situacija buvo nulemta vidinių faktorių, t.y. Moldovos ir Ukrainos administracinių gebėjimų trūkumo, finansinių ir techninių galimybių stokos, tačiau iš dalies tai galėjo priklausyti ir nuo tokio išorinio faktoriaus, kaip mažesnės ES kompetencijos su ekonomikos politikos valdymu susijusiuose sektoriuose.

2.2.2.2. Pagrindiniai pasiekimai su prekybos režimu susijusiose srityse

Ištyrus bendras tendencijas galima pereiti prie pokyčių intelektualinės nuosavybės, prekių kilmės sertifikatų išdavimo bei viešųjų pirkimų kontrolės srityse analizės, kadangi į šiuos sektorius ES kreipė ypatingą dėmesį, prieš Moldovai įvedant ATP prekybos režimą ar pradėdant derybas dėl laisvos prekybos erdvės su Ukraina. Prieš įvedant ATP be įprastų reikalavimų, susijusių su rinkos ekonomikos reformomis ir demokratija – Moldovai buvo keliami papildomi trys reikalavimai: kilmės sertifikatų kontrolė Moldovos produktams, intelektualinės nuosavybės apsauga ir prisijungimas prie PPO viešųjų pirkimų susitarimo⁹³. O ES ir Ukrainos derybos dėl laisvos prekybos erdvės prasidėjo tik tada, kai šalis baigė derybas dėl įstojimo į PPO. Tuo pačiu buvo reikalaujama įgyvendinti VP 2.2 ir 2.3 dalyse išreikštus reikalavimus, kurie buvo susiję su administracinėmis ir makroekonominėmis reformomis.

Prieš Moldovai įsivedant ATP prekybos režimą vieni iš pagrindinių reikalavimų buvo sukontroliuoti prekybos srautus iš Padniestrės bei Muintinės tarnybai perduoti įgaliojimus išduoti prekės kilmės sertifikatus. 2005 m. rugsėjį Moldovos vyriausybė priėmė nutarimą, Padniestrės įmonėms sudariusį galimybes vykdyti prekybą, jeigu jos užsiregistravo Moldovos Registrų tarnyboje⁹⁴. 2005 m. gruodį Moldova ir Ukraina pasirašė memorandumą, kuriuo Ukraina įsipareigojo per sieną praleisti tik tas Padniestrės įmonių prekes, kurios bus užsiregistravusios Moldovos Registrų tarnyboje. Susitarimas pradėtas įgyvendinti tik 2006 m. kovo 3 dieną.

Visgi ES vaidmens šiuo klausimu nereikėtų pervertinti. Moldovos ir Padniestrės susitarimas dėl antspaudo buvo pasirašytas jau 10 deš. viduryje, tačiau neįgyvendintas, o buvęs Ukrainos prezidentas Leonidas Kučma apskritai nesistengė plėtoti muitinių bendradarbiavimo. Taigi nemažą

⁹³ Oxana Gutu, 14.

⁹⁴ Foreign ministry of Moldova, „EU-Moldova Action Plan implementation. February 2005 - February 2008.“, 9.

įtaką apsisprendimui pradėti taikyti naujas taisykles tapo provakarietiškos valdžios atėjimas Ukrainoje bei Ukrainos siekis tapti PPO nare ir su tuo susiję reikalavimai. Galima pastebėti, jog nepaisant Padniestrės vadovybės draudimo stambiausioms regiono įmonėms pasinaudoti šia procedūra, vis daugiau Padniestrės kompanijų naudojami šia lengvata. 2007 m. spalio pabaigoje 370 Padniestrės kompanijų buvo užregistruotos Moldovos Registrų tarnyboje⁹⁵. O nuo 2008 m. sausio 1 d. Moldovos Muitinės tarnyba tapo vienintele institucija, galinčia išduoti prekių kilmės sertifikatus, skirtus ES, Pietryčių Europos ir NVS rinkoms⁹⁶.

Ukrainoje prie muitinės darbo gerinimo prisidėta tuo, kad nuo 2008 m. sausio pradėta įgyvendinti Harmonizuota sistema (eksportuojamų ir importuojamų prekių deklaravimo pagrindas), šalis prisijungė prie Kioto Konkencijos dėl muitinės procedūrų supaprastinimo ir harmonizavimo, o 2007 m. liepą buvo patvirtintas naujas Muitinės tarnybos statutas, kuris sustiprino tarnybos įgaliojimus, atliekant tyrimus dėl kontrabandos⁹⁷.

Kitai negu su muitinės darbo gerinimu bei prekių kokybės kontrole susijusiuose sektoriuose, Moldovos ir Ukrainos pasiekimai intelektualinės nuosavybės ir viešųjų pirkimų reguliavimo sektoriuje yra mažiau ženkliūs. Be to, abejuose sektoriuose geresni pasiekimai užfiksuoti Moldovoje, o ne Ukrainoje. 2008 m. įvertindama Ukrainos pažangą intelektualinės nuosavybės srityje EK konstatavo, kad dvišalis dialogas šioje srityje palaikomas nuo 2006 m. balandžio, tačiau Ukraina dar nėra sukūrusi Nacionalinės koordinavimo tarybos, kuri spręstų su intelektualine nuosavybe susijusius klausimus⁹⁸. 2006 metais Ukrainos teisingumo ministerijos Teisės derinimo valstybės departamentas taip pat nuosaikiai įvertino Ukrainos pasiekimus nacionalinę teisę derinant su *acquis* intelektualinės nuosavybės ir viešųjų pirkimų srityse. Įstatymų derinimas su *acquis* intelektualinės nuosavybės srityje buvo įvertintas vidutiniškai, o viešųjų pirkimų srityje – žemo lygio⁹⁹. Moldovos atveju EK konstatavo, kad Moldovos įstatyminė bazė, užtikrinant intelektualinės nuosavybės apsaugą, progresuoja. Atsižvelgiant į VP rekomendacijas, buvo užbaigta pirmoji studija apie piratavimą ir klastojimą, kurioje pateikiamos rekomendacijos dėl

⁹⁵ Expert-grup and ADEPT, „Euromonitor 9. European Union – Republic of Moldova Action plan: Assessment of progress in fourth quarter of 2007” Issue 4(9), Moldova: ADEPT and Expert –grup, 2008, 27.

⁹⁶ Expert-grup and ADEPT, „Euromonitor 9. “, 4.

⁹⁷ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Ukraine“, 9.

⁹⁸ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Ukraine“, 11-12.

⁹⁹ Державний департамент з питань адаптації законодавства, “Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*.” Київ: Професіонал, 2007, 131, 320.

nacionalinių įstatymų derinimo su tarptautiniais standartais. Be to, Moldova derasi su Europos Patentų biuru dėl techninės ir ekspertinės pagalbos suteikimo¹⁰⁰.

Kalbant apie pasiekimus viešųjų pirkimų sektoriuje tiek Moldovai tiek Ukrainai buvo patarta stiprinti už viešuosius pirkimus atsakingų institucijų pajėgumus ir veiklos skaidrumą. Ukrainos atveju EK teigė, kad viešųjų pirkimų srityje šalies įstatymai nėra suderinti nei su tarptautiniais nei su ES standartais. Be to, nors 2007 m. biudžete buvo numatytos lėšos sukurti internetinį portalą, informuojantį apie viešuosius pirkimus, kol kas tai nėra padaryta¹⁰¹. Moldovos atveju buvo teigiamai įvertinta tai, kad priimtas naujas įstatymas viešųjų pirkimų srityje, o nuo 2008 m. sausio pradėjo veikti naujas internetinis portalas, pateikiantis informaciją apie pirkimus¹⁰².

Apžvelgus padarytą pažangą galima pastebėti tendenciją, kad su prekių kilmės kontrole susiję reikalavimai [politika labiau harmonizuota ES viduje – E.G.] vykdomi šiek tiek geriau nei su viešųjų pirkimų kontrolė bei intelektualinės nuosavybės apsauga susiję klausimai [ES kompetencija nėra išplėtotą – E.G.]. Visgi bendriausia prasme Moldova ir Ukraina susiduria su didelėmis problemomis abeiose kategorijose.

Ukraina užsibrėžė tikslą įgyvendinti 9 tūkst. ES ir tarptautinių standartų, iš kurių 2003 m. buvo priimta 1,5 tūkst., kai Moldova per tą patį laikotarpį priėmė 22 ES ir tarptautinius standartus¹⁰³. Moldova 2004 m. Nacionalinėje programoje dėl techninių reglamentų patvirtino 105 technines taisykles, kurios turėtų būti harmonizuotos su ES direktyvomis ir reglamentais¹⁰⁴. 2006 m. Ukraina pagal tarptautinius ir ES standartus harmonizavo 493 nacionalinius standartus, nors pirminis tikslas buvo 800¹⁰⁵.

Ukrainos protekcionizmo bei ES reikalavimų nevykdymo pavyzdžiai. Pirma, strateginiai dokumentai yra parengiami skirtingų agentūrų ir nėra suderinami tarpusavyje. Antra, procesų neskaidrumas išaugo po to, kai 1999 m. Muitinės tarnyba leido netaikyti netarifinių ir kitų apribojimų tam tikroms Ukrainos įmonėms. Trečia, valstybės teikiama pagalba išlieka neskaidri, ypač dėl nekontroliuojamų preferencijų teikimo. Ketvirta, iki šiol nėra įgyvendintas 2005 m. vyriausybės priimtas nutarimas sukurti centrą, kuriame užsienio ir Ukrainos suinteresuotiems

¹⁰⁰ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Moldova“ (SEC(2008) 399) Brussels: European Commission, 2008, 11.

¹⁰¹ European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Ukraine“, 12.

¹⁰² European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Moldova“, 11-12.

¹⁰³ Oxana Gutu, 22.

¹⁰⁴ Foreign ministry of Moldova, “EU-Moldova Action Plan implementation. February 2005 - February 2008.”, 12.

¹⁰⁵ National security and defence, “Participating of Ukraine in regional trade agreement: benefits and challenges”. No. 7 (91). Kijevs: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2007, 18.

asmenims būtų teikiama informacija apie standartų, techninių reguliavimų ir kitų procedūrų taikymą¹⁰⁶.

Pagrindinės problemos ir neįgyvendinti reikalavimai, susiję su prekybos režimu Moldovoje, yra šie, pirma, „vieno langelio“ principo neįgyvendinimas muitinėje. Antra, dalis reformų, susijusių su Muitinės tarnyba negali būti įgyvendinti, kol nėra patvirtinta Moldovos Nacionalinio saugumo strategija [pirmuoju svarstymu strategija parlamente patvirtinta tik 2008 m. gegužės 8 d. – E.G.]. Trečia, Moldova nėra prisijungusi prie Kombinuotosios nomenklatūros, ES taikomo prekių deklaravimo pagrindo jas eksportuojant arba importuojant. Ketvirta, Moldova dar neprisijungė prie PPO viešųjų pirkimų susitarimo. Penkta, Moldova pradėjo kontroliuoti visą iš Padniestrės vykdomą prekių eksportą, tačiau Moldova nekontroliuoja importo operacijų¹⁰⁷.

2.3. Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė: du atvejai

2.3.1. ES kompetencija: laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės raida nuo Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo iki Europos kaimynystės politikos

Prieš pristatant susitarimų dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos bei ES vadovaujamos Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misijos atvejų analizę, trumpai apžvelgiama ES kompetencijos raida laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės srityje. Siekiant įrodyti ryšį tarp priklausomojo (ES kompetencija atitinkamoje srityje) ir nepriklausomojo (viešosios politikos ir instituciniai pokyčiai) kintamojo, svarbu parodyti, jog po ES kompetencijos augimo laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės bei BUSP srityse sekė didesnio dėmesio skyrimas šiems klausimams EKP programos rėmuose. Neapsiribojimas vien TVR raidos analize ir BUSP raidos įtraukimas yra nulemtas keletos priežasčių.

Pirma, tarp EKP šalių tyrinėtojų tęsiasi ginčas, kokius metodus taikyti. Vieni EKP siūlo tirti, remiantis ES plėtros metodais, kiti EKP siūlo traktuoti kaip įvairius ES ramsčius apimančią saugumo iniciatyvą¹⁰⁸. Mano nuomone, tokie nesutarimai tarp tyrinėtojų kyla todėl, kad EKP programa savyje jungia visų ES ramsčių politikas ir daugumą horizontalaus mechanizmo instrumentų. Tokiu būdu tyrinėjant prekybos santykius labiau teisūs gali būti siūlantys taikyti plėtros metodologiją, o pereinant prie BUSP ir TVR sričių, kur Europos Komisijos vaidmuo mažesnis, analizei tampa svarbesnis saugumo bei tarpvyriausybės aspektas. Be to, už tam tikrus saugumo aspektus yra atsakingi ir TVR ir BUSP ramsčiai. Pavyzdžiui, Maastrichto sutartyje

¹⁰⁶ National security and defence, No. 7 (91), 44-46.

¹⁰⁷ Ši pastaba išsakyta Moldovos reintegracijos ministrui Vasilijui Šovai susitikus su Moldovos Valstybinio Universiteto studentais 2008 m. kovo 6 dieną.

¹⁰⁸ Nicole Wichmann, 2.

teigiama, kad BUSP apims visas sritis, kurios susiję su ES saugumu¹⁰⁹. 1999 m. Europos Vadovų Taryba laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimo veiksmų plane „saugumo erdvė“ apibrėžė kaip bendrą politiką, vykdomą kovoje su nusikalstamumu, ypač terorizmu, prekyba žmonėmis, neteisėta prekyba ginklais ir narkotikais, korupcija ir sukčiavimu¹¹⁰.

Antra, ES dokumentuose bei analitiniuose straipsniuose išlieka painiava, kuriam ramsčiui priskirti ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija. Viena vertus, sienų kontrolės, vizų ir readmisijos klausimai priskiriami TVR sričiai. Europos Vadovų Tarybos priimtoje bendroje programoje teisingumo ir vidaus reikalų srityje (Hagos programa) sienų valdymas įvardijama kaip viena iš laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės išorinių aspektų. Kita vertus, ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija pateikiama kaip viena iš šiuo metu vykdomų operacijų Europos saugumo ir gynybos politikos (ESGP) rėmuose savyje integruojanti ESGP ir Europos Bendrijos instrumentus. [toki įvardijimą galima rasti Europos Ministrų Tarybos internetiniame puslapyje – E.G.]. Europos Komisija teigia, kad sprendžiant konfliktus taikomos tokios BUSP ir ESGP priemonės kaip ES specialiojo atstovo paskyrimas ar policijos bei sienos kontrolės misijos, o visų ES instrumentų iš pirmo, antro ir trečio ramsčių panaudojimas turėtų padėti išvengti trūkumų, kuriuos gali sukelti krizių valdymo trumpalaikiškumas¹¹¹. Kita vertus, ne visi sutinka, jog skirtinguose ramsčiuose taikomų instrumentų pasitelkimas yra geriausias variantas. Atvirkščiai, EK siūloma atskirti sienos apsaugos ir imigracijos klausimus nuo saugumo imperatyvų¹¹².

Trečia, EUBAM misijos darbuotojai pateikia dar vieną aiškinimą, remiantis kuriuo misiją galima būtų priskirti pirmajam ramsčiui. EUBAM misijos ryšių su žiniasklaida atstovės Janet Gunn teigimu, EUBAM yra Europos Komisijos Išorės santykių ir Europos kaimynystės politikos generalinio direktorato vadovaujama misija, iš dalies finansuojama Europos kaimynystės politikos instrumento ir iš dalies valstybių narių, kurios siūnčia savo muitinės pareigūnus ir moka jiems atlyginimus¹¹³.

1991 m. buvo pasirašyta Išorinių sienų konvencija, kuri numatė vizų ne ES piliečiams abipusį pripažinimą ir panaikino reikalavimą, pagal kurį trečios šalies piliečiai, teisėtai gyvenantys kurioje nors valstybėje narėje, privalėjo įsigyti vizą įvažiavimui į kitą ES valstybę trumpesniam nei

¹⁰⁹ European Commission, “The common foreign and security policy: introduction.” Briuselis: European Commission, 2007. <<http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r00001.htm>> [Žiūrėta 2008 01 02].

¹¹⁰ Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*. 2 leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2006, 403.

¹¹¹ European Commission, „Communication from the Commission. A strong European Neighbourhood policy.“, 6.

¹¹² Didier Bigo, Sergio Carrera ir Elspeth Guild, „What future for the Area of freedom, security and justice?“ Policy brief, no.156. Brussels: Center for European policy studies, 2008, 2.

¹¹³ Janet Gunn, interviu internetu, Kišiniovas, 2008 m. balandžio 18 d.

trijų mėnesių laikotarpiui¹¹⁴. Maastrichto sutartyje buvo įtvirtinta *passarelle* („tilto“) nuostata, leidžianti perkelti daugumą TVR bendradarbiavimo sričių (išskyrus muitinės, policijos ir baudžiamąjį teisminį bendradarbiavimą) į pirmąjį ramstį, kam reikėtų vienbalsio TVR Tarybos pritarimo ir ratifikavimo pagal nacionalinius konstitucinius reikalavimus¹¹⁵.

Migracijos klausimas iš trečio ramsčio į pirmąjį buvo perkeltas Amsterdamo sutartimi, kuri įsigaliojo 1999 metais, tačiau buvo numatytas penkių metų pereinamasis laikotarpis. EK buvo suteikti įgaliojimai derėtis ir pasirašyti susitarimus dėl readmisijos su trečiosiomis šalimis. Reaguodama į tokius pokyčius Komisija padidino savo organizacinius gebėjimus – mažą darbo grupę EK Sekretoriato sudėtyje pakeitė Teisingumo ir vidaus reikalų Generalinis Direktoratas (angl. *DG Justice, Freedom and Security*). Be to, Amsterdamo sutartimi Šengeno konvencija, kuri nustato bendras taisykles išorės sienos kontrolės ir vizų srityse, buvo įtraukta į sutartį. Visgi 1999-2004 m. Europos Ministrų Taryba sprendimus dėl migracijos ir prieglobsčio priimdavo vienbalsiai. Nuo 2004 m. gegužės [baigėsi Amsterdamo sutarčiai skirtas penkerių metų pereinamasis laikotarpis – E.G.] klausimai, susiję su nelegalia migracija, vizomis ir prieglobsčiu pradėti priimti kvalifikuota balsų dauguma, nors sprendimai dėl legalios migracijos priimami vienbalsiai¹¹⁶. Tai reiškia, jog sprendimai dėl ilgalaikių vizų išdavimo (daugiau nei 90-180 dienų) ar bevizio režimo ES narių priimami vienbalsiai.

Galbūt todėl nėra keista, kad 1999-2003 m. EK priėmė tik du komunikatus, kurie kalbėjo apie būtinybę migracijos klausimą priskirti išorės santykių sričiai (angl. *within external relations*) [2002 m. komunikatas dėl migracijos klausimo priskyrimo išorės santykių sričiai bei 2003 m. „Wider Europe“ komunikatas – E.G.], o pirmasis ES komunikatas legalios migracijos srityje buvo priimtas tik 2003 m. rugsėjį.

Europos Komisijos iniciatyvų migracijos srityje bumai prasidėjo 2004-2005 metais. 2004 m. lapkritį Europos Vadovų Taryba patvirtino Hagos programą, kuri nustatė ES prioritetus laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje. 2004 m. gruodį pirmininkaujančios valstybės išvadose buvo teigiama, kad ES turi padėti trečiosioms šalims, per bendradarbiavimą ir naudojant ES fondus, sustiprinti migracijos politikos valdymą, pabėgėlių apsaugą, kovą su nelegalia migracija, gerinti sienos apsaugą, dokumentų tikrinimo procedūras bei spręsti gražinimo klausimus¹¹⁷. Reaguodama į tai 2005 m. gegužę EK parengė Hagos programos įgyvendinimo veiksmų planą penkerių metų laikotarpiui, kuriame buvo nustatyta, kokių veiksmų reikia imtis ir iki kada juos priimti ir

¹¹⁴ Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*, 409-410.

¹¹⁵ Helen Wallace ir William Wallace, *Policy-making in the European Union*, 499.

¹¹⁶ Ounias Doukoure ir Helen Oger, „The ES external migration policy: the case of the MENA countries.“ Research report. CARIM-RP 2007/06. Florence:European university institute, 2007, 4-5.

¹¹⁷ Ounias Doukoure ir Helen Oger, 10.

įgyvendinti kovos su terorizmu, migracijos, sienos apsaugos, vizų politikos, prieglobsčio bei kovos su organizuotu nusikalstamumu srityse¹¹⁸. Po to sekė 2005 m. spalio, lapkričio, [2005 m. gruodį Bendrųjų reikalų ir išorės santykių taryba priėmė strategiją dėl teisingumo ir vidaus reikalų išorinio aspekto – E.G.] 2006 m. sausio, liepos bei 2007 m. birželio¹¹⁹ mėnesių komunikatai dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės išorinio aspekto. O 2007 m. spalį Europos Komisija priėmė „Mėlynosios kortos“ iniciatyvą, kuri pasiūlė priemonių rinkinį, skirtą konsoliduoti darbo migracijos politiką ES viduje.

Europos Komisijos išaugusį aktyvumą TVR srityje patvirtina ir S.Kurpo, C.Gron ir P.M. Kaczynski naujausias tyrimas apie EK aktyvumą po plėtros. Autoriai prieina prie išvados, kad lyginant su Romano Prodi Komisijos veikla (1999-2004 m.), Jose Manuel Barroso Komisijos veiklos metu (2004-2009 m.) privalomojo pobūdžio teisės aktų (angl. *hard law*) leidyba TVR srityje išaugo 128,6 procentų. Neprivalomojo pobūdžio teisės aktų (angl. *soft law*) leidyba prekybos srityje išaugo 125 proc., energetikos – 107,7 proc. ir TVR srityje – 100 procentų¹²⁰. Su migracija susijusių klausimų aktualumas ir EK aktyvumas šioje srityje artimiausiu laikotarpiu turėtų išsilaikyti. 2008 m. liepą-gruodį ES pirmininkausianti Prancūzija daug dėmesio planuoja skirti bendros ES migracijos politikos išplėtojimui bei Europos Pakto imigracijos ir pabėgėlių srityje parengimui, o 2008 m. birželį EK planuoja parengti komunikatą dėl Europos migracijos politikos¹²¹.

Kaip ES politikos TVR srityje konsolidacija atsispindėjo EKP programos rėmuose? Trumpai tariant, susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos palaiapsniui tapo centriniu elementu naujojoje ES saugumo strategijoje kaimynių atžvilgiu¹²². Nors PCA susitarimai numatė ES ir EKP valstybių bendradarbiavimą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės rėmuose, aktyvus bendradarbiavimas TVR bei BUSP srityse prasidėjo vėliau. Bendrų programų inicijavimas su Moldova ar Ukraina sekė tik po tam tikrų institucinių pokyčių ES viduje. Pirma, srities reglamentavimas Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimuose buvo labai ribotas ir abstraktus. Ukrainos PCA 27 str. ir Moldovos PCA 26 str. teigia, kad Bendradarbiavimo Taryba ištirs galimybes vykdyti bendrus veiksmus nelegalios migracijos srityje, remiantis readmisijos

¹¹⁸ European Council, „The Hague programme – ten priorities for the next five years.” Briuselis: European Council, 2007. <http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/doc/04_schenen_en.pdf> Žiūrėta [2007 12 04].

¹¹⁹ COM(2005) 491 final, COM(2005)621 final, COM2006(26), COM(2006)401 final, COM(2007)247

¹²⁰ Sebastian Kurpas, Caroline Gron ir Piotr Maciej Kaczynski, “The European Union Commission after Enlargement: does more add up to less?” CEPS Special report, 2008. <<http://www.ceps.be>> [Žiūrėta 2008 04 01].

¹²¹ Didier Bigo, Sergio Carrera ir Elspeth Guild, 1.

¹²² Florian Trauner ir Imke Kruse, „EC Visa facilitation and readmission agreements: implementing a new EU security approach in the neighbourhood“ CEPS Working documents, no. 290. Brussels: Center for European policy studies, 2008, 10.

susitarimais¹²³. Antra, detaliausia ES iniciatyva laisvės, saugumo ir teisingumo srityje EKP šalių atžvilgiu pradėta po Amsterdamo sutarties pasirašymo. 2002-2007 m. vyko derybos dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos (žr. priedo 13.1 lentelę). 2003 m. buvo pasirašytas trišalis protokolas dėl bendradarbiavimo, stabdant nelegalią prekybą ginklais, sprogmenimis, narkotikais ir kitomis psichotropinėmis medžiagomis¹²⁴. Bendradarbiavimas TVR srityje kaip atskira susitarimo dalis Moldovos atveju buvo reglamentuota 2005 m. vasarį, kai pasirašytas Moldova-ES Veiksmų planas, o Ukrainos atveju – 2001 m. gruodį, kai pasirašytas Ukrainos-ES planas TVR srityje. O 2005 m. pradėta ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija.

Galima teigti, jog 2006-2007 m. laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės išorinio aspekto reguliavimas EKP programos rėmuose buvo skirtas detalizuoti ir tobulinti 2004-2005 m. priimtų strateginių dokumentų tikslus ir uždavinius. 2006 m. atnaujintas, o 2007 m. birželį priimtas naujas Ukrainos-ES Veiksmų planas TVR srityje. 2006 m. sausį Europos Komisija parengė komunikatą dėl tematinų programų su šalimis partnerėmis migracijos ir prieglobsčio srityje. 2007 m. birželį ET strategiją dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės išorinio aspekto pritaikė Rytų ir Pietryčių Europos šalims, o 2007 m. balandį inicijuota „Juodosios jūros sinergija – naujoji regioninio bendradarbiavimo iniciatyva“, kur sienų apsaugos bei muitinės darbo gerinimas nurodomos kaip vienos iš pagrindinių priemonių kovoje su organizuotu nusikalstamumu, prekyba ginklais bei nelegalia migracija. Viso to rezultatas buvo dviejų prieigų, įgyvendinant ES migracijos politikos išorinį aspektą, susiformavimas. Pirmoji siekė ES egzistuojančią sienų kontrolės praktiką perkelti į trečiąsias šalis [iš priedo 5.1 B lentelės galite pamatyti, jog sienų kontrolės gerinimas buvo susietas su derybomis dėl vizų – E.G.], o antroji buvo nukreipta į migraciją sukeliančių priežasčių eliminavimą¹²⁵.

Atsakant į klausimą, kaip kito ES misijų užsienio šalyse samprata BUSP rėmuose galima teigti, jog kitaip nei vizų ir prieglobsčio atveju, ši sritis nebuvo perduota ES kompetencijai, tačiau su kiekviena ES sutartimi tapo vis aiškiau apibrėžiama. Maastrichto sutartimi Europos Komisija tapo visiškai susieta su BUSP srityje vykdomu darbu. Iš esmės taip padaryta, kadangi Sutartyje buvo išreikšta nuostata, jog saugumo klausimais reikia imtis bendrų veiksmų. Komisijai nebuvo suteikta formali iniciatyvos teisė, bet ji tapo atsakinga už kai kurių ET užsienio politikos sprendimų

¹²³ European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (L/CE/MD). Briuselis: European Commission, 1994. <[www.europa.eu.int/The EU's relations with Moldova - Overview.htm](http://www.europa.eu.int/The_EU's_relations_with_Moldova_-_Overview.htm)> [Žiūrėta 2008 01 06]. European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (CE/URK). Briuselis: European Commission, 1994. <[www.europa.eu.int/The EU's relations with Ukraine - Overview.htm](http://www.europa.eu.int/The_EU's_relations_with_Ukraine_-_Overview.htm)> [Žiūrėta 2008 01 06].

¹²⁴ Mission of Ukraine to European Communities, „Second round of trilateral consultations of experts from Ukraine, Moldova and EU on border and customs aspects, related to settlement of Transnistria conflict in Republic of Moldova.“ Brussels: Mission of Ukraine to European Communities, 2006. <<http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/en/publication/content/4133.htm>> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹²⁵ Florian Trauner ir Imke Kruse, 7-8.

įgyvendinimą (pavyzdžiui, jei užsienio politikos sprendimas turi poveikį ES biudžetui) ir jai buvo leista generuoti politines idėjas¹²⁶. Antra, Politiniam komitetui [Nicos sutartimi pervadintas Politikos ir saugumo komitetu – E.G.] suteikta galia, gavus įgaliojimus iš ET, priimti sprendimus dėl krizių valdymo operacijų politinės kontrolės ir strateginės krypties¹²⁷.

Darbe tyrinėjamos temos kontekste bene svarbiausi pokyčiai BUSP raidoje buvo susiję su Amsterdamo sutartimi. Pirma, sutartyje buvo įvardintas naujas BUSP instrumentas – bendra strategija, kurią valstybės narės vienbalsiai galėjo priimti, jei tam tikroje srityje buvo aiškus bendras interesas. Iš viso tokių bendrų strategijų ES priėmė tris: Rusijos, Ukrainos (1999 gruodį) ir Viduržemio jūros šalių atžvilgiu. ES Bendrojoje strategijoje Ukrainos atžvilgiu glaudesnis bendradarbiavimas TVR srityje (kova su nelegalia migracija, readmisijos susitarimo pasirašymo galimybė, intensyvesnis dialogas Ukrainos vizų politiką derinant su ES standartais bei sienos apsauga) įvardyti kaip vieni iš pagrindinių ES strateginių tikslų Ukrainos atžvilgiu¹²⁸. Antra, Vakarų Europos Sąjungos vykdomos „Petersbergo užduotys“ (humanitarinės paskirties misijos) buvo įtrauktos į ES Sutartis. Tokiu būdu atsirado pagrindas plėtoti Europos saugumo ir gynybos politiką¹²⁹.

1999 m. gruodžio 10-11 d. Helsinkyje įvykęs Europos Vadovų Tarybos susitikimas, kuris didžiausią dėmesį skyrė Europos saugumo ir gynybos politikos klausimui, nusprendė, kad reikia sukurti civilinį krizių valdymo mechanizmą, kuris sudarytų sąlygas efektyviau pasiekti civilinius tikslus bei efektyviau išnaudotų resursus, kuriais disponuoja ES ir valstybės narės¹³⁰. Reaguodama į tai 2001 m. vasarį ET pritarė Europos Komisijos pasiūlymui ir sukūrė greitojo reagavimo mechanizmą, balandį EK parengė rekomendacijas, kaip pagerinti civilinį krizių valdymo aspektą, o lapkritį buvo parengtas komunikatas dėl civilinių krizių valdymo operacijų finansavimo. Pirmuosius šešis mėnesius EUBAM buvo vykdomas šio mechanizmo rėmuose, kur Europos Komisija yra atsakinga už mechanizmo įgyvendinimą, koordinavimą ir įvertinimą, kai savo veiksmus suderina su ET. Vėliau lėšos projektui skirtos iš EKP programos finansinių šaltinių. Tai, kad Europos Komisija vis labiau įsitraukė į BUSP įrodo ir tai, kad plėtojant civilinį krizių valdymo aspektą buvo sukurtas už civilinį krizių valdymo aspektą atsakingas komitetas, kuris bendradarbiauja su Komisija bei savo veiklai pasitelkia ir pirmojo ramsčio instrumentus¹³¹.

¹²⁶ Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*, 449.

¹²⁷ European Commission, „The common foreign and security policy: introduction.”

¹²⁸ European Council, „European Council Common strategy on Ukraine.” Briuselis: European Council, 1999. <<http://www.kmu.gov.ua>> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹²⁹ European Council, „EU Security policy and the role of the European Commission.” Briuselis: European Council, 2007. <http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/fin/index.htm> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹³⁰ European Commission, „The common foreign and security policy: introduction.”

¹³¹ European Commission, „The common foreign and security policy: introduction.”

Nors tyrimas, kaip išoriniai faktoriai veikė ES BUSP konsolidaciją nėra šio darbo objektas, reikia paminėti vieną iš jų. Ryšys tarp vidinio ir išorinio saugumo bei būtinybė taikyti platesnį saugumo apibrėžimą pradėta ypač pabrėžti Europos Komisijos darbe po 2001 m. rugsėjo išpuolių JAV¹³². Didesnis dėmesys šalia ES esantiems regionams skiriamas ir 2003 m. priimtoje Europos saugumo strategijoje, kurioje raginama per įtraukimą, tačiau be narystės, kurti „ratą gerai valdomų valstybių į Rytus nuo ES ir prie Viduržemio jūros sienų, su kuriomis galima būtų palaikyti glaudžius ir bendradarbiavimu paremtus santykius“¹³³. Kitaip tariant, EKP programos dalyvėms vietoj narystės ES perspektyvos buvo pasiūlyta galimybė integruotis į ES Vidaus rinką. Tokia ES pozicija buvo labai aiškiai išreikšta 2007 m. rugsėjį surengtoje ES ir EKP programos dalyvių ministrų susitikime, kur įžanginėje kalboje EK pirmininkas Jose Manuelis Barroso pareiškė, kad šiuo metu ES mažiau dėmesio skiria politinėms reformoms ir su žmogaus teisėmis susijusiems standartams, kurie yra labai svarbūs kandidatėms. Vietoj to, ES siekia susikoncentruoti į praktinius abipusiai svarbių interesų aspektus ir prioritetą teikia bendradarbiavimui su kaimynais ekonominės integracijos, energetikos, keliavimo ir įsidarbinimo galimybių srityje bei siekia didinti finansinę ir techninę pagalbą¹³⁴.

Taigi, šiuo metu vyraujantis platus saugumo apibrėžimas Komisiją įgalina aktyviai reikštis civiliniuose saugumo reikaluose, nors iki šiol institucijos veikimas, kai ES dalyvauja karinėse misijose yra labai ribotas. Kita vertus, lyginant su vizų ir readmisijos susitarimų atveju analize, EUBAM pavyzdys leidžia įvertinti, kokie yra ES politikos rezultatai, kai veiksmai labiau priklauso ne nuo vienašališkų Europos Komisijos veiksmų, o būtinybės bendradarbiauti su ET ir tarptautinėmis organizacijomis.

2.3.2. Susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos

Prieš pateikiant vertinimus, kokių rezultatų ES pasiekė migracijos srautų reguliavimo srityje (žr. priedo 13.1, 13.1 A ir 13.1 B lenteles), trumpas supažindinimas su faktine situacija. Pirma, šiuo metu migracijos klausimas yra vienas iš prioritetinių ES darbotvarkėje. 2006 m. Europos Komisijos komunikate dėl tematinių programų su šalimis partnerėmis migracijos ir prieglobsčio srityje pažymima, kad migracijos klausimas yra vienas svarbiausių politinių debatų temų ir viena

¹³² European Council, „EU Security policy and the role of the European Commission.“

¹³³ Alvaro de Vasconcelos ir Gianni Bonvicini, “Working paper: from boundary to borderland: transforming the meaning of borders in Europe through the European neighbourhood policy.” Project-No. 513416, Italy: Istituto affair Internazionali, 2005, 10.

¹³⁴ Ahto Lobjakas, “EU:Neighbourhood policy Focuses on economics, not membership.” Brussels: Radio Free Europe, 2007. <<http://www.rferl.org>> [Žiūrėta 2008 05 02].

strateginių krypčių ES išorės santykių srityje¹³⁵. Antra, Moldovos ir Ukrainos piliečių legalios ir nelegalios migracijos srautai į ES šalis nuolat auga. Preliminariais duomenimis, ES šalyse dirba 350-600 tūkst. moldavų (daugiausiai Italijoje) ir 2-3 mln. ukrainiečių (daugiausiai Lenkijoje, Italijoje, Čekijoje, Portugalijoje ir Ispanijoje)¹³⁶. Trečia, tik Moldovai būdinga problema yra diplomatinė atstovybių trūkumas, t.y. neretai asmenys, norėdami gauti vizą į kurią nors ES šalį turėjo vykti į Ukrainą arba Rumuniją [čia kalbama apie situaciją, kol Rumunija dar neįstojo į ES 2007 m. sausį bei nebuvo atidarytas Vizų į ES šalis išdavimo centras 2007 m. balandį – E.G].

ES ir EKP šalių santykiai migracijos politikos srityje leidžia padaryti keturias išvadas. Pirmą, intensyvus atsigręžimas į EKP buvo pradėtas tik po to, kai dalis migracijos, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės politikų buvo pervesta į pirmąjį ramstį bei minėtieji klausimai tapo vienais svarbiausių ES darbotvarkėje. Antra, derybose dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos buvo aiškiai išreikštas sąlygiškumo principas, t.y. ES pradėjo derybas su EKP šalimis dėl supaprastinto vizų režimo tik po to, kai Moldova ir Ukraina suteikė bevizį režimą ES piliečiams bei pradėjo vykdyti pakeitimus migracijos politikoje (žr. prieduose 13.1 ir 13.1 A lenteles).

Moldova Nacionalinę programą migracijos ir pabėgėlių atžvilgiu priėmė tik 2006 m. kovą, o 2005 m. buvo pakeistas pabėgėlių įstatymas bei atidaryti pabėgėlių centrai¹³⁷. Prie Moldovos Muitinės tarnybos ir Sienos apsaugos tarnybos restruktūrizacijos buvo prisidėta priėmus naują Sienos apsaugos tarnybos įstatymą bei įkūrus Moldovos Sienos apsaugos koledžą¹³⁸. ES ir Ukraina glaudžiai bendradarbiavo reformuojant valstybinę sienos apsaugos tarnybą pagal „Sienos apsaugos tarnybos plėtros koncepciją iki 2015 m.“, kuri buvo skirta tarnybą priartinti prie Šengeno standartų. 2001 m. TVR Veiksmų plane (dalis „Sienų valdymas ir vizos“) suformuluojamas ir 2006 m. Ukrainos TVR Veiksmų plane patikslinamas (dalis „Sienų valdymas ir vizos“ skyrius „Sienų valdymas“) reikalavimas dėl šauktinių skaičiaus Sienos apsaugos tarnyboje mažinimo. Nuo 2008 m. sausio 1 d. šauktiniai nebešaukiami saugoti sienos¹³⁹.

Trečia, apie migracijos klausimo aktualumą ES galima spręsti iš to, kaip greitai buvo pradėtos ir baigtos derybos dėl susitarimų (žr. 13.1 lentelę). Be to, būtent Moldova ir Ukraina buvo pasirinktos įgyventinti naujus ES projektus. Pavyzdžiui, 2007 m. balandį Moldovoje pradėjo veikti

¹³⁵ European Commission, „Communication on thematic programme for the cooperation with partner countries in areas of migration and asylum“.

¹³⁶ Marta Jaroszewicz ir Leszek Szerepka, „Migration challenges in the European Union Eastern Neighbourhood“, Center for Eastern studies, Varšuva, 2007, 49.

¹³⁷ European Commission, „Communication from the to the Council and the European Parliament on strengthening the European neighbourhood policy. ENP Progress report. Ukraine“, 13 ir European Commission, „Communication from the to the Council and the European Parliament on strengthening the European neighbourhood policy. ENP Progress report. Moldova“ SEC(2006) 1506/2. Brussels: European Commission, 2006, 11.

¹³⁸ EUBAM, „Summary of the reports to the fifth EUBAM advisory board meeting.“ Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹³⁹ European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.“

Vizų į ES šalis išdavimo centras prie Vengrijos ambasados. Tai pirmą kartą ES istorijoje sukurtas projektas, kuris Moldovoje pradėtas įgyvendinti dar nesibaigus deryboms dėl supaprastinto vizų režimo. O Ukraina yra pirmoji šalis, kurioje EK įgyvendina regioninę apsaugos programą, kuri yra skirta spręsti su pabėgėliais susijusius klausimus.

Ketvirta, deryboms dėl readmisijos stringant, buvo priimtas sprendimas pradėti derybas dėl supaprastinto vizų režimo, kas tiek Moldovos, tiek Ukrainos atveju prisidėjo prie derybų proceso paspartinimo. Nors 1999 m. EK buvo suteikti įgaliojimai derėtis dėl readmisijos susitarimų – dauguma jų vyko labai lėtai, todėl EK kreipėsi į Europos Ministrų Tarybą, prašydama suteikti įgaliojimus derėtis dėl supaprastinto vizų režimo, kas EK buvo leista nuo 2004 metų. [Nuo 2004 m. gegužės sprendimus dėl trumpalaikių vizų Europos Ministrų Tarybą pradėjo priiminėti kvalifikuota balsų dauguma – E.G.] Pirmą kartą derybos dėl readmisijos ir supaprastinto vizų režimo buvo įvykdytos su Rusija¹⁴⁰. Per 2004-2006 metus derybų dėl readmisijos ir supaprastinto vizų režimo vienalaikiškumas tapo norma. Ypač aiškiai ši norma buvo išsakyta Hagos programoje, kuri buvo patvirtinta 2004 m. lapkritį. Derybos su Rusija, Ukraina ir Moldova dėl supaprastinto vizų režimo palengvino procesą dėl readmisijos susitarimo pasirašymo.

Akivaizdu, jog dėl pasikeitusios EK kompetencijos migracijos srityje atsirado galimybė pateikti tokį pasiūlymą ET, tačiau tuo pat metu ET apsisprendimą lėmė keletas faktorių, kurie nebuvo susiję su išaugusia EK kompetencija. Pirma, derybos dėl readmisijos iššaukė trečiųjų šalių gyventojų nepasitenkinimą dėl ES uždarumo. Antra, buvo prieita prie išvados, kad sunkios vizų gavimo procedūros trukdo pasiekti daugumą EKP programos tikslų. Todėl sprendimas pradėti derybas dėl supaprastinto vizų režimo turėjo parodyti, jog ES yra pasirengusi daryti dideles nuolaidas¹⁴¹. Taigi reikia pripažinti, kad kompetencijos išaugimas sudarė sąlygas pasiūlyti naujas problemos sprendimo galimybes, tačiau tuo pačiu ET apsisprendimas buvo sąlygojamas ir kitų faktorių. Pavyzdžiui, EKP šalių nepasitenkinimo ir iki tol taikyto vizų režimo trukdymas įgyvendinti dalį EKP programos tikslų. Be to, faktas, kad iki susitarimo pasirašymo tarp Ukrainos ir ES įvyko dvylika derybų raundų dėl readmisijos ir keturi raundai dėl supaprastinto vizų režimo¹⁴², įrodo, jog Ukraina galėjo mažai paveikti ES pasiūlymus, tačiau Ukrainos išipareigojimų įgyvendinimas buvo detaliai analizuojamas.

Visgi supaprastintos procedūros taikomos tik išduodant trumpalaikes vizas, o bevizio režimo įvedimas įvardijamas kaip ilgalaikis tikslas tiek Moldovos, tiek Ukrainos atžvilgiu. Be to,

¹⁴⁰ Florian Trauner ir Imke Kruse, 13.

¹⁴¹ Florian Trauner ir Imke Kruse, 16.

¹⁴² European Commission, „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European neighbourhood policy. ENP Progress report. Ukraine“ SEC(2006) 1505/2. Brussels: European Commission, 2006, 13.

readmisijos susitarimai su ES įsigaliojo, kai Moldovos ir Ukrainos derybos dėl readmisijos susitarimų su šalimis, iš kurių patenka didžiausi imigrantų srautai dar nėra prasidėjusios arba yra pirminėje fazėje. Dar 2006 m. gruodį EK konstatavo, jog Ukraina nėra parengusi ilgalaikės strategijos pabėgėlių atžvilgiu, o penkios migracijos klausimus tvarkančios agentūros turi būti sujungtos į vieną.

Įdomu pastebėti, kad nors derybos dėl supaprastinto vizų režimo su ES buvo rimta paskata EKP valstybėms priimti daug įstatymų pakeitimų, to neužteko, kad būtų sumažinta politinė įtampa tarp Rumunijos ir Moldovos, kuri 2007 m. kovą atšaukė savo sprendimą išduoti leidimus savo teritorijoje įkurti du papildomus Rumunijos konsulatus, kuriuose būtų išduodamos vizos į Rumuniją. Bendriausia prasme Vizų į ES išdavimo centro veiklą galima įvertinti teigiamai, kadangi vis daugiau ES valstybių prisijungia prie šio projekto. Šiuo metu vykdomos derybos su Kipru ir Norvegija, o prie projekto jau yra prisijungusios Švedija, Vengrija, Austrija, Slovėnija, Latvija, Danija, Islandija bei Estija¹⁴³. Visgi prie Centro veiklos neprijungia tos šalys, į kurias yra nukreipti didžiausi moldavų emigrantų srautai. Nei Italija nei Ispanija kol kas net nėra pradėjusios derybų dėl prisijungimo prie centro veiklos, nors neturi savo ambasadų Moldovoje.

2.3.3. ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija

Prieš pereinant prie sienos kontrolės sistemos Moldovoje ir Ukrainoje europeizacijos analizės, keletas faktinių duomenų apie ES vadovaujamą Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misiją. Moldovos siena su Ukraina sudaro 1222 km, iš jų Ukrainos siena su Padniestre – 470 km¹⁴⁴. 2005 m. liepos 2 d. Moldovos ir Ukrainos prezidentai kreipėsi į Europos Komisijos pirmininką ir Vyriausiąjį įgaliotinį Bendrajai užsienio ir saugumo politikai, prašydami padėti vykdyti Moldovos-Ukrainos sienos monitoringą. 2005 m. rugpjūčio 23-29 d. Moldovoje ir Ukrainoje apsilankė ES misija (susidėjo iš EK ir ET atstovų), kuri rekomendavo pradėti ES misiją. 2005 m. rugsėjį Politikos ir saugumo komitetas sutiko sukurti EUBAM, o spalį Moldova, Ukraina ir Europos Komisija pasirašė memorandumą, kuriuo buvo nustatyti misijos tikslai. ES vadovaujamas Moldovos-Ukrainos sienos monitoringas pradėtas 2005 m. lapkritį.

Misija yra patariamojo-techninio pobūdžio, neturinti jokių vykdomųjų galių. Pagrindiniai jos tikslai: pirma, bendradarbiaujant su Moldova ir Ukraina harmonizuoti sienos kontrolės standartus ir procedūras pagal ES šalių praktiką, antra, padėti sustiprinti Moldovos ir Ukrainos

¹⁴³ Moldova-Azi, „Sweden has joined EU Common Visa Application Center in Chisinau.“ Chisinau: Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 15].

¹⁴⁴ Moldova, „Address by Brigadier-General Ferenc Banfi Head of the EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine.“ Chisinau: Moldova.org, 2006. <<http://www.moldova.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

muitinės ir pasienio tarnybų pareigūnų profesinius gebėjimus, trečia, plėtoti rizikos vertinimo pajėgumus, ketvirta, pagerinti bendradarbiavimą tarp sienos apsaugos, muitinės tarnybų ir su kitomis teisėsaugos institucijomis, penkta, skatinti bendradarbiavimą tarp sienų. Šiuo metu Misijoje dirba 233 asmenys (122 tarptautinis personalas iš 22 ES narių ir trijų NVS valstybių bei 111 vietos pareigūnų). Be būstinės Odesoje, yra įrengti šeši kontrolės postai, po tris Moldovoje ir Ukrainoje¹⁴⁵.

14.1 paveikslas pateikia EUBAM misijos schemą.

2007 m. priimtas sprendimas pratęsti misiją iki 2009 metų. Labai tikėtina, jog misijos veikla bus pratęsta po 2009 m., kadangi ES sutiko suteikti techninę ir finansinę pagalbą, demarkuojant Moldovos-Ukrainos sieną. 2008 m. balandį Moldovos ir Ukrainos užsienio reikalų ministrai informavo, jog Moldovos-Ukrainos sienos centrinės dalies, įtraukiant ir Padniestrės segmentą, demarkacijai ES yra pasirengusi skirti finansinės ir techninės paramos už 4-8 mln. eurų. Demarkavimo procesas turėtų užtrukti 1-1,5 metų¹⁴⁶. Sienos demarkacija galėtų tapti dar viena EUBAM misijos funkcija. Pavyzdžiui, iš Padniestrės keliaujančių prekių kontrolė buvo vienas iš reikalavimų Moldovai, prieš įvedant ATP, tačiau EUBAM taip pat padeda tikrinti iš Padniestrės vežamas prekes.

Stiprindama Moldovos ir Ukrainos pasienio tarnybų pajėgumus, ES siekia prisidėti prie Padniestrės konflikto sureguliuavimo, neužsibrėždama tikslo įvykdyti stambias struktūrines reformas. Europos Komisijos išorės santykių ir kaimynystės politikos komisarės Benitos Ferrero-Waldner teigimu, ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija yra skirta prisidėti prie Padniestrės konflikto sprendimo ilgalaikėje perspektyvoje¹⁴⁷. Be to, svarbu paminėti, jog nuo 2005 m. spalio ES prisijungė prie „5+2“ formato derybų dėl Padniestrės konflikto sureguliuavimo, tačiau derybos yra sustabdytos ir neatnaujinamos nuo 2006 m. kovo mėnesio. Todėl šis ES, Moldovos ir Ukrainos bendradarbiavimo aspektas magistriniame darbe nebuvo nagrinėtas.

Kaip buvo užsiminta anksčiau, Misija yra techninio-patariamojo pobūdžio bei siekia gilinti bendradarbiavimą tarp Moldovos ir Ukrainos tarnybų, todėl ir pagrindiniai rezultatai yra susiję su techninės ir ekspertinės paramos teikimu. Iki 2007 m. lapkričio EUBAM buvo skirta 20,2 mln. eurų, o atskiros ES narės taip pat prisidėjo prie Misijos finansavimo. Migracijos srityje vykdomų projektų skaičius (žr. priedo 13.1 B lentelės) leidžia tvirtinti, jog finansinės ir techninės pagalbos suteikimo tinklas yra pakankamai gerai išplėtotas. 2005-2006 m. EUBAM surengė 14 apmokymų, kurie truko nuo vienos iki aštuonių dienų. Moldovos ir Ukrainos pasienio ir muitinės pareigūnai

¹⁴⁵ EUBAM, „Background note on the Mission.“ Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹⁴⁶ Moldova-Azi, „EU will allot 4-8 million euros to demarcate central part of Moldovan-Ukrainian border.“ Chisinau: Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 15].

¹⁴⁷ Benita Ferrero-Waldner, „The European Neighbourhood policy: the EU’s newest foreign policy instrument.“ European Foreign Affairs review 11, 2006, 141.

turėjo progos dalyvauti bendrose pratybose, nuvykti į kitas ES šalis ir pasimokyti iš kolegų. EUBAM rėmuose yra įgyvendinamas 9,9 mln. eurų vertės BOMMOLUK (Moldovos-Ukrainos sienos apsaugos stiprinimas) projektas¹⁴⁸. BOMMOLUK projekto rėmuose 2007 m. balandį-gegužę Moldovos ir Ukrainos pareigūnams buvo surengta 12 susipažinimo su situacija ir faktų rinkimų vizitų į Kroatiją, Austriją, Graikiją ir Makedoniją¹⁴⁹. Grupė Ukrainos pasieniečių buvo apmokyti taip, kad galėtų patys apmokyti dar 700 pareigūnų¹⁵⁰.

Kalbant apie dvišalį bendradarbiavimą tarp Moldovos ir Ukrainos muitinių, 2006 m. lapkritį Briuselyje Moldova ir Ukraina pasirašė protokolus dėl keitimosi informacija tarp Muitinės ir sienos apsaugos tarnybų. 2008 m. kovo 20 d. Moldovos ir Ukrainos sienos apsaugos tarnybos vadovai pasirašė susitarimą dėl bendradarbiavimo 2008 metais¹⁵¹. Moldovos ir Ukrainos prisijungimas prie ES agentūrų veiklos kol kas yra pirminėje stadijoje. 2007 m. birželio 11 d. Ukraina pasirašė susitarimą su FRONTEX (Europos operatyvinio bendradarbiavimo prie išorės sienų valdymo agentūra)¹⁵². 2007 m. rugsėjo 17 d. ES-Moldovos PCA Teisingumo ir vidaus reikalų pakomitečio susitikimo metu buvo sutarta, kad 2007 m. būtina pradėti veiksmus, kurie leistų 2008 m. Moldovai pasirašyti susitarimą su FRONTEX¹⁵³. Tikimasi, kad Ukrainai ratifikavus Europos Tarybos duomenų apsaugos konvenciją (1981 m.) sustiprės ryšiai su Eurojust. Be to, Ukrainos-ES Veiksmų planas TVR srityje kaip vieną iš prioritetų numato strateginio bendradarbiavimo susitarimo pasirašymą su „Europa“¹⁵⁴.

Už šio magistro darbo ribų išeina tyrimas, kaip ES tarpusavyje suderina ir sukoordinuoja vykdomas skirtingas programas migracijos srityje ir kokią tai turi įtaką išskeltų tikslų pasiekimui. Iš 13.1 B lentelės galima aiškiai matyti, kad nors daugumą programų migracijos srityje finansuoja EuropeAid, beveik visur skiriasi projektuose dalyvaujantys partneriai. Pavyzdžiui, EUBAM atlieka tyrimus dėl produktų kilmės dokumentų padirbinėjimo, tačiau tuo pat metu EuropeAid, bendradarbiaudama su tarptautiniu migracijos plėtros centru, vykdo atskirą programą, kuri skirta stiprinti Ukrainos gebėjimus, atpažįstant padirbtus dokumentus.

Apibendrinus galima teigti, kad pokyčiai Moldovos ir Ukrainos muitinės ir pasienio apsaugos struktūrose vyksta, tačiau tie pokyčiai yra fragmentiški. Be to, nevisur ES iniciatyvos

¹⁴⁸ EUBAM, „Background note on the Mission.”

¹⁴⁹ Expert-grup and ADEPT, „Euromonitor 6. European Union – republic of Moldova Action plan: Assessment of progress in first quarter of 2007” Issue 1 (6), Moldova: ADEPT and Expert –grup, 2007.

¹⁵⁰ European Commission, „The European Neighbourhood policy – how the EU is making a difference in partner countries.“ Memo/07/548. Brussels: European Commission, 2007, 3.

¹⁵¹ Ukranews, „Украина и Молдова договорились о сотрудничестве пограничных служб на 2008.“ Kiev: Ukranews, 2008. <<http://www.ukranews.com>> [Žiūrėta 2008 05 10].

¹⁵² E-journal, „Democracy and governing in Moldova“ year V, issue 103, september 16-30, 2007.

¹⁵³ E-journal, „Democracy and governing in Moldova“ year V, issue 103, september 16-30, 2007.

¹⁵⁴ European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.”

buvo pagrindinis pokyčių katalizatorius, o tiesiog prisidėjo prie jau vykdomų programų. Taigi nors EUBAM yra vertinamas kaip vienas iš geriausių ES projektų (žr. 11.1 ir 11.1 A lenteles), patys EUBAM nariai pažymi daug problemų, kurios iki šiol nėra sprendžiamos. Misijos pareigūnai lieka susirūpinę dėl vidinių muitinės kontrolės postų reformos Moldovoje ir norėtų matyti didesnę pažangą kovos su korupcija ir nusikalstamumu bei keitimosi informacija srityse¹⁵⁵. 2006 m. gruodį Europos Komisija pažymėjo, kad Ukrainos sienos apsaugos tarnybos reforma vis dar vyksta, nors 2006 m. balandį buvo patvirtinta Sienos apsaugos tarnybos plėtros koncepcija ir programa¹⁵⁶. Taigi artimiausiu metu pažanga sienos kontrolės srityje visų pirma bus siejama su įstatyminės ir techninės bazės gerinimu, siekiant sukurti integruotą sienos valdymo sistemą.

¹⁵⁵ EUBAM, „Summary of reports to the eight EUBAM Advisory board meeting.“ Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

¹⁵⁶ European Commission, „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European neighbourhood policy. ENP Progress report. Ukraine“, 13.

Išvados ir pasiūlymai

1. Pagrindinis šio darbo teiginys – ES rekomendacijų perkėlimą ir įgyvendinimą Moldovoje ir Ukrainoje paaiškina atitinkamos politikos srities harmonizavimo lygis ES viduje. Pateikta analizė patvirtino tiesioginę priklausomybę tarp ES kompetencijos lygio atitinkamoje politikoje ES viduje ir ES rekomendacijų perkėlimo ir įgyvendinimo Moldovoje ir Ukrainoje. Didesnis ES politikos harmonizavimo lygis prekių kokybės kontrolės ir trumpalaikių vizų išdavimo srityse turėjo įtakos sėkmingesniams su šiomis sritimis susijusių reikalavimų įgyvendinimui Moldovoje ir Ukrainoje. Priešingai, europeizacijos rezultatai viešųjų pirkimų ir intelektualinės nuosavybės srityse buvo mažiau ženklūs.
2. Teisės išduoti kokybės sertifikatus perėjimas iš Pramonės Rūmų į Moldovos muitinės tarnybos kompetenciją, Padniestrės įmonių registravimo sistemos sukūrimas, derybų dėl laisvos prekybos zonos su ES pradžia, šauktinių atsisakymas sienos apsaugos tarnyboje ir naujos rekrutavimo sistemos įdiegimas Ukrainoje laikytina pagrindiniais europeizacijos rezultatais tiriamuoju laikotarpiu.
3. Tai, jog pokyčius prekių kokybės kontrolės ir migracijos srityje sukėlė europeizacijos procesas pagrindžiama tokiais argumentais, pirma, ES vienašališkai priėmė sprendimus ar pradėti derybas dėl palankesnio prekybos režimo bei supaprastinto vizų režimo, antra, susitarimai pasirašyti tik tada, kai šalys įgyvendino pagrindinius joms iškeltus reikalavimus, kurie buvo susiję su ES viduje egzistuojančios procesų reguliavimo praktikos perėmimu [bevizio režimo ES piliečiams įvedimas, eksportuojamų prekių kontrolės užtikrinimas, susitarimo dėl eksporto mokesčių pasirašymas – E.G.].
4. Tai, kad pozityvių EUBAM veiklos rezultatų negalima susieti tik su ES įtaka, pagrindžiama tokiais argumentais: pirma, Veiksmų planai nenumatė EUBAM sukūrimo galimybes, antra, iniciatyva pradėti Moldovos-Ukrainos sienos stebėjimą kilo iš Moldovos ir Ukrainos prezidentų pusės, trečia, ES Misija tik prisijungė prie jau vykusio Moldovos ir Ukrainos pasienio tarnybų bendradarbiavimo proceso, ketvirta, pagrindinis postūmis, gilinant Moldovos ir Ukrainos bendradarbiavimą sienų kontrolės srityje buvo pasiektas po „oranžinės revoliucijos“ sukulto politinių jėgų pasikeitimo Ukrainoje.
5. Moldovos ir Ukrainos europeizacijos rezultatų trejose viešosios politikos srityse palyginimas parodė, kad šiuo metu ES Ukrainai yra pasirengusi suteikti geresnį prekybos režimą nei Moldovai, nors laisvos prekybos erdvės sukūrimas buvo įvardintas tiek Moldovos, tiek Ukrainos PCA, o abi šalys įgyvendino svarbius institucinius pokyčius.

Moldova PPO nare tapo 2001 m., o 2008 m. įvedė naują kokybės sertifikatų išdavimo tvarką. Ukraina PPO nare tapo 2008 metais. Be to, geresnių rezultatų intelektualinės nuosavybės ir viešųjų pirkimų reguliavimo sektoriuose pasiekė Moldova, o ne Ukraina.

6. TVR srityje Moldovos ir Ukrainos pažanga buvo panaši. Nors Ukraina anksčiau pradėjo derybas dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos, abiejų šalių susitarimai įsigaliojo tuo pačiu metu. Tiesa, tik Ukrainai buvo suteiktas dviejų metų pereinamasis laikotarpis kol įsigalios readmisijos susitarimas. Tiek Moldovos, tiek Ukrainos muitinės ir sienos apsaugos pareigūnai aktyviai įsijungė į EUBAM organizuotus projektus ir pradėjo aktyviau keistis operatyvine informacija.
7. Kelių sričių, kur ES kompetencija skiriasi, sujungimas į vieną projektą nepadėjo pasiekti geresnių rezultatų tose srityse, kur ES politika mažiau harmonizuota. Dviejuose iš trijų nagrinėtų atvejų tuo pačiu metu buvo keliami reikalavimai, kur ES turėjo skirtingą kompetenciją arba buvo derinami instrumentai iš skirtingų ES ramsčių. Derantis dėl prekybos režimų pagrindiniai reikalavimai buvo susiję su prekių kontrolės užtikrinimu (aukštas harmonizacijos lygis ES viduje) bei intelektualinės nuosavybės apsauga ir viešųjų pirkimų skaidrumu susiję reikalavimai (ES dalinasi kompetenciją su valstybėmis narėmis). O EUBAM atveju buvo integruoti ESGP ir Europos Bendrijos instrumentai. ESGP instrumentas – ES specialiojo atstovo Moldovai paskyrimas, kuris nuolat pateikė išvadas ES apie susidariusią situaciją, bei misijos finansavimas iš civilinio krizių valdymo mechanizmo lėšų pirmus šešis mėnesius. Europos Bendrijos instrumentai - Europos kaimynystės politikos generalinio direktorato vadovavimas misijai, dalinis Misijos finansavimas iš Europos kaimynystės politikos instrumento.
8. Nekyla abejonių, jog visose tirtose srityse buvo užfiksuota ES įtaka ar poveikis. Visgi net ir su prekybos ar migracijos politika susijusiose srityse įgyvendinti instituciniai pokyčiai buvo fragmentinio pobūdžio, t.y. iš pagrindų nepakeitė egzistuojančių struktūrų. Todėl kol kas negalima kalbėti apie visišką prekybos perorientavimą į ES rinką, bevizio režimo įvedimą ar modernių ir integruotų sienos kontrolės sistemų egzistavimą.
9. Europeizacijos koncepto evoliucionavimas sudarė galimybes ES santykius su EKP programos dalyvėmis tyrinėti, remiantis europeizacijos teorijos instrumentais. ES valstybėse narėse ir kandidatėse taikomų europeizacijos mechanizmų palyginimas su taikomais EKP šalyse parodė, jog Moldovoje ir Ukrainoje netaikytas Bendrijos metodas, o tik horizontalaus mechanizmo instrumentai. Daugelį horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentų apimantis atvirojo koordinavimo metodas (AKM) buvo pasirinktas kaip modelis, siekiant geriau suprasti EKP šalių europeizacijos procesą. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog ES

valstybėse narėse AKM buvo taikomas tik toms sritims, kurios buvo mažiau harmonizuotos ES viduje. Kandidačių atveju, Europos Komisija atliko pagrindinį darbą tiek vykdant stojimo derybas, tiek rengiant šalis prisidėti prie AKM metodu koordinuojamų politikų. Galiausiai, EKP šalyse į AKM procesą panašios, bet mažiau koordinuotos procedūros buvo taikomos visiems klausimams, nepriklausomai nuo to ar jie daugiau ar mažiau harmonizuoti ES viduje. Taigi akivaizdžiai mažiau koordinuota struktūra leidžia tikėtis, kad ES-EKP bendrų politikų koordinavimas susidurs su dar daugiau problemų nei išryškinama, kai kalbama apie į Lisabonos AKM ciklą integruotų politikų koordinavimą ES viduje.

10. PCA ir Veiksmų planai buvo pagrindinės gairės EKP valstybėms, koku būdu įgyvendinti reformas, kurių reikalavo ES kiekviename iš analizuojamų viešosios politikos sektorių. EKP šalims taikytuose horizontalaus mechanizmo instrumentuose, reikalavimų detalumas priklausė nuo politikos harmonizavimo lygio ES viduje. Nors tiek PCA, tiek VP įvardyti reikalavimai apėmė įvairius sektorius, žymiai detaliau ir konkrečiau išsakyti reikalavimai ekonomikos srityje, nei TVR srityje. ES kompetencija išorės prekybos srityje buvo žymi jau iki PCA susitarimų pasirašymo, o konkretesni ES reikalavimai TVR srityje EKP valstybėms buvo aiškiau išreikšti 2005-2006 m., t.y. tik po 1997 m. Amsterdamo sutarties pasirašymo, kai nelegalios migracijos klausimai perėjo į pirmąjį ramstį, o 2004 m. klausimai dėl trumpalaikių vizų išdavimo Europos Ministrų Taryboje pradėti spęsti kvalifikuota balsų dauguma, o Europos Komisijai suteikti įgaliojimai pradėti derybas su trečiosiomis šalimis dėl supaprastinto vizų režimo.
11. Bent jau vidutiniu laikotarpiu EKP valstybėms teks susitaikyti, kad ES yra pavargusi nuo plėtos ir šiuo metu gali pasiūlyti tik prisijungimą prie Vidaus rinkos, finansinę, techninę ir ekspertinę pagalbą bei dalyvavimą ES agentūrose ir programose. Kol kas, siekiant skatinti reformas dar mažiau pažangiose šalyse nei VRE, ES teks apsiriboti tik horizontalaus europeizacijos mechanizmo instrumentais arba reikalauti laikytis tarptautinių susitarimų. Žinant tai, ir kad ES valstybės narės iki šiol neranda sutarimo kaip turėtų plėtotis EKP programa, o Moldovos ir Ukrainos vadovybė nėra labai aktyviai nusiteikusi integruotis į ES (procesas yra labiau vedinas pragmatinių bei vertybinių motyvacijų, be to, dalis visuomenės tiek Moldovoje tiek Ukrainoje labiau suinteresuotos integruotis su Rusija), tikėtina, kad pažanga bus laipsninė.
12. Moldova ir Ukraina dalį VP nuostatų įtraukė į Nacionalines strategijas, pagal kurias buvo vykdomos reformos viešojoje politikoje. Visgi tikėtina, kad didesnis progresas bus pasiektas tose srityse, kur ES aiškiai išreiškė savo reikalavimus, o EKP šalys bus suinteresuotos tuos

reikalavimus įvykdyti. Pavyzdžiui, kaip atsitiko derybų dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos atveju, kai už nepopuliarų sprendimą buvo pasiūlyta patraukli premija.

Pasiūlymai, kokiomis kryptimis turėtų būti tęsiami Moldovos ir Ukrainos europeizacijos tyrimai

1. Magistriniame darbe didžiausias dėmesys buvo skirtas vienam iš išorinių europeizacijos proceso elementų – europeizacijos rezultatų priklausymui nuo ES turimos kompetencijos atitinkamoje srityje. Visgi, siekiant dar labiau įsigilinti į procesus EKP programos valstybėse, turėtų būti įtraukiama ir vidinių faktorių, tokių kaip interesų grupių poveikis ar politinio elito ir viešosios politikos administracijos veiksmai. Kalbant konkrečiai, Ukrainos atveju būtų svarbu iširti kokiais kanalais ir kaip skirtingus interesus turinčios oligarchinės grupės formuoja ar transformuoja šalies eurointegracinę politiką. Moldovos atveju, reikėtų įsigilinti į Moldovos prezidentui V.Voroninui artimo asmenų rato preferencijas ir įtaką formuojant šalies politiką bei iškristalizuoti interesų grupes, kurios priešinasi Moldovos integracijai į ES. Nepripažintoje Padniestrės respublikoje reikėtų išanalizuoti, kaip yra susiję *de facto* prezidento Igorio Smirnovo ir jo sūnų, dalies Ukrainos verslininkų bei Moldovos verslininkų, nesuinteresuotų konflikto išsprendimu, interesai.
2. Magistriniame darbe buvo nagrinėjamas tik vienas iš išorės faktorių – ES kompetencija, tačiau tolesniam šios temos atskleidimui būtų naudinga įsigilinti į tokius su ES institucijomis susijusius išorinius faktorius kaip valstybių narių preferencijos ir iš to plaukiančios iniciatyvos ES darbotvarkei, skirtingų Europos Komisijos generalinių direktoratų bendradarbiavimo-konkurencijos poveikis Europos kaimynystės politikos aiškesniam formavimui. Atskirai galima išskirti būtinybę įvertinti įvairių dvišalių bendradarbiavimų, pavyzdžiui, Moldova-Ukraina, Moldova-Rumunija, Ukraina-Lenkija, Moldova-Lietuva, Ukraina-Lietuva, poveikį EKP programos įgyvendinimo rezultatams.
3. Tolesniems tyrimams galėtų būti pasirinkti tokia atvejai, kur Moldovos pažanga buvo pati silpniausia, pavyzdžiui, žmogaus teisių apsaugos užtikrinimas, žiniasklaidos laisvė, kova su korupcija, teismų reforma ir palankių verslo sąlygų užtikrinimas. O Ukrainos atveju vertėtų giliau išanalizuoti energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektorius, kur vyko aktyvus nacionalinės teisės derinimo su *acquis* procesas.

4. Išanalizavus EKP programos finansavimo instrumentus prieita prie išvados, jog dauguma finansinių instrumentų yra tik pirminėje įgyvendinimo stadijoje. Todėl finansinių lėšų paskirstymo ir koordinavimo klausimas lieka kitų tyrimų analizės objektu.
5. Magistrinis darbas apsiribojo Moldovos ir Ukrainos atvejų analize, tačiau kitų EKP programoje dalyvaujančių valstybių įtraukimas galėtų prisidėti prie gilesnio europeizacijos proceso trečiosiose šalyse supratimo.
6. Galiausiai galima išskirti tris sritis, kurių platesnė analizė taip pat turėtų prisidėti prie gilesnio supratimo, kodėl vienos EKP programos įgyvendinamos geriau, o kitos blogiau. Pirma, reikėtų atkreipti dėmesį į Rusijos veiksnį. Antra, ištirti Moldovos ir Ukrainos veiklą regioninėse organizacijose, kiek tai susiję su EKP programos įgyvendinimo tikslais. Pavyzdžiui, NVS, Juodosios Jūros ekonominio bendradarbiavimo organizacija ar Stabilumo Paktas Pietryčių Europai. Trečia, svarbu atkreipti dėmesį į EKP programą dubliuojančias ar papildančias programas, kurias kuruoja Jungtinės Tautos, Pasaulio Bankas, Tarptautinis Valiutos Fondas, Tarptautinė Migracijos organizacija ar JAV.

Priedai

5.1 lentelė Moldovos, Ukrainos ir ES bendrų susitarimų turinys trejuose sektoriuose Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo rėmuose

PCA Moldova	PCA Ukraina																																																						
PREKYBA																																																							
<p>III dalis Prekyba prekėmis (10-22 str.)</p> <p>IV dalis Nuostatos, liečiančios verslą ir investicijas (23-46 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>I skyrius</i> Darbo sąlygos (23-28 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>II skyrius</i> Sąlygos, susijusios su kompanijų įkūrimu ir operacijomis (29-35 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>III skyrius</i> Paslaugų teikimas tarp sienų (36-39 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>IV skyrius</i> Bendros nuostatos (40-46 str.)</p> <p>V dalis Einamieji mokėjimai ir kapitalas (47 str.)</p> <p>VI dalis konkurencija, intelektualinės ir komercinės nuosavybės apsauga ir įstatyminis bendradarbiavimas (48-50 str.)</p> <p>VII dalis Ekonominis bendradarbiavimas (51-76 str.)</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Pramoninis bendradarbiavimas</td> <td style="width: 50%;">Investicijų skatinimas ir apsauga</td> </tr> <tr> <td>Standartai ir atitikimo patvirtinimai</td> <td>Viešieji pirkimai</td> </tr> <tr> <td>Mokslas ir technologija</td> <td>Kasyba ir žaliava</td> </tr> <tr> <td>Švietimas ir mokymas</td> <td>Regioninė plėtra</td> </tr> <tr> <td>Žemės ūkio sektorius</td> <td>Socialinis bendradarbiavimas</td> </tr> <tr> <td>Energija</td> <td>Turizmas</td> </tr> <tr> <td>Aplinka</td> <td>Smulkios ir vidutinės įmonės</td> </tr> <tr> <td>Transportas</td> <td>Informacija ir komunikacija</td> </tr> <tr> <td>Pašto paslaugos ir telekomunikacija</td> <td>Vartotojų apsauga</td> </tr> <tr> <td>Finansinės paslaugos</td> <td>Muitinė</td> </tr> <tr> <td>Monetarinė politika</td> <td>Statistika</td> </tr> <tr> <td>Pinigų plovimas</td> <td>Ūkis</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Narkotikai</td> </tr> </table> <p>IX dalis Finansinis bendradarbiavimas (78-81 str.)</p>	Pramoninis bendradarbiavimas	Investicijų skatinimas ir apsauga	Standartai ir atitikimo patvirtinimai	Viešieji pirkimai	Mokslas ir technologija	Kasyba ir žaliava	Švietimas ir mokymas	Regioninė plėtra	Žemės ūkio sektorius	Socialinis bendradarbiavimas	Energija	Turizmas	Aplinka	Smulkios ir vidutinės įmonės	Transportas	Informacija ir komunikacija	Pašto paslaugos ir telekomunikacija	Vartotojų apsauga	Finansinės paslaugos	Muitinė	Monetarinė politika	Statistika	Pinigų plovimas	Ūkis	Narkotikai		<p>III dalis Prekyba prekėmis (10-23 str.)</p> <p>IV dalis Nuostatos, liečiančios verslą ir investicijas (24-47 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>I skyrius</i> Darbo sąlygos (24-29 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>II skyrius</i> Sąlygos, susijusios su kompanijų įkūrimu ir operacijomis (30-36 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>III skyrius</i> Paslaugų teikimas tarp sienų (37-40 str.)</p> <p style="padding-left: 20px;"><i>IV skyrius</i> Bendros nuostatos (41-48 str.)</p> <p>V dalis Einamieji mokėjimai ir kapitalas (48 str.)</p> <p>VI dalis konkurencija, intelektualinės ir komercinės nuosavybės apsauga ir įstatyminis bendradarbiavimas (49-51 str.)</p> <p>VII dalis Ekonominis bendradarbiavimas (52-79 str.)</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">Pramoninis bendradarbiavimas</td> <td style="width: 50%;">Investicijų skatinimas ir apsauga</td> </tr> <tr> <td>Standartai ir atitikimo patvirtinimai</td> <td>Viešieji pirkimai</td> </tr> <tr> <td>Mokslas ir technologija</td> <td>Kasyba ir žaliava</td> </tr> <tr> <td>Švietimas ir mokymas</td> <td>Regioninė plėtra</td> </tr> <tr> <td>Žemės ūkio sektorius</td> <td>Socialinis bendradarbiavimas</td> </tr> <tr> <td>Energija</td> <td>Turizmas</td> </tr> <tr> <td>Aplinka</td> <td>Smulkios ir vidutinės įmonės</td> </tr> <tr> <td>Transportas</td> <td>Informacija ir komunikacija</td> </tr> <tr> <td>Pašto paslaugos ir telekomunikacija</td> <td>Vartotojų apsauga</td> </tr> <tr> <td>Finansinės paslaugos</td> <td>Muitinė</td> </tr> <tr> <td>Monetarinė politika</td> <td>Statistika</td> </tr> <tr> <td>Pinigų plovimas</td> <td>Ūkis</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Narkotikai</td> <td style="text-align: center;">Civilinis branduolinis sektorius</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Kosmosas</td> </tr> </table> <p>IX dalis Finansinis bendradarbiavimas (81-84 str.)</p>	Pramoninis bendradarbiavimas	Investicijų skatinimas ir apsauga	Standartai ir atitikimo patvirtinimai	Viešieji pirkimai	Mokslas ir technologija	Kasyba ir žaliava	Švietimas ir mokymas	Regioninė plėtra	Žemės ūkio sektorius	Socialinis bendradarbiavimas	Energija	Turizmas	Aplinka	Smulkios ir vidutinės įmonės	Transportas	Informacija ir komunikacija	Pašto paslaugos ir telekomunikacija	Vartotojų apsauga	Finansinės paslaugos	Muitinė	Monetarinė politika	Statistika	Pinigų plovimas	Ūkis	Narkotikai	Civilinis branduolinis sektorius	Kosmosas	
Pramoninis bendradarbiavimas	Investicijų skatinimas ir apsauga																																																						
Standartai ir atitikimo patvirtinimai	Viešieji pirkimai																																																						
Mokslas ir technologija	Kasyba ir žaliava																																																						
Švietimas ir mokymas	Regioninė plėtra																																																						
Žemės ūkio sektorius	Socialinis bendradarbiavimas																																																						
Energija	Turizmas																																																						
Aplinka	Smulkios ir vidutinės įmonės																																																						
Transportas	Informacija ir komunikacija																																																						
Pašto paslaugos ir telekomunikacija	Vartotojų apsauga																																																						
Finansinės paslaugos	Muitinė																																																						
Monetarinė politika	Statistika																																																						
Pinigų plovimas	Ūkis																																																						
Narkotikai																																																							
Pramoninis bendradarbiavimas	Investicijų skatinimas ir apsauga																																																						
Standartai ir atitikimo patvirtinimai	Viešieji pirkimai																																																						
Mokslas ir technologija	Kasyba ir žaliava																																																						
Švietimas ir mokymas	Regioninė plėtra																																																						
Žemės ūkio sektorius	Socialinis bendradarbiavimas																																																						
Energija	Turizmas																																																						
Aplinka	Smulkios ir vidutinės įmonės																																																						
Transportas	Informacija ir komunikacija																																																						
Pašto paslaugos ir telekomunikacija	Vartotojų apsauga																																																						
Finansinės paslaugos	Muitinė																																																						
Monetarinė politika	Statistika																																																						
Pinigų plovimas	Ūkis																																																						
Narkotikai	Civilinis branduolinis sektorius																																																						
Kosmosas																																																							

LAISVĖS, SAUGUMO IR TEISINGUMO ERDVĖ	
IV dalis Nuostatos, liečiančios verslą ir investicijas (24-46 str.) <i>I skyrius</i> Darbo sąlygos 26 str. Bendradarbiavimo Taryba ištirs bendras pastangas, kontroliuojant nelegalią migraciją, atsižvelgiant į readmisijos principus ir praktiką VII dalis Ekonominis bendradarbiavimas (52-79 str.) 66 str. Pinigų plovimas 76 str. Narkotikai	IV dalis Nuostatos, liečiančios verslą ir investicijas (24-47 str.) <i>I skyrius</i> Darbo sąlygos 27 str. Bendradarbiavimo Taryba ištirs bendras pastangas, kontroliuojant nelegalią migraciją, atsižvelgiant į readmisijos principus ir praktiką VII dalis Ekonominis bendradarbiavimas (52-79 str.) 68 str. Pinigų plovimas 79 str. Narkotikai

Šaltiniai: European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (L/CE/MD). Briuselis: European Commission, 1994. European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (CE/URK). Briuselis: European Commission, 1994.

5.1 A lentelė Moldovos, Ukrainos ir ES bendrų susitarimų turinys trejuose sektoriuose Veiksmų planų rėmuose

Moldova-ES Veiksmų planas	Ukraina-ES Veiksmų planas
EKONOMIKA	
2.3 Ekonominė ir socialinė reforma ir plėtra <ul style="list-style-type: none"> • <i>Gerovės gerinimas</i> • <i>Augimo išlaikymas, viešųjų finansų konsolidavimas ir valstybės skolos klausimo sprendimas</i> • Funkcionuojanti rinkos ekonomika • <i>Regionų ir kaimų plėtra</i> • Užimtumas ir socialinė politika • Tvari plėtra 2.4 Prekyba, rinka ir reguliavimo reforma 2.4.1 Prekių judėjimas <ul style="list-style-type: none"> • Prekybos santykiai (<i>skatinti Moldovos eksporto pajėgumą ir diversifikuoti eksportą</i>) • Muitinė • Standartai, techniniai reguliavimai ir atitikimo patvirtinimas (ES harmonizuota sritis) • Apribojimų eliminavimas ir gerai valdoma administracija (ES neharmonizuota sritis) • Sanitariniai ir fitosanitariniai reikalavimai 2.4.2 Teisė įsisteigti; kompanijų įstatymai ir paslaugos <ul style="list-style-type: none"> • Įsisteigimas ir kompanijų įstatymai • Paslaugos • Finansinės paslaugos 2.4.3 Kapitalo judėjimas ir einamieji mokėjimai	2.2 Ekonominė ir socialinė reforma ir plėtra <ul style="list-style-type: none"> • Funkcionuojanti rinkos ekonomika • Monetarinė, valiutos kursų ir fiskalinė politika • Struktūrinės reformos • Socialinė situacija, užimtumas ir skurdo mažinimas • Regioninė plėtra • Tvari plėtra 2.3 Prekyba, rinka ir reguliavimo reforma 2.3.1 Prekių judėjimas <ul style="list-style-type: none"> • Prekybos santykiai (<i>visiškas PCA įsipareigojimų įgyvendinimas prekybos prekėmis srityje, stojimas į PPO, įgyvendinti būtinas administracines ir makroekonominės reformas, reikalingas laisvos prekybos erdvės sukūrimui</i>) • Muitinė • Standartai, techniniai reguliavimai ir atitikimo patvirtinimas (ES harmonizuota sritis) • Apribojimų eliminavimas ir gerai valdoma administracija (ES neharmonizuota sritis) • Sanitariniai ir fitosanitariniai reikalavimai 2.3.2 Teisė įsisteigti; kompanijų įstatymai ir paslaugos <ul style="list-style-type: none"> • Įsisteigimas ir kompanijų įstatymai • Paslaugos (įtraukiant ir finansines paslaugas) 2.3.3 Kapitalo judėjimas ir einamieji mokėjimai

<p>2.4.4 Asmenų, įtraukiant ir darbuotojus, judėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vienodas migrantų darbuotojų traktavimas • Socialinių apsaugos sistemų koordinavimas <p>Kitos svarbios sritys</p> <table border="1"> <tr> <td>Mokesčiai</td> <td>Konkurencijos politika</td> </tr> <tr> <td>Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės</td> <td>Viešieji pirkimai</td> </tr> <tr> <td>Statistika</td> <td>Finansinė kontrolė</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Įmonių politika</td> </tr> </table>	Mokesčiai	Konkurencijos politika	Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės	Viešieji pirkimai	Statistika	Finansinė kontrolė	Įmonių politika		<p>2.3.4 Asmenų, įtraukiant ir darbuotojus, judėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vienodas migrantų darbuotojų traktavimas • Socialinių apsaugos sistemų koordinavimas <p>2.3.5 Kitos svarbios sritys</p> <table border="1"> <tr> <td>Mokesčiai</td> <td>Konkurencijos politika</td> </tr> <tr> <td>Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės</td> <td>Viešieji pirkimai</td> </tr> <tr> <td>Statistika</td> <td>Finansinė kontrolė</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Įmonių politika</td> </tr> </table>	Mokesčiai	Konkurencijos politika	Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės	Viešieji pirkimai	Statistika	Finansinė kontrolė	Įmonių politika	
Mokesčiai	Konkurencijos politika																
Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės	Viešieji pirkimai																
Statistika	Finansinė kontrolė																
Įmonių politika																	
Mokesčiai	Konkurencijos politika																
Intelektualinės ir pramoninės nuosavybės teisės	Viešieji pirkimai																
Statistika	Finansinė kontrolė																
Įmonių politika																	

LAISVĖS, SAUGUMO ir TEISINGUMO ERDVĖ

<p>2.1 Politinis dialogas ir reformos Bendradarbiavimas BUSP srityje, krizių prevencija ir krizių valdymas</p> <p>2.5 Bendradarbiavimas TVR srityje - Migracija (legali ir nelegali migracija, readmisija, vizos ir prieglobstis) - Sienu valdymas - Kova su organizuotu nusikalstamumu - Narkotikai - Pinigų plovimas ir ekonominiai nusikaltimai - Policijos ir teismų bendradarbiavimas</p>	<p>2.1 Politinis dialogas ir reformos Regioniniai ir tarptautiniai klausimai, bendradarbiavimas BUSP srityje, masinio naikinimo ginklo proliferacija ir nusiginklavimas, krizių prevencija ir krizių valdymas</p> <p>2.4 Bendradarbiavimas TVR srityje Bendradarbiavimas TVR srityje bus vykdomas remiantis ES-Ukrainos Veiksmų planu teisingumo ir vidaus reikalų srityje</p>
--	--

Šaltiniai: European Commission, „EU-Ukraine action plan.“ Briuselis:European Commission, 2005. European Commission, „EU-Moldova action plan.“ Briuselis: European Commission, 2005.

5.1 B 2001 m. ir 2006 m. ES ir Ukrainos Veiksmų plano teisingumo ir vidaus reikalų srityje palyginimas

2001 m.	2006 m.
<p>Sienu kontrolė ir vizos</p> <ul style="list-style-type: none"> - Plėtoti visapusiškai veiksmingą sienos kontrolės sistemą - Padėti Ukrainai įgyvendinti veiksmų programas ir plėtoti valstybinę sienos apsaugos tarnybą ir muitinę laikotarpiu iki 2005 m. - Paremti Ukrainos siekį reformuoti sienos apsaugos karines pajėgas, sukuriant įstatymui paklūstančią agentūrą, veikiančią kaip profesionalią instituciją, atsakingą už sienų valdymą - Paremti veiksmingos sienos kontrolės valdymą, teikiant konsultacijas, finansinę ir ekspertų pagalbą - Intensyvinti ir palengvinti bendradarbiavimą tarp sienų tarp Ukrainos ir ES bei kandidačių - Tęsti dialogą dėl vizų - Tęsti dialogą dėl kovos su nelegalia migracija 	<p>Sienu kontrolė</p> <ul style="list-style-type: none"> - priimti, plėtoti ir įgyvendinti integruotą sienų kontrolės strategiją - stiprinti bendradarbiavimą tarp valstybinių agentūrų, susijusių su sienų kontrole - pagerinti egzistuojančią teisinę bazę ir procedūras integruotoje sienos kontrolės sistemoje, ypač pasienio punktuose - paremti sienų delimitacijos ir demarkacijos procesus - paremti mobilaus pasienio apsaugos vieneto sukūrimą - tęsti paramą pasienio punktų infrastruktūrai - sumažinti šauktinių skaičių pasienio kontrolės tarnyboje - plėtoti personalo apmokymus - plėtoti susitarimus su FRONTEX - tęsti bendradarbiavimą su Moldova EUBAM misijos kontekste - aktyviai dalyvauti trišaliuose ekspertų susitikimuose sienų klausimais tarp Ukrainos, Moldovos ir Europos Komisijos

Ištirti galimybę paremti Ukrainą, siekiant užtikrinti, kad kelionių dokumentai atitiktų tarptautinius standartus bei padėti atpažinti klastotes	Vizos <ul style="list-style-type: none"> - baigti susitarimą dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos - skatinti ES nares taikyti vienodas taisykles konsulatuose, išduodant trumpo laikotarpio visas - sukurti tiesioginį ryšį tarp URM, pasienio punktų, vidaus reikalų ministerijos ir diplomatinių misijų ar konsulatų užsienyje - įgyvendinti sprendimus dėl dokumentų skaičiaus sumažinimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie siekia patekti į Ukrainą
---	---

Sudaryta pagal: European Council, „EU Action plan on Justice and home affairs in Ukraine“, (2003/ C 77/01). Brussels: Official Journal of European Union, 2001. European Commission, „Revised EU-Ukraine Action plan on freedom, security and justice. Challenges and strategic aims“, Brussels: European Commission, 2006.

7.1 lentelė EKP programos finansavimas

EUROPOS KAIMYNYSTĖS POLITIKOS INSTRUMENTAS	2007-2010 m. (mln. eurų)
Tarpreregioninės programos	260,8
Regioninės programos (pietinė EKP dimensija)	343,3
Regioninės programos (rytinė EKP dimensija)	223,5
Bendradarbiavimas tarp sienų	277,1
Gero valdymo ir investavimo kaimynystėje instrumentai	400
Tiesioginės programos pagal šalis (rytinė EKP programos dimensija)	
Rusija	120
Gruzija	120,4
Baltarusija	20
Azerbaidžanas	92
Armėnija	98,4
Moldova (pagrindiniai prioritetai pagal tiesiogines programas)	209,7
<i>Demokratijos plėtra ir geras valdymas</i>	52,4-73,4 mln. eurų (25-35 proc.)
<i>Reguliavimo reformos ir administracinių gebėjimų stiprinimas</i>	31,5-41,9 mln. eurų (15-20 proc.)
<i>Parama skurdo mažinimui ir ekonomikos augimui</i>	83,9-125,8 mln. eurų (40-60 proc.)
Ukraina (pagrindiniai prioritetai pagal tiesiogines programas)	494
<i>Demokratijos plėtra ir geras valdymas</i>	148,2 mln. eurų (30 proc.)
<i>Reguliavimo reformos ir administracinių gebėjimų stiprinimas</i>	148,2 mln. eurų (30 proc.)
<i>Infrastruktūros plėtra</i>	197,6 mln. eurų (40 proc.)

Sudaryta pagal: European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. Funding 2007-2013.“ Brussels: European Commission, 2008., European Commission, „European Neighbourhood and partnership instrument. Republic Ukraine. National Indicative programme 2007-2010.“, Brussels: European Commission, 2008., European Commission, „European Neighbourhood and partnership instrument. Republic Moldova. National Indicative programme 2007-2010.“, Brussels: European Commission, 2008.

7.1 A lentelė Dvynių ir TAIEX projektų įgyvendinimas EKP 2005-2007 m.

Dvynių projektai	2005-2007 m. pradėti/įgyvendinami	2005-2007 m. rengiami	Iš viso
Pietinė EKP dimensija	50	38	88
Rytinė EKP dimensija	15	43	58
Moldova	2	4	6
Ukraina	10	20	30
TAIEX (2006 m. birželis – 2008 m. sausis)	EKP programos dalyvių prašymai	EK Generalinių direktoratų prašymai	Iš viso
	259	88	374
	75 proc.	25 proc.	100 proc.
Pietinė EKP dimensija	45 proc.	40 proc.	
Rytinė EKP dimensija	55 proc.	60 proc.	

Sudaryta pagal: European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Sectoral progress report“ (SEC(2008)403) Brussels: European Commission, 2008.

7.1 B lentelė EKP galimybės dalyvauti ES agentūrose ir programose

Agentūra, programa	Galimybės EKP šalims	Agentūra, programa	Galimybės EKP šalims
I ramtis		II ir III ramsčiai	
OHIM, Vidaus rinkos harmonizacijos biuras	NE	ISS, ES saugumo studijų institutas	TAIP
EFSA, Europos maisto saugos tarnyba	TAIP	EDA, Europos gynybos agentūra	TAIP
ERA, Europos geležinkelių agentūra	TAIP	EUROPOL, ES teisėsaugos organizacija	TAIP
Europos rekonstrukcijos agentūra	NE	EUROJUST, Europos teisinio bendradarbiavimo stiprinimo agentūra	TAIP
FRONTEX, Europos operatyvinio bendradarbiavimo prie išorės sienų valdymo agentūra	TAIP	Pagrindinių teisių ir teisingumo	TAIP tik pagal individualias programas
Prekybos reguliavimo reformų programos, Custom 2013, Fiscals 2013; konkurencingumo ir inovacijų programa	TAIP	Solidarumo ir migracijos srautų valdymo	NE
Žemės ūkio ir kaimo plėtros fondas	NE	Greito reagavimo į krizes programa ES solidarumo fondas	TAIP NE

Šaltinis: European Commission, „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the approach to enable ENP partner countries to participate in Community agencies and Community programmes.“ COM(2006) 724 final. Briuselis: European Commission, 2006.

9.1 lentelė Ukrainos prekyba su ES 2002-2007 m.

Metai	Dalis viso ES importo (proc.)	Dalis viso ES eksporto (proc.)	Dalis viso Ukrainos importo (proc.)	Dalis viso Ukrainos eksporto (proc.)
2002 m.	0,64	0,86	31,97	32,6
2003 m.	0,61	1,01	32,27	32,7
2004 m.	0,7	1,08	32,4	30,22
2005 m.	0,65	1,23	32,93	27,21
2006 m.	0,65	1,53	42,65	25,57
2007 m. sausis-kovas	0,72	1,59	-	-

9.1 A lentelė Ukrainos eksporto ir importo struktūra pagal prekes 2006 m.

ES importas iš Ukrainos		ES eksportas į Ukrainą	
Prekės	Viso importo dalis (proc.)	Prekės	Viso eksporto dalis (proc.)
Geležis ir plienas	29,5	Neelektrinės mašinos	16,2
Žemės ūkio produkcija	13,1	Chemikalai	14,3
Energija	9,9	Transporto įranga	12,8
Chemikalai	8,6	Biurų/telekomunikacijų įranga	11,9
Tekstilė ir drabužiai	5,4	Tekstilė ir rūbai	5,6

9.1 B lentelė Moldovos prekyba su ES 2002-2008 m.

Metai	Dalis viso ES importo (proc.)	Dalis viso ES eksporto (proc.)	Dalis viso Moldovos importo (proc.)	Dalis viso Moldovos eksporto (proc.)
2002 m.	0,03	0,06	34,46	26,6
2003 m.	0,04	0,07	36,12	26,71
2004 m.	0,04	0,08	32,92	30,15
2005 m.	0,03	0,08	32,92	27,42
2006 m.	0,03	0,07	34,39	38,48
2007 m. sausis-kovas	0,04	0,07	-	-
2007 m.	-	-	45,6	50,6
2008 m. sausis-vasaris	-	-	43,4	53,1

9.1 C lentelė Moldovos eksporto ir importo struktūra pagal prekes 2006 m.

ES importas iš Moldovos		ES eksportas į Moldovą	
Prekės	Viso importo dalis (proc.)	Prekės	Viso eksporto dalis (proc.)
Tekstilė ir drabužiai	35,9	Tekstilė ir rūbai	16,4
Žemės ūkio produkcija	18,5	Neelektrinės mašinos	12,4
Transporto įranga	11,2	Žemės ūkio produkcija	12,3
Geležis ir plienas	8,5	Transporto įranga	11,2
Neelektrinės mašinos	0,8	Chemikalai	10,6

Sudaryta pagal: „Eurostat“, Moldovos Nacionalinis statistikos biuras ir Ukrainos Statistikos komitetas

11.1 lentelė Moldovos progreso trejose srityse vertinimas 2004-2007 m.

Sritis	2004	2005	2006 I ketv.	2006 II ketv.	2006 III ketv.	2006 IV ketv.	2007 I ketv.	2007 II ketv.	2007 III ketv.	2007 IV ketv.
Padniestrės konfliktas										
5+2 derybos	-	-	-1	-1	0	0	0	-1	0	0
Moldovos-Ukrainos sienos monitoringas	-	-0,4*	+2	+2	+2	+2	+2	+2	+2	+2
Migracija										
Įstatymų derinimas su ES standartais migracijos srityje	-	-	+0,5	0	0	+0,5	+1	+0,5	+1	+1
Užsienio prekyba										
Prekybos režimas su ES	+1**	0**	+1	+0,5	0	+1	+1	+1	+1	+1,5
Eksporto skatinimas	-	-	-	-	-	-	-0,5	0	+0,5	+0,5
Muitinė	-	-	-	-	-	-	+1	+1	+0,5	+1
Sanitariniai ir fitosanitariniai standartai	-	-	-	-	-	-	+0,5	+0,5	+0,5	+0,5

*įvertintas bendradarbiavimo su kaimyninėmis valstybėmis lygis 2005 m.

** įvertinta Moldovos eksporto ir importo į ES šalis dalis visoje Moldovos eksporto ir importo struktūroje Sudaryta pagal: visuomeninių organizacijų ADEPT ir „Expert-grup“ rengiamos ataskaitos apie Moldovos-ES veiksmų plano įgyvendinimą „Euromonitor“. Vertinimo skalė: -2 didelis regresas, -1 nuosaikus regresas, 0 jokių pokyčių, +1 nuosaikus progresas, +2 didelis progresas. Europos Komisijos 2006 m. gruodžio 4 d. pateikta EKP valstybių vertinimą. (COM(2006)726 final).

11.1 A lentelė Europos Komisijos Moldovos ir Ukrainos progreso, įgyvendinant EKP programą, vertinimas 2006-2008 m.

Sritis	EK įvertinimas 2006 m. gruodį	EK vertinimas 2008 m. balandį		EK vertinimas 2006 m. gruodį	EK įvertinimas 2008 m. balandį
	Moldova	Moldova		Ukraina	Ukraina
Padniestrės konfliktas					
5+2 derybos	Some progress	Closed cooperation with EU	Konfliktų prevencija ir krizių valdymas	Good	Good progress. Positive cooperation with EUBAM
EUBAM	Good progress	Substantial progress. Positive cooperation with EUBAM			
Migracija			Migracija		
Įstatymų derinimas su <i>acquis</i> migracijos srityje	Progress, but implementation lags behind	Substantial progress		-	One of the main achievements

Užsienio prekyba			Užsienio prekyba		
Prekybos režimas su ES	Made progress	Substantial progress (gerinant institucinę sistemą ir procedūras, kontroliuojant ir išduodant produktų kilmės dokumentus)	Derybos dėl laisvos prekybos zonos	Some	Significant progress (derybos dėl PPO)Pradėtos derybos dėl laisvos prekybos zonos (one of the main achievements)

Sudaryta pagal: Europos Komisijos 2006 m. gruodžio 4 d. pateiktą EKP valstybių vertinimą. (COM(2006)726 final) ir 2008 m. balandžio 3 d. Pateiktą EKP valstybių vertinimą (SEC(2008)399 final ir SEC(2008)402)

11.1 B lentelė Ukrainos progreso vertinimas ekonomikos srityje 2005-2006 m.

Sritis	ES vertinimas	Ukrainos vyriausybės vertinimas	Razumkovo centro ekspertų vertinimas
Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimu prisiimtų įsipareigojimų dėl prekybos prekėmis įgyvendinimas	Significant	Significant	-
Rengimasis narystei PPO	Significant	Significant	Significant
- Muitinės įstatymų parengimas ir įgyvendinimas pagal tarptautinius ir ES standartus - Muitinės tarnybos darbo gerinimas; muitinės procedūrų modernizavimas ir supaprastinimas	Some	Significant	-
Ukrainos derinimasis su reguliacine ir administracine praktika, rengiantis dalyvauti ES vidaus rinkoje pasirinktuose pramonės sektoriuose (ES harmonizuota sritis)	Significant	Significant	Significant
Prekių judėjimo supaprastinimas, kiekybinių apribojimų mažinimas, laipsninis importo licencijų ir progresyvus naujų diskriminacinių priemonių pašalinimas (ES neharmonizuota sritis)	Some	Reasonable	Some
Sanitarinio ir fitosanitarinio sektoriaus reforma	Some	Some	Considerable
Apribojimų paslaugų teikimui tarp Ukrainos ir ES laipsninis mažinimas	Significant	Some	-

Šaltinis: National security and defence, "Assessments of the Ukraine-EU action plan implementation in 2005-2006". No. 5 (89). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2007, 17.

11.1 C lentelė Ukrainos teisės derinimo su *acquis* rezultatai 2004 metais

Sektorius	Ukrainos įstatymų skaičius			
	Suderinta	Didžia dalimi suderinta	Derinimas vyksta	Nesuderinta
Prekybos ir produktų reguliavimas				
Muitinė	-	1	4	-
Techniniai standartai	-	-	11	3
Maisto saugumas	8	3	24	2
Netiesioginiai mokesčiai	-	4	4	-
Paslaugų sektoriaus reguliavimas				
Bankininkystė	2	2	2	-
Finansų rinka ir draudimas	-	1	14	-
Transportas	4	10	13	-
Branduolinė energija	3	3	-	-
Ekonomikos valdymas				
Konkurencija ir bankrotas	1	10	-	1
Viešieji pirkimai	-	5	-	1
Intelektualinės nuosavybės apsauga	5	9	-	6
Mokesčiai	-	1	1	4
Civilinis kodeksas	-	-	6	-
Vartotojų apsauga	-	-	9	4
Darbo apsauga	2	7	9	10
Aplinkosauga	1	6	16	2
Iš viso:	26	62	113	33

Paaškinimas: suderinta – įstatymas labai panašus į ES *acquis*, didžia dalimi suderinta – pagrindiniai elementai yra nacionalinėje teisėje ir panašūs į ES, derinimas vyksta – pirmi žingsniai įgyvendinant arba įstatymo projekto parengimas, nesuderinta – įstatymų kūrimas yra ankstyvoje fazėje. Šaltinis: CEPS, IFW ir ICPS, „The prospect of deep free trade between the European Union and Ukraine.“ Brussels: Center for European policy studies, 2006, 53.

11.1 D Ukrainos įstatymų su *acquis* derinimas 2005-2007 m.

Sritis	Priimtų priemonių skaičius		
	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Politiniai kriterijai, numatyti VP ir Nacionalinėje integracijos į ES programoje			
Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė	79	56	44
Užsienio, saugumo ir gynybos politika	39	30	20
Demokratija ir žmogaus teisių užtikrinimas	74	40	38
Ekonominiai kriterijai, numatyti VP ir Nacionalinėje integracijos į ES programoje	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Funkcionuojanti rinkos ekonomika	25	21	20
Konkurencingumo taisyklių užtikrinimas	3	2	5
Sanitarinių ir fitosanitarinių sąlygų užtikrinimas	14	9	4
Techninės taisyklės ir standartai	12	17	13
Laisvo prekių judėjimo užtikrinimas	11	5	2
Muitinės įstatymas	11	8	4
Energetika	38	25	28
Transportas	22	24	11

Sudaryta pagal: Ukrainos-Europos politikos ir teisinių patarimų centro Ukrainos įstatymų derinimo su *acquis* informacinės sistemos duomenų bazę. <http://mis.ueplac.kiev.ua/en/programme/>

12.1 lentelė Jungtinių Tautų Žmogaus socialinės raidos indeksas 2007/2008 (iš viso 177 valstybės)

Užimta vieta	Valstybė	Vertinimų vidurkis	Švietimo indeksas	BVP indeksas	Gyvenimo trukmės indeksas
76.	Ukraina	0,78	0,93	0,68	0,67
111.	Moldova	0,70	0,69	0,73	0,68

12.1 A lentelė Konkurencingumo indeksas 2007-2008 m. (iš viso 125 valstybės)

Vertinimas susideda iš devynių komponentų, iš kurių užsienio prekybos įvertinimui svarbiausi septyni.

	Ukraina	Moldova
	Užimta vieta	
Bendrai užimta vieta	79	109
Gerai funkcionuojančios viešosios institucijos	104	114
Atitinkama infrastruktūra	69	124
Stabili makroekonominė darbotvarkė	74	79
Efektyvi rinka	80	105
Gebėjimas pasinaudoti technologiniai laimėjimais	90	74
Lengvumas sukurti verslą	76	109
Inovacijos	78	131

12.1 B lentelė Ekonominės laisvės indeksas (157 valstybės)

Ekonominės laisvės įvertinimui naudojama dešimt rodiklių

	Ukraina	Moldova
	Vertinimas (proc.)	
Bendrai užimta vieta	125	81
Verslo laisvė	54	70
Prekybos laisvė	72,2	74,4
Fiskalinė laisvė	89,1	90,4
Laisvė nuo valdžios	61,9	71,7
Monetarinė laisvė	68,4	68
Investavimo laisvė	30	30
Finansinė laisvė	50	50
Nuosavybės teisės	30	50
Laisvė nuo korupcijos	26	29
Darbo jėgos laisvė	51,8	61,2

Vertinimų reikšmės: 80-100 proc. – laisva, 70-79,9 proc. – labiau laisva, 60-69,9 proc. – vidutiniškai laisva, 50-59,9 proc. – labiau nelaisva, 0-49,9 proc. – represija.

12.1 C lentelė „Doing business 2007“ reitingas (175 valstybės)

Sąlygų verslui įvertinimas vykdomas naudojant dešimt rodiklių

	Ukraina	Moldova
	Užimta vieta	
Bendrai užimta vieta	128	92
Verslo pradėjimas	101	81
Susitvarkymas su licencijomis	107	153
Atleidimas ir priėmimas į darbą	107	93
Nuosavybės registravimas	133	46
Kredito gavimas	65	97

Investuotojų apsauga	142	98
Mokesčių mokėjimas	174	111
Prekyba tarp sienų	106	122
Sutartyje numatytų terminų laikymasis	26	17
Verslo uždarymas	139	82

12.1 D lentelė „Doing business 2007“ prekybos tarp sienų rodiklio išskleidimas

Prekyba tarp sienų	Ukraina	Moldova
Eksportui reikalingų dokumentų skaičius	6	7
Eksportui reikalingas laikas (dienomis)	33	33
Eksporto kaina (USD už konteinerį)	1009	1185
Importui reikalingų dokumentų skaičius	10	7
Importui reikalingas laikas (dienomis)	46	35
Importo kaina (USD už konteinerį)	1025	1285

Šaltiniai: National security and defence, “Participating of Ukraine in regional trade agreement: benefits and challenges”. No. 7 (91). Kijevas: Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov, 2007, 47-49; <http://hdrundp.org>; <http://www.weforum.org>; <http://heritage.org>; <http://www.doingbusiness.org>

13.1 lentelė ES ir EKP šalių santykiai migracijos politikos srityje

	Derybos dėl supaprastinto vizų režimo (VR) ir readmisijos susitarimų (RS)		Pasirašyti susitarimai	Įvedė bevizį režimą ES piliečiams
Moldova	Pradėtos	Baigtos	2007 m. spalio 9 d. (Įsigaliojo 2008 m. sausį)	Planuota 2005 m. vasarį, tačiau sprendimas priimtas tik 2006 m. gegužę. Galioja nuo 2007 m. sausio 1 d.
RS	2007 m. vasaris	2007 m. spalio		
VR	2007 m. vasaris	2007 m. spalio		
Ukraina	Pradėtos	Baigtos	2007 m. birželio 18 d. (Įsigaliojo 2008 m. sausį*)	2005 m. gegužę
RS	2002 m. rugpjūtis	2006 m. spalio		
VR	2005 m. lapkritis	2006 m. spalio		

Sudaryta E.G. *Dalį informacijos galima rasti*: Florian Trauner ir Imke Kruse, „EC Visa facilitation and readmission agreements: implementing a new EU security approach in the neighbourhood“ CEPS Working documents, no. 290. Brussels: Center for European policy studies, 2008, 13.*Susitarime dėl readmisijos numatytas dviejų metų pereinamasis laikotarpis.

13.1 A Moldovos ir Ukrainos pasirašyti tarptautiniai susitarimai migracijos srityje

	Ukraina	Moldova
Ženevos Konvencija dėl pabėgėlio statuso (1951 m.) ir Niujorko protokolas (1967 m.)	2002 m. birželio 10 d. ir Niujorko protokolas 2002 m. balandžio 4 d.	2002 m. sausio 31 d.
Palermo Konvencija prieš transnacionalinį organizuotą nusikalstamumą	2004 m. gegužės 21 d.	2005 m. rugsėjo 16 d.
JT Konvencija dėl darbo migrantų ir jų šeimos narių apsaugos	Nedalyvauja	Nedalyvauja
1951 m. Europos žmogaus teisių konvencija	Neratifikuota	Ratifikuota 1997 m.
Neprivalomas protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais	2004 m.	2005 m.

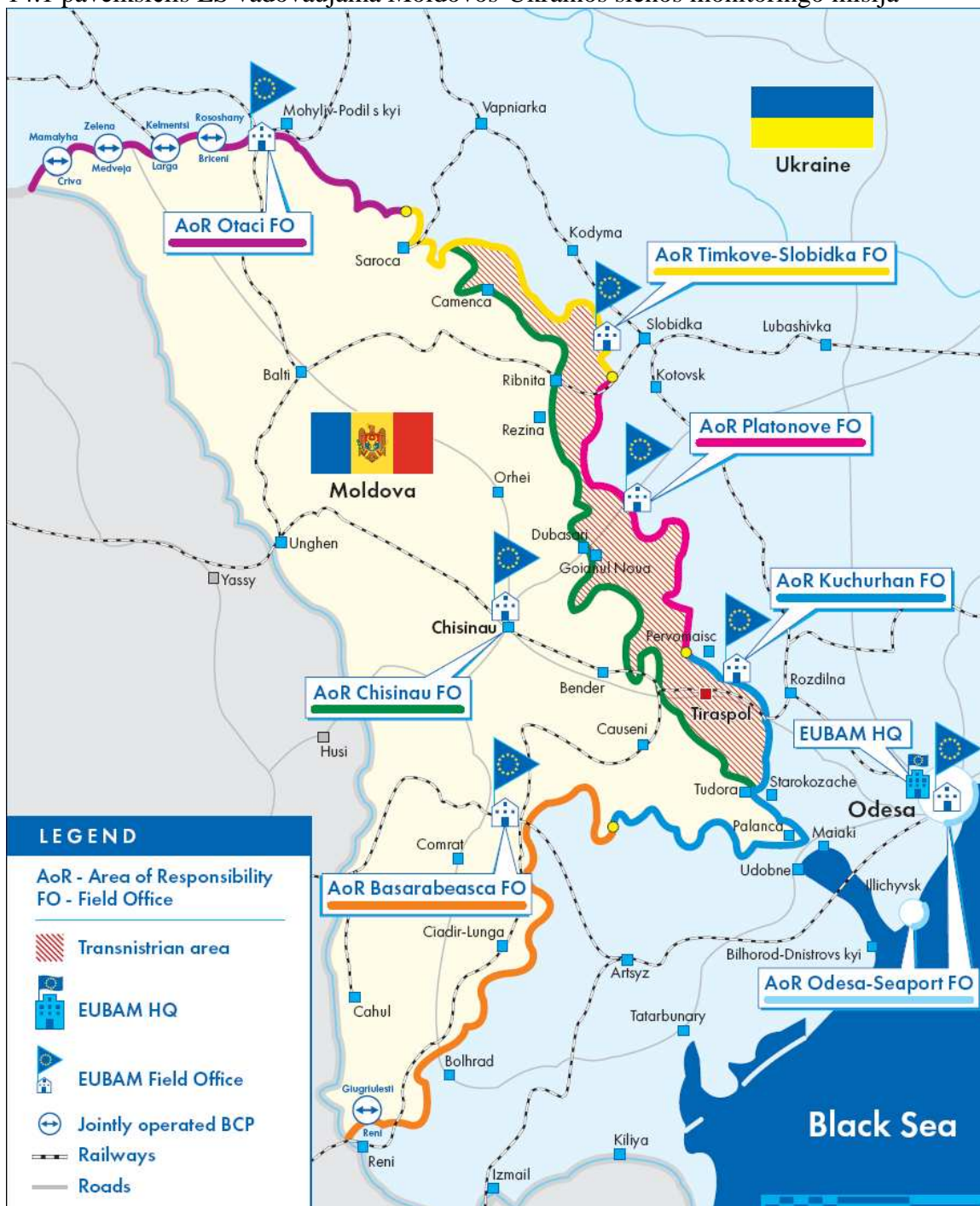
Sudaryta pagal: Marta Jaroszewicz ir Leszek Szerepka, „Migration challenges in the European Union Eastern Neighbourhood“, Center for Eastern studies, Varšuva, 2007, 61. Nicole Wichmann, „The Intersection between Justice and Home affairs and the European Neighbourhood policy: taking stock of the logic, objectives and practices.“ Center for European policy studies, Working Document no. 275, 2007, 26-27.

13.1 B lentelė Moldovos ir Ukrainos bendrai su ES vykdomos programos TVR srityje

Programa	Kurioms šalims taikoma	Laikotarpis	Atsakingas
Prašančių prieglobsčio ir priverstinių migrantų apsauga	Baltarusija, Moldova, Ukraina ir Rusija	2005 m. gruodis – 2008 m. gruodis	EuropeAid. Bendradarbiaujama su Europos Taryba pabėgėlių ir tremtinių klausimais
Eliminuoti prekybą žmonėmis iš darbo migracijos iš Moldovos ir Ukrainos	Moldova ir Ukraina	2006 m. lapkritis – 2008 m. spalio	EuropeAid. Partneriai: ILO ir ICMPD
Kova su prekyba žmonėmis Moldovoje ir Ukrainoje	Moldova ir Ukraina	2007 m. sausis – 2008 m. gruodis	EuropeAid. Partneris: IOM
Migracijos politikos stiprinimas Moldovoje (MIGRAMOL)	Moldova	2006 m. birželis – 2008 m. gegužė	Europos Komisijos delegacija Kijeve. Partneris: IOM
Migracijos politikos gerinimas Užkarpatėje	Ukraina	2004 m. birželis – 2008 m. birželis	Teisingumo ir vidaus reikalų generalinis direktoratas ir EuropeAid. Partneris: Osterreichische Caritaszentrale
Ukrainos vyriausybės ir pilietinės visuomenės gebėjimų stiprinimas pabėgėlių ir apsaugos srityje	Ukraina	2007 m. sausis – 2008 m. gruodis	EuropeAid. Partneris: Dansk Flygtningehjaelp
Pajėgumų stiprinimas valdant migracijos politiką	Ukraina	2005 m. kovas – 2007 m. gruodis	Europos Komisijos delegacija Kijeve. Partneris: IOM

Šaltinis: European Commission, „Communication on applying the global approach to migration to the Eastern and South-Eastern regions neighbouring the European Union.“ COM (2007) 247 final, Brussels. Santrumpos: UNHCR – Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba, IOM – Tarptautinė migracijos organizacija, ILO – Tarptautinė darbo organizacija, ICMPD – Tarptautinis migracijos politikos plėtros centras, UNDP – Jungtinių Tautų vystymo programa.

14.1 paveikslėlis ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringingo misija

Šaltinis: EUBAM, "Annual report." Odesa:EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].

15.1 lentelė Europeizacijos rezultatai trejose viešosios politikos srityse

POLITIKA I (ES reikalavimų, prieš įvedant naujus prekybos režimus, įgyvendinimas)		
	ES rekomendacijų perkėlimas	ES rekomendacijų įgyvendinimas
Politikos turinio pokyčiai	<ul style="list-style-type: none"> MOLDOVA: naujo viešųjų pirkimų įstatymo priėmimas 	<ul style="list-style-type: none"> MOLDOVA: internetinio portalo, teikiančio informaciją apie viešuosius pirkimus, atidarymas
Instituciniai pokyčiai		<ul style="list-style-type: none"> MOLDOVA: Kokybės sertifikatų išdavimas perėjo iš Pramonės Rūmų į Moldovos muitinės tarnybos kompetenciją. Sukurta Padniestrės įmonių registravimo sistema UKRAINA: 2005 m. gruodį ES Ukrainai suteikė rinkos ekonomikos statusą. Oficialios derybos dėl laisvos prekybos zonos sukūrimo prasidėjo 2008 m. vasario 18 d., kai vasario 5 d. Ukraina baigė derybas dėl stojimo į Pasaulio Prekybos Organizaciją
POLITIKA II (Migracija. Susitarimai dėl supaprastinto vizų režimo ir readmisijos)		
	ES rekomendacijų perkėlimas	ES rekomendacijų įgyvendinimas
Politikos turinio pokyčiai		<ul style="list-style-type: none"> MOLDOVA IR UKRAINA: Nei Moldova, nei Ukraina nėra sudariusios susitarimų dėl readmisijos su kitomis valstybėmis. Supaprastintas vizų išdavimas taikomas tik trumpalaikėms vizoms, o bevizio režimo taikymas išlieka ilgalaikiu prioritetu
Instituciniai pokyčiai		<ul style="list-style-type: none"> UKRAINA Nuo 2008 m. sausio šauktiniai nebekviečiami tarnauti sienos apsaugos tarnyboje ir įdiegiama nauja rekrutavimo sistema.
POLITIKA III (ES vadovaujama Moldovos-Ukrainos sienos monitoringo misija)		
	ES rekomendacijų perkėlimas	ES rekomendacijų įgyvendinimas
Politikos turinio pokyčiai		<ul style="list-style-type: none"> MOLDOVA IR UKRAINA: Misijai išskirti tikslai apsiriboja techninės ir ekspertinės paramos teikimu
Instituciniai pokyčiai		

Sudaryta E.G.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Dokumentai

1. European Commission, „Communication from the Commission to the Parliament and the Council. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007.” (COM(2008)164). Brussels, European Commission, 2008.
2. European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Sectoral progress report“ (SEC(2008)403) Brussels: European Commission, 2008.
3. European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Ukraine“ (SEC(2008)402) Brussels: European Commission, 2008.
4. European Commission, „Accompanying the Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Implementation of the European Neighbourhood policy in 2007. Progress report Moldova“ (SEC(2008) 399) Brussels: European Commission, 2008.
5. European Commission, „Communication from the Commission. A strong European Neighbourhood policy.“. COM (2007) 774 final, Brussels.
6. European Commission, „Communication on applying the global approach to migration to the Eastern and South-Eastern regions neighbouring the European Union.“ COM (2007) 247 final, Brussels.
7. European Commission, „Communication from the to the Council and the European Parliament on the approach to enable ENP partner countries to participate in agencies and Community programmes.” COM(2006) 724 final. Briuselis: European Commission, 2006.
8. European Commission, „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European neighbourhood policy. ENP Progress report. Ukraine“ SEC(2006) 1505/2. Brussels: European Commission, 2006.
9. European Commission, „Communication on thematic programme for the cooperation with partner countries in areas of migration and asylum“. COM (2006) 26 final, Brussels.
10. European Commission, „Revised EU-Ukraine Action plan on freedom, security and justice. Challenges and strategic aims“, Brussels: European Commission, 2006. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_jls-rev_en.pdf [Žiūrėta 2008 04 15].

11. European Commission, „EU-Ukraine action plan.“ Briuselis:European Commission, 2005. <<http://delukr.cec.eu.int/files/Action%20Plan%20Text-final-website.pdf>> [Žiūrėta 2008 04 15]
12. European Commission, „EU-Moldova action plan.“ Briuselis: European Commission, 2005. <[http://www.europa.eu.int/The EU's relations with Moldova - Overview.htm](http://www.europa.eu.int/The%20EU's%20relations%20with%20Moldova%20-%20Overview.htm)> [Žiūrėta 2008 04 15].
13. European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (L/CE/MD). Briuselis: European Commission, 1994. <[www.europa.eu.int/The EU's relations with Moldova - Overview.htm](http://www.europa.eu.int/The%20EU's%20relations%20with%20Moldova%20-%20Overview.htm)> [Žiūrėta 2008 01 06].
14. European Commission, „Partnership and Cooperation Agreement.“ (CE/URK). Briuselis: European Commission, 1994. <[www.europa.eu.int/The EU's relations with Ukraine - Overview.htm](http://www.europa.eu.int/The%20EU's%20relations%20with%20Ukraine%20-%20Overview.htm)> [Žiūrėta 2008 01 06].
15. European Commission, „European Neighbourhood and partnership instrument. Republic Ukraine. National Indicative programme 2007-2010.“, Brussels: European Commission, 2008. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
16. European Commission, „European Neighbourhood and partnership instrument. Republic Moldova. National Indicative programme 2007-2010.“, Brussels: European Commission, 2008. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
17. European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. ENPI Eastern regional indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
18. European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. ENPI Interregional programme. Strategy paper 2007-2013 and Indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
19. European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. Cross-border Cooperation. Strategy paper 2007-2013. Indicative programme 2007-2010.“, 2007. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
20. European Commission, „The European Neighbourhood policy – how the EU is making a difference in partner countries.“ Memo/07/548. Brussels: European Commission, 2007.
21. European Commission, „Joint evaluation report EU-Ukraine Action plan.“ Brussels,Kyiv, 2008. <<http://www.delukr.ec.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 04 16].
22. European Council, „Presidency conclusions.“ Briuselis: European Council, 2000. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2007 03 20].
23. The Council of the European Union, „Council regulation introducing autonomous trade preferences for the Republic of Moldova and amending Regulation No. 980/2005 and Commission Decision 2005/924/EC.“ (No.55/2008). Brussels: Official Journal of the European Union, 2008.

24. European Council, „European Council Common strategy on Ukraine.” Briuselis: European Council, 1999. <<http://www.kmu.gov.ua>> [Žiūrėta 2008 01 05].
25. European Council, „EU Action plan on Justice and home affairs in Ukraine“, (2003/ C 77/01). Brussels: Official Journal of European Union, 2001.
26. EUBAM, „Annual report.” Odesa:EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].
27. EUBAM, „Summary of the reports to the fifth EUBAM advisory board meeting.“ Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].
28. Foreign ministry of Moldova, „EU-Moldova Action Plan implementation. February 2005 - February 2008.” Chisinau:Foreign ministry of Moldova, 2008.
29. PCRM, „New program of the party”, Chisinau: PCRM, 2008. <<http://www.pcrm.md/en/new-program.php>> [Žiūrėta 2008 05 01].
30. Державний департамент з питань адаптації законодавства, „Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*.” Київ: Професіонал, 2007

Analitiniai leidiniai

1. Frank Schimmelfennig ir Ulrich Sedelmeier, *The Europeanization of Central and Eastern Europe*. London: Cornell, 2005.
2. Simon Bulmer ir Christian Lequesne, *The member states of the European Union*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2005.
3. Barbara Brink, „Europeanisation: New Research Agendas, P.Graziano ir M.P.Vink (sud.) Book Review.“ *Journal of Common Market Studies*, Volume 46, Number 2., 2008, 477.
4. Ramūnas Vilpišauskas, „Regioninė integracija: Baltijos šalių bendradarbiavimas integracijos į Europos Sąjungą kontekste.“ Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2000.
5. Claudio M. Radaelli, „Europeanisation: solution or problem.” European Integration online papers Vol. 8, 2004. <<http://eiop.or.at/eiop>> [Žiūrėta 2007 03 18].
6. Kevin Featherstone ir Claudio M. Radaelli (sud.), *The politics of europeanization*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
7. Maria G. Cowles, James Caporaso ir Thomas Risse (sud.), *Europeanization and domestic change*. London: Cornell University Press, 2001.
8. Christoph Knill, *The Europeanisation of national administrations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
9. Andrienne Heritier et al., *Differential Europe. The European Union impact on national policy-making*. New York: Rowman and Littlefield, 2001.

10. Mariely Lopez-Santana, „The domestic implications of European soft law: framing and transmitting change in employment policy“ *Journal of European Public Policy*, 13(4), 2006, 481-499.
11. Christoph Knill ir Dirk Lehmkuhl, „How Europe matters. Different mechanisms of europeanisation.“ *European Integration online papers* Vol. 3, 1999. <<http://eiop.or.at/eiop>> [Žiūrėta 2007 05 07].
12. James A. Caporaso ir Joerg Wittenbrinck, „The new modes of governance and political authority in Europe.“ *Journal of European Public Policy*, 13(4), 2006.
13. TSPMI tyrėjų grupė, vadovaujama Vitalio Nakrošio, „Lietuvos dalyvavimo Europos Sąjungos atvirojo koordinavimo metodo procesuose įtakos viešajam administravimui ir viešajai politikai vertinimas.“ Vilnius. <<http://www.euro.lt>> [Žiūrėta 2007 04 19].
14. Klaudijus Maniokas, *Europos Sąjungos plėtra ir europeizacija. Vidurio ir Rytų Europos valstybių jungimasis į Europos Sąjungą*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
15. Heather Grabbe, *EU transformative power. Europeanization through conditionality in Central and Eastern Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
16. Judith Kelley, „New wine in old wineskins: promoting political reforms through the new European Neighbourhood policy.“ *Journal of Common Market Studies*, Volume 44, number 1, 2006.
17. Heather Grabbe, „How the EU should help its neighbours.“ *Center for European reform Policy brief*, 25, 2004. <http://www.cer.org.uk/pdf/policybrief_eu_neighbours.pdf> [Žiūrėta 2007 04 28].
18. Klaudijus Maniokas, *Lietuviškosios gerosios praktikos perdavimo prielaidos ir ribos: europeizacijos nuotykių už Vidurio ir Rytų Europos ribų*. „Politologijai“ rengiamo straipsnio neredaguotas variantas, 2007.
19. Klaudijus Maniokas, Ramūnas Vilpišauskas, Darius Žeruolis (red.), *Lietuvos kelias į Europos Sąjungą: Europos susivienijimas ir Lietuvos derybos dėl narystės Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas, 2004.
20. Kolektyvinė monografija, „Ukraina po oranžinės revoliucijos. Vidaus ir užsienio politikos tendencijos.“ Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2007.
21. Jeremy Richardson, *European Union. Power and policy making*. 2 leidimas. London: Routledge, 2001.
22. Helen Wallace ir William Wallace, *Policy-making in the European Union*, 4 leidimas. Oxford: Oxford University Press, 2000.

23. Sebastian Kurpas, Caroline Gron ir Piotr Maciej Kaczynski, „The European Union Commission after Enlargement: does more add up to less?” CEPS Special report, 2008. <<http://www.ceps.be>> [Žiūrėta 2008 04 01].
24. Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema*. 2 leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2006.
25. Michael Emerson, „*Andora and the European Union*.” Brussels: Centre for European Policy Studies, 2007.
26. Oxana Gutu, „Moldova’s convergence with the *acquis*. A pro-growth and pro-integration strategy.“ CEPS Working document No. 238. Briuselis: Center for European policy studies, 2006.
27. CEPS, IFW ir ICPS, „The prospect of deep free trade between the European Union and Ukraine.“ Brussels: Center for European policy studies, 2006.
28. European Council, „The Hague programme – ten priorities for the next five years.” Briuselis: European Council, 2007. <http://ec.europa.eu/justice_home/news/information_dossiers/the_hague_priorities/doc/04_schenen_en.pdf> Žiūrėta [2007 12 04].
29. ECORYS ir CASE, „Trade sustainability impact assessment for the FTA between EU and Ukraine within the Enhanced Agreement.“ TRADE06/D01, Rotterdam, 2007.
30. William Wallace, „Looking after the neighbourhood: responsibilities for the EU-25.” London, 2003. <<http://www.lse.ac.uk>> Žiūrėta [2008 05 10].
31. Nicole Wichmann, „The Intersection between justice and home affairs and European Neighbourhood policy: taking stock of the logic, objectives and practices“ CEPS Working document no. 275, 2007.
32. EUBAM, „Background note on the Mission.” Odesa: EUBAM, 2007. <<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].
33. Marco Overhaus, W. Maull ir Sebastian Harnisch, „Foreign policy in dialogue. The New neighbourhood policy of the European Union.” Trier: University of Trier, 2006.
34. European Commission, „The common foreign and security policy: introduction.” Briuselis: European Commission, 2007. <<http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r00001.htm>> [Žiūrėta 2008 01 02].
35. Didier Bigo, Sergio Carrera ir Elspeth Guild, „What future for the Area of freedom, security and justice?“ Policy brief, no.156. Brussels: Center for European policy studies, 2008.
36. Ounia Doukoure ir Helen Oger, „The ES external migration policy: the case of the MENA countries.“ Research report. CARIM-RP 2007/06. Florence: European university institute, 2007.

37. Florian Trauner ir Imke Kruse, „EC Visa facilitation and readmission agreements: implementing a new EU security approach in the neighbourhood“ CEPS Working documents, no. 290. Brussels: Center for European policy studies, 2008.
38. European Council, „EU Security policy and the role of the European Commission.” Briuselis: European Council, 2007. <http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/fin/index.htm> [Žiūrėta 2008 01 05].
39. Alvaro de Vasconcelos ir Gianni Bonvicini, „Working paper: from boundary to borderland: transforming the meaning of borders in Europe through the European neighbourhood policy.” Project-No. 513416, Italy: Istituto affair Internazionali, 2005.
40. Marta Jaroszewicz ir Leszek Szerepka, „Migration challenges in the European Union Eastern Neighbourhood“, Center for Eastern studies, Varšuva, 2007.
41. ADEPT ir „Expert group“, „Realizarea Planului de Actiuni UE-Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008)“. Chisinau: ADEPT, Expert-group, 2008, 24.
42. Sergiu Buscaneanu, „How far is the European Neighbourhood policy a substantial offer for Moldova.” Leeds, 2006. < <http://www.e-democracy.md/files/enp-moldova.pdf>> [Žiūrėta 2008 05 10].
43. European Commission, „European Neighbourhood and Partnership Instrument. Funding 2007-2013.“, Brussels: European Commission, 2008. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
44. European Commission, „The EU’s relations with its neighbours. A survey of attitudes in the European Union.“ Special Eurobarometer 285. Brussels: European Commission, 2007.

Naujienu agentūrų ir žiniasklaidos pranešimai

1. Forum, „Ukraine and EU to simplify visa regime.“ Kiev: Forum, 2008. <<http://en.for-ua.com/news/2008/02/27/123524.html>> [Žiūrėta 2008 02 27].
2. Themoscwotimes, „EU meets to discuss neighbourhood policy.” Moscow: Themoscwotimes, 2007. <<http://www.themoscwotimes.com>> [Žiūrėta 2008 05 02].
3. Press office of CMU, „Yulia Tymoshenko: in the government program eurointegration is a priority of not only foreign but of home policy as well.” Kiev: Press office of CMU, 2008.
4. Ольга Павлова, “Молдова на пороге нового этапа развития отношений с ЕС.” *Независимая Молдова*, 2008 m. vasario 19 d., no.23(404), 1.
5. Alina Turcanu, „Barometrul de Pasti.“ *Timputa*, 2008 m. balandžio 25 d.
- Moldpres, „Transnistrians response to Juscenco plan.“ Kišiniovas: Moldpres, 2005. <<http://www.moldpress.md>> [Žiūrėta 2008 05 03].

6. Logos press, „За преференции не будет конкуренции.” No. 43 (731). Kišiniovas: Logos press, 2007.
7. Infomarket, „Moldova plans to considerably increase the export of its goods to the EU markets.“ Chisinau: Infomarket, 2005. <www.infomarket.md> [Žiūrėta 2008 01 10].
8. Mission of Ukraine to European Communities, „Second round of trilateral consultations of experts from Ukraine, Moldova and EU on border and customs aspects, related to settlement of Transdnestrria conflict in Republic of Moldova.“ Brussels: Mission of Ukraine to European Communities, 2006. <<http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/en/publication/content/4133.htm>> [Žiūrėta 2008 01 05].
9. Ahto Lobjakas, „EU:Neighbourhood policy Focuses on economics, not membership.” Brussels: Radio Free Europe, 2007. <<http://www.rferl.org>> [Žiūrėta 2008 05 02].
10. Moldova, „Address by Brigadier-General Ferenc Banfi Head of the EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine.“ Chisinau: Moldova.org, 2006. <<http://www.moldova.org>> [Žiūrėta 2008 01 05].
11. EUBAM, „Information newsletter.“ Issue 1. Kiev: EUBAM, 2008.<<http://www.eubam.org>> [Žiūrėta 2008 02 24].
12. Moldova-Azi, „EU will allot 4-8 million euros to demarcate central part of Moldovan-Ukrainian border.“ Chisinau: Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 15].
13. Moldova-Azi, „Sweden has joined EU Common Visa Application Center in Chisinau.“ Chisinau: Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 15].
14. Ukranews, „Украина и Молдова договорились о сотрудничестве пограничных служб на 2008.“ Kiev: Ukranews, 2008. <<http://www.ukranews.com>> [Žiūrėta 2008 05 10].
15. Moldova-Azi, „Moldova exported 26 percent of wine quota and 24 percent of white sugar quota to EU.“ Chisinau:Moldova-Azi, 2008. <<http://www.azi.md>> [Žiūrėta 2008 05 10].
16. Ministerul Afacerilor externe si integrarii Europene, „Expune-te asupra oportunității participării Republicii Moldova la programele comunitare.” Chisinau: Ministerul Afacerilor externe si integrarii Europene, 2008.

Periodika

1. Journal „National security and defence“, Ukrainian center for economic and political studies named after Olexander Razumkov. <http://www.uceps.org>
2. E-journal, „Democracy and governing in Moldova“ <http://www.e-democracy.md>
3. Expert-grup and ADEPT, „Euromonitor. European Union – republic of Moldova Action plan: Assessment of progress” <http://www.e-democracy.md>

Statistika

1. „Eurostat“, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
 2. Moldovos Nacionalinis statistikos biuras <http://www.statistica.md>
 3. Ukrainos Statistikos komitetas, <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Europos Komisijos, Išorės prekybos generalinis direktoratas, http://ec.europa.eu/trade/index_en.htm

Kita

1. Europos politikos ir teisinių patarimų centro Ukrainos įstatymų derinimo su informacinės sistemos duomenų bazė. <http://mis.ueplac.kiev.ua/en/programme/>
2. Commissioner Ferrero Waldner , „Neighbourhood Investment Facility.“ Speech on the first meeting of the Governing Board, Brussels, 2008 May 6. <<http://www.europa.eu>> [Žiūrėta 2008 05 19].
3. Commissioner Benita Ferrero-Waldner, „The European Neighbourhood policy: the EU’s newest foreign policy instrument.“ Speech published in European Foreign Affairs review, 2006.

Summary

European Neighborhood policy in Moldova and Ukraine : higher internal competence of European Union leads to higher external influence

European Union relations with Moldova and Ukraine were formalized in 1994 by signing Partnership and cooperation agreement (PCA) which entered into force in 1998. EU preparation for the Enlargement forced organization to rethink it's relations with neighbours. As a result, EU prepared „Wider Europe” communicate, which was the start of European Neighbourhood Policy (ENP). In the framework of ENP EU-Moldova and EU-Ukraine Action plans were signed in 2005 for three year period. The paper analyses the period of EU relations between Moldova and Ukraine from 1998, when PCA entered into force, to 2008 April, when European Commission released communicate about ENP program implementation in 2007.

Three cases where EU has different competences and which are the most developed in EU relations with Moldova and Ukraine are analysed here. They include current trade regimes with EU (Autonomous trade preferences in case of Moldova and negotiations on free trade area in case of Ukraine), European Union Border Assistance mission to Moldova and Ukraine (EUBAM) and visa facilitation and readmission agreements.

Master's work argues that deeper cooperation between EU and ENP countries began only after these policies were more harmonized inside the EU and show how EU transferred it's experience in these fields to Moldova and Ukraine. The independent variable is EU policy harmonization level while the dependent variable is the transfer of EU recommendations and their implementation in Moldova and Ukraine. The hypothesis is that at the macro level degree of transferring EU recommendations to Moldova and Ukraine depends on concrete policies harmonization level inside the EU. It means that more intense transfer can be expected in policies where EU has exceptional competence and results might be not so good where decision is made by EU member states governments.

The work tries to prove that higher degree of harmonization inside the EU helps EU institutions form more concrete recommendations to ENP countries and simplify ENP states calculations what benefits and costs can be expected from the transfer of EU norms. It is expected that reforms will be deeper in sectors where EU policy is more harmonized and clearer suggestions and calculations of benefits and loses can be done by ENP countries. On the contrary, implementation of reforms will be slow, if EU recommendations are not consolidated and wide range of possible ways to implement the recommendations are left for countries.

Paper consists of two parts. At first, it presents theory of europeanisation and it's adaptation to ENP countries. Moreover, it shows how EU applies four instruments of horizontal europeanisation mechanism to ENP countries. The four instruments are establishment of guidelines and policy implementation monitoring; transfer of institutional models; financial and technical help and intergovernmental negotiations. Second part presents short overview of trade policy and Justice and Home Affairs policy evolution inside the EU and it's implications to Moldova and Ukraine. Also main results are presented of Action Plans implementation in three analysed cases.

Although most scholars analyse europeanisation of member states or candidates, three arguments are given why europeanisation theory can be applied to ENP countries. Firstly, the concept of europeanization widened during the last few years. Only few researchers (C.Radaeli, K.Maniokas and H.Grabbe) talked about the possibility to analyse EU relations with non members with the help of europeanisation theory three years ago. At the moment, talking about external europeanisation (EU influence to non members) is not a new and widely accepted idea. For example, these questions are discussed in articles of Frank Schimmelfenning, Michael Emerson and Nicole Wichmann.

Secondly, growing interaction between EU and ENP countries forced Moldova and Ukraine implement more and more EU standards and norms (for example, in the sphere of phytosanitary standarts or defining rules of origin). Moreover EU released special communication which forecast the possibility to ENP countries to participate in some EU agencies and programs in 2006.

Thirdly, ENP is based on the experience and mechanisms of EU Enlargement process. Many professionals in the Enlargement section of the European Commission were placed in the department of Neighbourhood policy after EU Enlargement in 2004. Also all the procedures of monitoring by the European Commission are very similar not only to candidates, but also to ENP countries. Candidates and participants in the ENP program have to present reports how the Action plans or Association agreements are implemented and after receiving comments from the European Commission can compare results with others and make changes.

Fourth, relations between EU and ENP countries show EU willingness in deepening bilateral relations in trade, mobility and solution of regional conflicts after expiry of Action Plan. European Commission suggested prolong validity of Action Plan for one more year until the end of 2008 beginning of 2009. At the same time EU does not rush to sigh new agreements while Moldova and Ukraine did not implemented all recommendations included in Action Plans.

To conclude, widened understanding of europeanisation theory allows usage of this theory in EU relations with non members. However, it is important to have in mind that the

horizontal mechanism used by the EU is not of the same degree of integration in the case of ENP and to EU member states. Such position creates the situation when ENP members are not obliged to implement recommendations and can quite freely chose to which sectors they should give more attention and priority.

Without no doubt EU got involved more deeply in coordinating external trade and external aspects of JHA in ENP countries. The analysis of three cases showed that EU JHA policy is complex and includes different ways how to stimulate Moldova's and Ukraine progress. Better results were reached in entrance to EU Internal Market sector (custom procedures, rules of origin of goods), where EU institutions had higher competence. On the contrary, less achievements were recorded in economic governance sector (intellectual property rights, public procurement), where EU competence is shared with member states.

More active EU's policy towards ENP countries in justice and home affairs sphere in 2006-2007 was a result of trying to implement the strategic documents and changes in EU competence in this area during 2001-2005. Better results were made in visa facilitation and readmission area where EU decisions are made by Community method, while despite of very positive evaluation of EUBAM by European Commission and Moldova's and Ukraine experts, most of the results are fragmented and effective cooperation between Moldova's and Ukraine customs has not been achieved until now. As a result, some progress in EU cooperation with ENP countries was seen, but even in the most developed sectors we can talk only about fragmented structural change.